

భారతి

జూలై 1973

వ్యవస్థాపకులు :

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావుపంతులు

వెల ఒకరూపాయి

భారతి

మాసపత్రిక

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

జూలై 1973

సంపుటము : 50 :

నంబిక : 7 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

వి ప యా ను క్ర మ ణి క

జూలై 1973

మన సంస్కృతి	డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం	1
ప్రథమ చాళుక్య భీముడు	డా. నేలూరు వెంకటరమణయ్య	3
అతిథులు	శ్రీ సోమసుందర్	13
పండితరాయల మెప్పులు	డా. మహేధర నలినీమోహన్	15
వెలుగు లోనికి	శ్రీ మాతంపాటి గంగాధరం	27
ఒకానొక పక్షి కథ	శ్రీ శేఖర్	30
యోగప్రయోజనము	శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు	36
పిలుపు !	శ్రీ కె. శివారెడ్డి	40
హరప్ప మొహెంజోదారో లివులు	శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి	41
మన ప్రకటనలు	శ్రీ పులిచెర్ల సాంబశివరావు	53
కలగూర గంప		59
గ్రంథ విమర్శలు		63

మన సంస్కృతి

డా॥ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం

ఓర్మ నందీపితము
వాల్మీకి ఋషి కవిత;
వ్యాసముని భారతి మ
నీషా ప్రభావితము'

అనమానడా కాలి
దాన కవి సత్కృతులు
రస సముజ్జ్వలితమై
ప్రసరించు తేజము',

పాత్రాలందు తాను స
ర్వత్రా లీనమౌ నొకండు;
పాత్రాకౌక విచిత్ర శక్తి
పాత్రాతః గల్గించు నొకడు'

కథాకథనమందు నూత్న
విధమగు పాదాను బట్టి
శిల్ప గరిమతో నెనల్ప
కల్పన గానించు నొకడు'

తన్ను గారవింప గోర
డెన్నడు వాల్మీకి సుకవి;
తన రాముని భజించుటె
ఘనతరముగ వాతడెంచు'
తాను జెప్పినదియే వేద
మని వ్యాసుడు శాసించును;
తన్ను పూజచేసి, జాతి
ఉన్నతి సాధించు ననును॥

తన కావ్యములన్ పఠించి
ఘనరస స్పృహంతి మునిగి

భా ర తి

తనరారగ ధార్మికులై
మనలగోరు కాలిదాసు॥

మూడంతస్తులతో గూడిన
మేడ మనదు సంస్కృతిగా
ముచ్చటించి రరవిందులు
నిచ్చులు నందర్పించగ॥

ఒక దానిని మించి వే
ఱొకటి ప్రకాశించు కతన
నకల మానవాళి మనో
వికాసము విస్తరించు॥

నాల్గవ యంతస్తుకూడ
కల్గియుండదగు నయ్యది
జగద్గురువు శ్రీ శంకర
భగవత్పాదాంకితము॥

అయ్యది ఆధ్యాత్మికమై
అలరారం దగును గావి
కలిసిపోయె నీ మూడిట
కలిమి బలిమి నర్పించుచు॥

భరతజాతి ఆధ్యాత్మిక
భావనకే నవజీవన
మార్గమును జూపినట్టి
భర్గుండు శ్రీ జగద్గురుడు॥
మన సంస్కృతి, మన భావన
మన సాత్విక విశిష్ట
తనుజుగ గుర్తించుటయే
మనకు ప్రధమ కర్తవ్యము॥

దీని విస్తరించు జాతి
కేనాడు విముక్తిరాదు;
ఉన్నకీర్తి నన్నగిల్లు;
మన్నింపరు జగజ్జనులు॥

(శ్రీ అరవిందుల 'కాలిదాస' గ్రంథసూచకంగా)

ప్రథమ చాళుక్య భీముడు

[క్రీ. శ. 892-922]

డా. నేలటూరు వెంకటరమణయ్య

గౌరవ విజయాదిత్యుని యనంతరము అతని తమ్ము డగు యువరాజు విక్రమాదిత్యుని కుమారుడు భీముడు వేంగీరాజ్యమున కభిషిక్తుడాయెను. ఇతని పేరు శాసనములందు సాధారణముగ చాళుక్యభీముడని యుండుటచేతను నా పేరిటి వేంగీరాజులలో నితఁడు ప్రథముడగుటచేతను నితనిని చరిత్ర నిర్రోధకులు ప్రథమ చాళుక్య భీముడని పేర్కొనుచున్నారు. ఇతని చరిత్ర రచియించుటకు ముఖ్యసాధనములు శాసనములు—ఇవి రెండు తెరగులవి; ఇతనిని కొన్ని; ఇంను శిలాశాసనములును తామ్రపట్టికలును గలవు. తరువాతి పూర్వ చాళుక్య రాజులలో ముఖ్యముగ తామ్రపట్టికల యందు ప్రథమ చాళుక్యభీముని కాలమున నడచిన వర్తమానములను గూర్చి కొంత కలదు. లేములవాడ చాళుక్యుల శాసనములందును, పంపని విక్రమార్జున విజయమునందును, ముదిగొండ చాళుక్యుల శాసనములందును, ప్రథమ చాళుక్యభీముని చరిత్రకు సంబంధించిన విషయములు కొన్ని వర్ణింపఁబడయున్నవి.

ప్రథమ చాళుక్య భీమునిని తామ్రశాసనములైదును, శిలాశాసనములు రెండును గలవు.

1. తామ్రశాసనములు

1. బెజవాడ తామ్రపటికలు 1 ఇది బెజవాడ యందు లభ్యమైనట్లున్నది. భాష, సంస్కృతము గద్య వద్యత్మకము; శాసనకాలమందు చెప్పియుండ లేదు; కాని చాళుక్య భీమమహారాజు క్రమపాతయగు పోతమయ్యకు దనపట్టాబంధ సమయమున సుత్తర కండేరువాటి విషయము నందలి కూకింజను గ్రామమును దానము జేసినట్లుండుటచేత నీ దానము మహా

గన శకాబ్దము 814 (గణించిన తరువాత) చైత్ర బ 2 సోమవారమునాటికి నరియైన క్రీ. శ. 892 ఏప్రిలు తే 17 ది నాటిదని తెలియుచున్నది. దాన శాసనమున కాజ్ఞాప్తి పల్లరంగని మనుమడగు కడెయ రాజు. చాళుక్య భీముడి దానమును కుసుమాయుధుడను నతనిచే ప్రార్థితుడైచేసి నట్లీక్రింది శ్లోక వలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

‘శ్రీమాన్ కీర్తి శశాంకరస్మి
విశదీభూతా ఖిలాశావనీ
వ్యోమా శ్రీ కుసుమాయుధేన
గుణినా విద్యజ్ఞనానందనః
వీరోఽసౌనిజ పట బన్ధ సమయే
సన్మన్వవాన్ శాస్త్రతం
గ్రామం శ్రీ జయధామ
భీమ వృసతిః సంప్రార్థితో దత్తవాన్॥’

2. కసింకోట పట్టికలు; 2 కీ. శే. గురుజాడ

అస్సారావుగారి సంచిత శాసనములలోనివి. కన్సింకోట యందు లభించినవి. శాసన గ్రంథ మనమగ్రము; కడియముపై వరాహ ముద్రయు, త్రిభువ నాంకుశ యను పూర్వచాళుక్య బిరుదును, గానవచ్చుచున్నవి. భాష సంస్కృతము—చాళుక్య భీమవిష్ణువర్ధన మహారాజు ఎరిమంచలి కళింగ దేశాంతర్గతమైన దేవ రాష్ట్రమందలి ‘తని’యను గ్రామము నెవ్వరికో దానమొసంగినట్లు కలదు. మఱియు, నితడు దారాదు

అతోగూడిన కృష్ణరాజా సేనను హతముజేసి భూమిని సంరక్షించినట్లు తెలియుచున్నది.

‘యోదాయావాన్విజిత్య ద్వీరదతురగ
సంఘోద్ధ సేనానేకా
స్వయు క్తాన్వయుగేషు స్వమిజబల
సదసిద్ధున్ విక్ సీతాస్వనీత
సత్యత్యాగాది భూభుద్గుణగణ సహితా
కృష్ణరాజస్య సేనాం
హత్యాసంరక్షతినృక్షితి పతిరభిలాం
చారు చాచక్య భీమః’

3. పండి పాకశాసనము. రిదీని మాతృక యెచ్చటనున్నదో తెలియదు; మొకంజీగారి గుమాస్తాలు దీని నెవట గని ప్రతివాసికొనరో తెలియదు. దాని కాలముగూడ సురావృతము గాలేదు. యువరాజ విక్రమాదిత్యునికిని వేంగంబికకును సుతుఁడును సర్వ లోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన బిరుదాంకితుఁడును నైన చాళుక్య భీమాధిపుఁడు దనకు బద్ధసహాయుఁడైన రంగాది కక్కరుఁడును పేరుగల బ్రహ్మచారికి పదు నెనిమిది గ్రామములతో గూడిన పండిపాక గ్రామ మును అగ్రహారముచేసి యిచ్చినట్లే శాసనమువలన దెలియవచ్చుచున్నది.

‘...సాకు విషయ నివాసిన్ రాష్ట్రకూట
ప్రముఖాన్ కుటుంబినస్సవాక్ నిర్దమాజ్ఞాపయతి
విదితమస్తు వః! కాండిన్య గోత్రాయ వాజసనేయ
బ్రహ్మచారిజేనబ్ధి శర్మణః పిత్రతాయవిది శర్మణః
పుత్రాయ రంగాది కక్కరాభిధానాయ అస్మత్కర్ణ
సహాయ నిమిత్తే సోదక పూర్వం సర్వకర పరిహరా
యాగహారీకృత్య పండిపాక గ్రామ సాష్టాదశ గ్రమా
ధికః! కొప్పని గ్రామాధిక పాతూరు పూర్వతశ్చ
వల్లని గ్రామాధికవ పాదురసాక శ్చాస్మాభిః సంప్ర
దత్తా.’ రట్టబలముల నోడించి శత్రువులను ధ్వంసము
జేసి చాళుక్య భీముఁడు పట బంధము గావించుకొని
శాశ్వతముగా పుడమినేలెనట.

‘సోఽయం రట్టబలం విజిత్య
రపు నిర్మాలం సమున్మాలయన్

బధ్వాపట్టమభూద్ధనేశ నత్యశో
భూమాపరీ శాశ్వతమ్!’

4. మచిలీపట్టణ తామ్రపట్టికలు. 4వీనికి మద్రాసు మ్యూసియం పేటికలు లేక వెడతలూరు తామ్రశాసనమనియు పేరులు. మచిలీపట్టణం కలెక్టరు కచ్చేరియందు దొరకినది. భాష సంస్కృతము. శాసనకాల మిందు చెప్పలేదు. సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ చాళుక్య భీమమహారాజ తన కుమారుఁడైన ఇళమర్తి గణ్డాని నిత్యశ్రాద్ధ నిమిత్తమై నలువది యార్గురు బ్రాహ్మణులకు సుత్తర కజ్జేరువాటి విషయములలోని వెడుతులూరు గ్రామమును అగ్రహార ముజేసి దానమిచ్చెను. ఈ దాన శాసనమునకు ఆజ్ఞప్తి కడెయరాజా. సర్వకళాగమ కుశలకొల్పా చార్యునిచే లిఖితము. ఇతఁడు సర్వలిపి విదుఁడట. శాసన గ్రంథము కవి వృషభుఁడైన భట్టు వామనునిచే విరచితము. ఇందువలన చాళుక్య భీముని రాజ్యకాలమున పడచిని విశేష చరిత్రాంశములు గొన్ని తెలియవచ్చు చున్నవి. చాళుక్య భీముఁడు కృష్ణవల్లభుని సేనల నోడించెను. ‘యస్యశుద్ధజల వార్ధి నిమగ్నం కృష్ణవల్లభ బలం ససపట్నమ్ మృణ్మయస్తు చతురంగ బలం వాక్షి ప్రవేన నిలయంగత మాశౌ’ మఱియు, చాళుక్య భీముని పుత్రుఁడను ఇళమర్తి గండాంకితుఁడైన పదునాణెండ్ల యువకుఁడు రాష్ట్రకూటులతో వప్రక పరాక్రమముజూపి నిరవద్య పుర పెరువంగూరు రణ క్షేత్రముల బోరాడి దండెన గుణ్డయయను రాష్ట్ర కూట సేనాపతిని వధించి తుదకు వీరస్వర్గమును జూటగొనెను.

‘యస్యేష్యో సప్రముక్తైరిషు తి
రభిపాత ప్రవృత్త పుణ్యస్య దానన్

3 మద్రా. గవ. ఓరియ్య. శైలబరి
15—6—26, 1 పుటలు, 185—91, ఆం.
సాహ. పరి. ప; సం 11, పుటలు 256—7.

4. C. P. I of 1913—14.

చృధమ చాళుక్య భీము డు

కర్ణాటాదుర్ధ్వ రూటారుటిత
పలునుటద్వీట కాలాకాశి'

.....

'మమస్మియాత్మజో జోడశవార్షికః, యన్తు

... ..

'నిరవవ్య పురంజేకరి తురగ దమద్వర్ధక
రోగనల్లభ దండవో

ఆ రుహ గజవతి మ్మృగపతి

రివహరిణోన్వికీర్య విహసన్త ఘనత్ ||

పెరువంగూగళ మరణే

వల్లభ దక్షిణ గుణైయ్యాఖ్యం హత్యా

నిర్లాట్య చరాయ దాన

వనిమశేషాన్ని రాకులామ్మ వ్యామదాత్ ||

దత్వార్థి భృథనం కామమ్మవ్యా ధరి

తీం భయంద్విషావో

నిశ్చి వ్యధితు సత్కీర్తి

న్వాకలోక మగా దసా ||

కటాక్షేణాపినావశ్య

దైవ్యాశ్చరయోషితః

ఆనుభీభత్సయా నూపవో

రిరం సురమరా గనా ||

'తస్యదీనా నాధబంధోబళాన్తువత్సలస్య | ఇతి
మత్తి. గణ్డావరనామ్న శ్శుభధామ్నం పారలౌకికం
కార్యం కృత్యా నిత్యశాద్విని మిత్రే (దావాజేభ్యః) ...
ఉత్తరకణ్డేరువాటి విషయే వెడుతులూరు నామ
గ్రామోదత్తః ||'.

5. అగ్నిలి తామ్రశాసనము. ⁵ఇది యెచ్చట
దొరకినదో తెలియదు. కీ. శే. కొమట్రాజు వెంకట
లక్ష్మణరావు పంతులుగారు దీనిని పరిష్కరించిరి.
మొదట ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ ప్రకయందును తరు
వాత బీహారు ఆండ్ ఒరిస్సా రిసెర్చి సొసైటీ ప్రక
లోను బ్రకటించిరి. భాష సంస్కృతము, గద్య వద్యా
త్మకము. కడియముపై వరాహముద్రయు 'త్రిభువనాం'
కుశ'యను బిరుదును గలవు. చాళుక్యభీమ వామః
డైన ననక లోకాశయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజా
సమస్త గంధర్వ విద్యావిశారదయైన చల్లవయను

భోగివీప్రీతి యత్తిలి విషయమందలి యత్తిలి గ్రామ
మందు వెయ్యి పోకచెల్లుగల భూమియు 50 పుట
వడ్ల విత్తనము పట్టు పొలమును నివేశన స్థలమును
దానముజేసెను. ఈ ధర్మమునకు ఆజ్ఞప్తికడయరాజు;
రచయిత భట్టవామనుడు; లేఖకుడు చామి కుట్టే
చార్యుడు. ఇందు దానకాలము లేకున్నను చాళుక్యభీముని
పట్టాభిషేక కాలము చెప్పబడియున్నది.

'శాత్రేవ్యద్దేమయాతేవ్యధ మనువసు

సంప్రాప్తి సంభ్యషమేషే.

మిత్రేచైత్రేవమైత్రే శశిదినే

కృష్ణవక్త ద్వితీయే |

యుగ్యక్తన్యోగ్గమేధాత్మకల

జనముదేపట్టనూ చంద్రతారం

శ్రీమాన్ చాళుక్యభీమశ్చతురదధి

సన్మేళితేలాతలస్య ||

దీనివలన శకాబ్దము 814 గడచిన వెనుక
సూర్యుడు మేషమున నుండగా చైత్రమున
చంద్రుడు మైత్రా (అనూరాధా) నక్షత్రమున
నుండ కృష్ణవక్త ద్వితీయా సోమవారమునాడు మిధున
లగ్నమునందు అనగా క్రీ. శ. 892 ఏ. పిలునెల
17 వ తేదినాడు చాళుక్య భీముడు పట్టాభిషిక్తుఁ
డాయెనని తెలియవచ్చుచున్నది.

మఱియు, నితఁడు రాష్ట్ర కూట చక్రవర్తి
యగు కృష్ణవల్లభుని సైన్యము నోడించెను

'యన్యఖడ్గజ వార్షిన మగ్గుం

కృష్ణవల్లభ బలిం ననవత్సం'

'మృణ్మయన్తు చతురంగబలిం

వాక్ష్మీవమేవ విలయం గతమాజౌ.'

2. శిలాశాసనములు:—ఇవి రెండు.

1 ధర్మవర శిలాశాసనము. ⁵ఇప్పుటి
ఒంగోలు తాలూకాలోని ధర్మవర గ్రామమున

5 C. P. 14 of 1917-18, A. S. P. P.
XI. P. 241, J. B. O. R. S. VIII 83-98 st

6. A. R. E 839 of 1922, వెల్లూరు శాసన
ములు సం|| 2 ఒంగో. వెం. 39 ; భారతి. సం||
5 పుటలు 619-20.

గలదు. భాష తెనుగు శిధిలము—గంధపాతములు పెక్కుతావుల గలవు. 'సవలోకాశ్రయ.....[క్య] భీమరా...జయ రాజ్య సంవత్సరంబు...[యే] వగు నేటి ఉత్తరాయన స.....' దీనిని వ్రాయించి నిల్పినది—శాసన పరిష్కర్తలు మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ. శాసనము వ్రాయించినది చాళుక్యభీముని 15 వ రాజ్య వర్షమునని యభిప్రాయపడుచున్నారు, అట్లేన దీని కాలము శకాబ్దము 829 అగుచున్నది. వండరంగని ప్రశస్తి కలదు. అతనికి సంబంధించిన వాడు గాబోలు నన్ని నల్లాతణ్డయ్య అయ్యపరాజు తమ్ముణ్డు బెజెయ రాజు ధర్మవరమున గుడి నిలిపినట్లు చెప్పియున్నది.

2. బెజవాడ ఇంద్రకీల పర్వత శాసనము. 7 భాష తెనుగు చాళుక్యభీమ సర్వలోకాశ్రయ విష్ణు వర్ధన మహారాజాయొక్క 17 వ రాజ్యవర్షమున చట్టనయ నతోడు విక్రమాదిత్య కుమార విష్ణువర్ధన మహారాజు ప్రసాదమున ఇంద్రకీలమున పిఠీశ్వర దేవాలయము గట్టించెను. శాసనకాలము శకాబ్దము 831 అగుచున్నది.

ఇతర పూర్వ చాళుక్య శాసనములలో గూడ ప్రథమ చాళుక్య భీముని విజయములను గూర్చి ప్రస్తావము గలదు. ఈ పటున బేర్కొనఁదగినవి:

1. అమృరాజు విష్ణువర్ధనుని ఏడూరు తామ్ర శాసనము.⁸

'తదను సవితర్యస్తంగతో తిమిరవటలే వేవ రట్టదాయాద బలేనాభి వ్యావృం వేంగీమండలం తదనుజ విక్రమాదిత్య మానుశ్వులుక్య భీమాధిపాద్రో హోర్జునా పరవామాస్యస్థిక్రమైక సహయ తరవారి ప్రభయావభాసాధి పతిరభూత్.'

2. అమృరాజు విష్ణువర్ధనుని మచిలీపట్టణం పటి కలు.⁹

'చాళుక్యభీమ భూపాల
ధాతీ ధాతీవచాపరా
క్షమయాక్షాతి యుప్రా
యా వాగీహీరితిశురా॥

అనీతస్యాస్మ గమ
కామ్నామామ్మికాసనా
మాతుస్తన్యంసమీక్య
భీమరాజేన యాపహి॥
సాజ్ఞాజనత్కు మారంఛ
శక్తి యుక్తం కుమారవత్
భీమరాజస్య సేనాన్యం
మహాకాలం మహామతిన్॥
యశ్చానేకశః॥
అన్యోన్యాస్త్ర సమయోగ
సంజాతాగ్నోమహాహవే
స్వామిన్ గళరో ధీరో
రిపిస్సైన్యవనీవనత్॥'

3. మల్లవదేవుని పితాపుర శాసనమున చాళుక్య భీముని గూర్చి యిటు చెప్పియున్నది¹⁰—క 'షష్ఠ్య త్తరం యస్మిన్ శతం రణానాం జిత్వాస్యవామా ప్రతిధిం విధాయ చాళుక్య భీమేశ్వర దేవమన్యుఁ డ్రింశత్ప మాభూతం మన్యకాపీఠ'

లేములవాడ చాళుక్యుల శాసనములును, పంపని విక్రమార్జున విజయమును, పూర్వ చాళుక్య శాసనము లందు కావరాని చరిత్రాంశముల గొప్పింటిని తెల్పు చున్నవి. శకాబ్దము 888 నాటి ముమ్మడి యరి కేసరి పర్వణి పట్టికలయందతని పూర్వీకులలో నొక్కఁ డైన బద్దెగఁడు భీముని యుద్ధమున నోడించి నట్లు కొనినట్లు చెప్పియున్నది.¹⁰

7. A. R. E. 833 of 1917, ఆం, సా పరి ప., సం. 3, పుట 227.

8. దక్షి ఇండి. శాసనములు; సం. 1 నెం 36 రు.

9. ఎఫ్. ఇండి., సం. 5. పుట 133, 9—క. ఎఫ్. ఇండి., సం 4, పుట. 234.

10. జైన్ సాహిత్య ఔర్ ఇతిహాస. వాధా రావ్ ప్రేమి, 'సోమదేవ మారికా, నీతి వాకా మ్యుత్, పుట 85.

వృథమ చాళుక్య భీముడు

'చానాదుద్ధృత రియుద్ధలబ్ధ
విజయ శ్రీ సంగమా కర్ణవాత్
భీమః పాణ్డవ ఏన, ఇత్య
సుహృదోయాస్మాత్పరంబిభృతి
భీమం భీమనరాకమైక
నిరయన్తం హేలయైవాగ్రహీత్
ఉగ్రంగాహమివాన్తరం
ఋషమరేదోర్వికమాదృద్దైగః॥

ఈ యంశమే ఇమ్మడి యరికేసరి భూపా
పాలుని కంకితమాయబడిన ఏకమార్పున విజయ
మునను వర్ణింపబడియున్నది.¹¹

'వనధి పరీతభూః శ దోశీతన
సోలవగండ వెంబెంపం
పినపెరరం నిమిచి
దుదుమల్లదై ఏకమదింద నిందగు
వేనలిజీదాంతరం మొనకెయం
పీడివంతర సి రొకొత్తిభి
మన నతిగవడం పీడియే
మెయ్యలి బద్దెగనన్న నావన్॥'

ముదిగొడ్డ చాళుక్యులు చాళుక్య భీముని
బావలయై నిల్చి రట్టబలముల వోడించిరి. ఈ విష
యము కొఱవి శిరాశాసనమున జెప్పబడియున్నది.

'శ్రీ ఏకమాదిత్య వృషాగ్రతన యుజ్జయు
చాలుక్య భీమునకు శౌచకన్తర్పణకు వేంగీశ్వరునకు
రనమద్దౌక స్వయంకుల తిలకుజ్జయు కుసుమాయ
రుణ్ణ గన్వరబల్లహుని కన్త ప్రాప్తంబయ్యు రన
మద్దౌక శ్రీ మధన భుజవియ్యం బలవక్రకమంబు
నన్దెచ్చి కణ్ఠీయం గట్టిపట్టంబెత్తి శిల్పనహాయుజై
వేల యెల్లంగావంబూని మంచి కొణ్ణనాణ్డాదిగ వేంగి
దేశము విష్ణువర్దకమతో నర్దకరాజ్యంబు సేయు
చున్న కుసుమాయుధు.....'¹²

ఇంతవఱకును వ్రథమ చాళుక్యభీముని చరిత్ర
రచన కొధారములైన శాసనాదులు వర్ణింపబడినవి.
ఇక నితని రాజ్యకాలమున జరిగిన వృత్తాంతములను

వివరించి చెప్పవలసియున్నది. పెద్ద తండ్రీయగు గుణగ
విజయాదిత్యుని మరణానంతర మితఁడు రాజ్యాధిపత్య
మును వహించెను. ఇతని రాజ్యకాలమున నడచిన చరి
త్రాంశములలో మొదట విచారించదగిన ౬ అని పట్ట
బంధ మహోత్సవము. అత్తిలి తామశాసనమునందు
శకాబ్దము 814 సంవత్సరములు గఠించిన పిమ్మట
'మార్యుఁడుమేషమందుండఁగా చైత్రమున చంద్రుఁడు,
మైత్రా (అనూరాధా) నక్షత్రమందుండ, కృష్ణ
నక్ష ద్వితీయా (విదియ) సోమవారమునాడఁ మిధున
లగ్నమందు చాళుక్యభీముఁడు నాలుగు నముద్రము
లొడ్డాణముగాఁ గల భూమికే బట్టము కట్టుకొనియే'
నని స్పష్టముగ చెప్పియున్నది. 'ఇంగ్లిషు లెక్క ప్రకా
రము క్రీ. శ. 892 వం॥ ఏప్రిలువెల 17 వ తేదీ
నాఁడు పట్టాభిషేకము నడచెనని ఇందువలన నిశ్చయ
మగుచున్నది.¹³ కాని పట్టాభిషేకము గుణగ
విజయాదిత్యుఁడు దివంగతుఁడైన వెనువెంటనే నడ
చెనా లేక గుణగుని మరణమునకును పట్టాభిషేక
మునకును మధ్య వ్యవధి యుండెనా? యనునది విచార
ణీయము. ఈ విషయమునుగూర్చి శాసన సాక్ష్యము
వ్యత్యంతముగ మన్నది. వండిపాక తామశాసనమున
చాళుక్య భీముఁడు రట్టబలములను జయించి దాయాదు
లను నిర్మూలముజేసి పట్టబంధము గావించుకొనెనని
యున్నది.¹⁴ కసింకోట శాసనమునను దీని కనుగుణ్య
ముగ చాళుక్యభీముఁడు దాయాదులను రాష్ట్రకూటు
లను జయించియే భూమి కంతటికిని ప్రభువై నట్లు

11. సంవభారతము, ఆ 1-26.

12. తెలంగాణ శాసనములు, ఇతర నెం.
12 రు. (రావుబహదూరు శ్రీ సి. ఆర్. కృష్ణాచార్యులు బి. ఏ., గారిచే బరిష్కృతమైన శాసన
(గంధము ననుసరించి)

13. అం. సా. పరి., పత్రిక సం. 11
పుట 245.

14. అం. సా. పరి. పత్రిక సం. 11
పుట 257.

చెప్పియున్నది. 14—క ఇట్లే (మొదటి) అమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుని యేడేఱు తామ్రశాసనమున గుణగ విజయాదిత్యుని మరణానంతరము సూర్యుఁ డస్తమించిన వెనుక చీకటివలె రట్ట దాయాద బలములు చేత వేంగి మండలము గవ్వణుడెవనియు ద్రోహార్జునా వరనామధేయుఁడైన చాళుక్య భీముఁడు ఏకమైక సహాయుఁడై తన తరపువారి ప్రభవేత వారిని పాఱి దోలి యధిపతి యాయెనని యున్నది. 15 మఱియుః కోటి శాసనమునందు రణమర్ధాన్యము కులలిలకు డైన కునుమాయుధుఁడు కన్నరబల్లహు నోడించి యతని వశమైయుండిన రణమర్ధక నీసును స్పృధీన పఱచుకొని చాళుక్య భీమునకు శౌచకందర్పునకు కంఠియం గట్టి పట్టంబుగట్టి ఖడ్గసహాయుడై వేల యెల్లం గావంబూని మందికొండ నాండాదిగ వేంగి దేశము విషు వర్ధనుతో సర్వరాజ్యంబు సేయుచుండి నట్లున్నది. ఈ శాసనముఃనుబట్టి చూడగా గుణగ విజయాదిత్యుఁడు చనిపోయెనను వార్త సోకినంతనె, రాష్ట్రకూట కన్నరబల్లహుఁడు (కృష్ణవల్లభుఁడు) వేంగిపై వెత్తి వచ్చెననియుఁ జాళుక్యభీముని దాయాదులు కొందఱతనితోఁ బ్రతిఘటించి రాష్ట్రకూటుల తో నేకీభవించిరనియు, వారి నోడించి తఱుమ గొట్టునంతపఱకును చాళుక్యభీమునికి పట్టాభిషేకము జేసుకొనుటకు వీలులేకపోయెననియుఁ దోచుచున్నది.

కాని ఈ యభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగ మఱి కొన్ని శాసనములందు పట్టాభిషేకమైన తరువాతనే రాష్ట్రకూట దండయాత్ర వచ్చినట్లు చెప్పి యున్నది. బెజవాడ తామ్రశాసనము పట్టబంధ సమయమున చేసిన దానమును బ్రకటించుటకు వ్రాయించ బడినను అందు రాష్ట్రకూటుల ప్రస్తావనయే లేదు. కన్నరబల్లహు నోడించి చాళుక్యభీమునకే కునుమాయుధుఁడు కంఠియగట్టి పట్టం బెత్తినట్లు కోటి శాసనమునందు జెప్పియున్నదో ఆ కునుమాయుధునిచే సంప్రార్థితులై యతఁడీ శాసనోక్తదానమును జేసి నట్లున్నను, రాష్ట్రకూట దండయాత్రగాని వారిపై గునుమాయుధు విజయముగాని యిందు పేర్కొనక

పోవుట చిత్రమే. కాని నా కొక్కవిధమైన సమాధానము దోచుచున్నది. కోటి శాసనము రాజ వ్రాయించినది కాదు. అతని యాశ్రితుఁడైన కును మాయుధుని పెద్దకొడుకునకు ప్రాణసమానుడైన 'వెలి'యగు కోటి నల్లమెఱెయ కొడుకు పెద్దన వ్రాయించినది. ఈ పెద్దన కునుమాయుధుని క్షాశ్రితుఁ డనుటకు సంశయములేదు. ఇతఁడు దాను వ్రాయించిన శాసనమున దన క్షాశ్రితుఁ డొనర్చిన ఘన కార్యములను బొగడి యతఁడు రాష్ట్రకూట దండయాత్రా సందర్భమున రాజున కొనర్చిన సహాయమును గొప్పచేసి చెప్పట నపాజము. బెజవాడ పట్టికలు రాజశాసనము చూడుడు. అందు రాజు తన క్షాశ్రితుఁడైన సంస్థానాధిపతిని విశేషించి ప్రశంసించవలసిన యనవరము లేదు. అతఁడు జేసిన యువకారము ఘనమై నదే. దానికి దన కృతజ్ఞతఁ జూపుటకే యతనిచే సంప్రార్థితుఁడై భూదాన మొనఁగుట. కును మాయుధుని గుణివా సంప్రార్థింపఁ అనియు తాఁ బేర్కొనుటయే యతఁ డొనర్చిన సహాయకారమును స్మరించుట. కావున బెజవాడ పట్టికలను సూక్ష్మముగఁ బరిశీలించి చూచిన నందు రాష్ట్రకూట దండయాత్రాదులు స్పష్టముగ ప్రస్తావించ బడకపోయినను గుర్తుముగ నూహించఁబడినవి. కాని యీ సమాధాన మత్తిరి తామ్రశాసనమునెడ చెల్లదు. అందు మొదట పట్టబంధమును దాని తేనుక కృష్ణ వల్లభుని దండయాత్రయు, నతని పరాజయమును వర్ణింపఁజూపుచున్నది. 17 పట్టబంధరట్ట దండయాత్రల పిర్వావర్త్య విషయమై శాసనములిట్లు పరిశ్రు విరుద్ధముగ నుండుటచేత నవి యే క్రమమున జరిగెనో నిశ్చయించి చెప్పటకు వలనుపడక యున్నది.

14—క. C. P. 14 of 1908-9.

15. ఎన్. ఇంపి., పం. 5 పుట 133.

16. తెలంగాణ శాసనములు, ఇతర నెం. 12 రు.

17. ఆం. సా. పరి. పత్రిక, నెం. 11 పుట, 254.

వృథా చాళుక్య భీముడు

ఇచట విచారించవలసిన విషయము మింకొక్కటి కలదు. పూర్వచాళుక్య శాసనములందు వర్ణించబడిన రట్టులమిది చాళుక్య భీముని విజయములన్నియు నొక్కదండయాత్రలందు చేకూరినవా? లేక భిన్న దండయాత్రలందు సంబంధించినవా? చాళుక్య భీముని రాజ్యకాలమున రట్టులు వేంగిపై నొక్క పర్యాయము దండెత్తివచ్చిరనియు వారి సతతము జయించి తఱిమివేసిన పిమ్మట యతని రాజ్యమున శాంతి యుచి వున్నపై వర్తిల్లిననియు వక్కారు శాసన శాఖా రత్నిప్రాయపడుచున్నాడు. కపింకోట తామ్రపట్టికలను విమర్శించుచు కీ. శీ. హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిలవారిట్లు వ్రాసియున్నారు. 'అప్పారావుగారి తామ్రశాసన సంపదమువలన, సతని (చాళుక్య భీముని) యేలుబడి యందు దేశమంతయు సంపూర్ణమైన శాంతిని గలిగియుండెననియు, దీనిని (శాంతిని) వెంకటాద్రి కొఱకు గాబోలు సతతము యుద్ధరంగమున శ్రీతు సేనా సమూహము నోడించెననియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. 18 శతకంఁటె సప్తముగ కీ. శీ. చిలు కూసు వీరభద్రరావుగారు, గుణగి విజయాదిత్యుని మరణాంతరము రాష్ట్రకూట రాజైన రెండవ కృష్ణుడు పూర్వ వైరమును మనస్సులోఁ బెట్టుకొని యున్న వాడగున, వేంగి దేశముపై దండెత్తివచ్చి దేశమాక్రమించుకొనియెను. అప్పుడీ చాళుక్యభీముడు కృష్ణునితో యుద్ధముచేసి రాష్ట్రకూటులను జయించి దేశమునుండి తఱిమివేసి దేశముంతయు స్వాధీన పఱచుకొని విశ్చింతగా 828 మొదలుకాని 918 వఱకు ముప్పది సంవత్సరములు రాజ్యపరిపాలనము గాంచెను' అని వ్రాసియున్నారు. 19 శాని వీరి యర్థిప్రాయ మంగీకరింప దగినదికాదు. చాళుక్యభీముని శాసనములను బరిశీలించి చూచిన నందు పెక్కునఁ బడిన చాళుక్య విజయములు రట్ట పరాజయము లన్నియు నొక్కటే దండయాత్రకు సంబంధించినవి కావని బోధపడగలదు. కొఱకు శాసనము ప్రకారము చాళుక్యభీముని పట్టబంధమునకు బూర్వము కన్నర జిల్లాపాడెత్తివచ్చి స్వాధీన పఱచుకొనినది రణమర్దక

సీమమాత్రమే ఇది యర్థదేశము. కొండవల్లినుండి యోరుగంటి వఱకు దానివ్యాప్తి. కపింకోట వెడల లూరు తామ్రపట్టియందు వర్ణింపబడిన రట్ట దండ యాత్ర ఇప్పటి వచ్చిను గోదావరి జిల్లాలోని విడద వోలు పెదవంగూరు గ్రామముల పర్యంతము వ్యాపించి నది. రణమర్దక దేశముపై నెత్తివచ్చిన రట్ట బంధ మెవ్వరి వాయకత్వము క్రింద వచ్చెనో తెలియదు; ఈ దండయాత్ర నెదిర్చి వెనుకకు ద్రిప్పినవారు కుసుమా యుధుడును, సతని యాశీతుడైన కొఱని నల్ల మెఱయకొడుకు పెద్దనయు, నిరవద్యపుర (విడద వోలు) పెరువంగూరు (పెదవంగూరు) రణక్షేత్రము లందు పోరిన రాష్ట్రకూట సైన్యములకు వాయ కుడు గుండయు; ఇతని జాపిన్యమును స్వర్గమును చూడగొనిన పూర్వచాళుక్య సైన్యాధ్యక్షు డీరమర్తి గండ బిరువాంకితుడైన చాళుక్య రాజకుమారుడు. ఈ విషయముల నన్నిటిని విచారించి చూడగా రట్ట చక్రవర్తి రెండు పర్యాయము లెత్తివచ్చినట్లు తోచుచున్నది. చాళుక్యభీముని పట్టబంధమునకు ముందొక్క మాటును తరువాత వేరొక మాటును మల్లివ దేవుని పితాపుర శాసన సాక్ష్యము విశ్వాసస్పాతమగు నేని, చాళుక్యభీముడు దన రాజ్యకాలమంతయు, శ్రీతు పులతో నిరంతరము పోరాడుచుండెనని చెప్పవలసి యున్నది. ముప్పదియేండ్ల రాజ్యకాలమున నితఁడు మున్నూటఱునది యుద్ధములు జేసెనట. అనగా సరాసరి సంవత్సర మొక్కటికి వండ్రిండు యుద్ధము లగుచున్నవి. 20 ఈ మున్నూటరునది యుద్ధములును నొక్క సంవత్సరముననే నడచుట యవంభవము. కావున చాళుక్యభీముని కాలమంతయు యుద్ధములతో పరి పోయెనని తలఁచుట యుక్తము. అతనికి ప్రబలమైన ప్రధాన శత్రువులే యగుటచేత వారే సమయ మను కూలవడినపుడెల్ల వారే పలుమారు వేంగిపై నెత్తి వచ్చుచుండిరని చెప్పట సరి.

18. A. R. E 1909. Part II. Parr 59. P. 106.

19. ఆంధ్ర కథా, సం 2 పుట 280

20. ఎపి, ఇండి, సం 4, పుట 234

రట్ట దండయాత్రలను వర్ణించుటకు ముందు తత్వబంధమైనది చర్చించవలసిన యంశ మొకటి కలదు. ఇది యే దండయాత్రయందు నడవెనో చెప్పుట పిలులేకపోవుటచేత మొదటనే యా యంశమైన చర్చించుట యుక్తమని తోచుచున్నది. లేమలవాడ చాలుక్యంల చరిత్రను వర్ణించుచు మహాకవి పంపాడు దగ్గ విక్రమార్కున విజయసీతకయందు బద్దెగని శౌర్యమును బ్రశంసించుచు, మొసలిని నీటియందు పట్టినట్లు భీముని పట్టుకొనియెనని చెప్పినాడు.²¹ ఇట్లే శ్రీ. క. 966 నాటి ముమ్మడి యరికేరి వర్ణన పట్టికలందు బద్దెగఁడు నీటియందు మొసలిని పట్టినట్లు యుద్ధమున భీముని బటుకొనెనని చెప్పి యున్నాడు.²² ఇట్లు బద్దెగని చేబటు బడిన భీముడెవ్వడనునది మొదటి ప్రశ్న—ఇతఁడు 'పూర్వచాలుక్య ప్రథమ భీముడు కావచ్చు'నని స్త్రీలుగా రూపించిరి²³ 'బద్దెగని చేత పట్టుబడిన భీముడు ప్రథమ చాలుక్య భీముడే కాని యన్యుడు కాఁడు' అని యాచార్య కే. ఎ. నీలకంఠ శాస్త్రిలవారు దిటవుగా బల్కిరి.²⁴ పీరి వ్యక్తి నిరూపణమన మంగీకరించవచ్చును. బద్దెగఁడు ప్రథమ చాళుక్యభీమునికి నమకాలికుఁడు. గుణగ విజయాదిత్యుని కడపటి రోజులలో బద్దెగఁడతనిచే బరాభవము నందెను. మఱియు నీ బద్దెగని మనుమడైన యిమ్మడి నరసింహుడు శ్రీ. క. 914—930 ల మధ్య రాష్ట్రకూట సామ్రాజ్యము వేలిన ముమ్మడి ఇంద్ర చక్రవర్తి కాశ్మీరుడైన సామంతుఁడు; మఱియు నితని కుమారుడైన ఇమ్మడి యుద్ధ మల్లుఁ డల్పకాలమే ప్రభుత్వము నల్పినట్లు తోచుచున్నది. కాబట్టి బద్దెగ ప్రథమ చాళుక్యభీముల నమకాలికతను మన వంగీకరించవచ్చును. ఇంకను బద్దెగనిసామంత వృత్తి పూర్వ చాళుక్య రాజ్యపు బల్లి మోత్తరగడి ప్రదేశమున నుండెను. గుణగ విజయాదిత్యునిచే నితఁడు పరాభవము పొందియుండుటచే నతని పురణాంతరము వేంగి రాజ్యాధీశ్వరమును నహించిన యతని తమ్ముని కొమారుడగు ప్రథమ

చాళుక్యభీము నోడించి తానందుకు పూర్వము పొంది యుండిన యవయశస్సును బాపుకొన దలంచుట నహ జము. మఱియు బద్దెగని కాశ్మీరుడైన రాష్ట్రకూట చక్రవర్తి యిమ్మడి కృష్ణవల్లభుఁడు ప్రధమ చాళుక్యభీముఁడు రాజ్యమునకు వచ్చియు రాక మునుపే యతనిపై గత్తి దూసి వేంగిపై బలుమారు దండ యాత్రలు నల్పెను. బద్దెగఁడు కృష్ణవల్లభుని కాశ్మీరఁ డగుటచేతను, నతని సామంతవృత్తి పూర్వ చాళుక్య రాజ్యముయొక్క గడిప్రదేశమున నుండుట చేతను, వేంగి పూర్వచాళుక్య రాజుల పై నతని ప్రాత నగయండుటచేతను, నతఁడు నీటియందు ముసలిని బట్టుకొనినట్లు యుద్ధమున బట్టుకొనిన భీముఁడు ప్రథమ చాళుక్య భీముడని యెంచుట సమంజసమే.

ప్రథమ చాళుక్యభీముడే బద్దెగనిచే బట్టు పడిన భీముడైనవో నతఁడెవ్వ డెచ్చట పట్టుబడెను? అనునది రెండవ ప్రశ్న. మనకుగల ప్రస్తుత చారిత్రక పరిజ్ఞానము నాధారపఱచుకొని యీ ప్రశ్నకు దృష్టికరమైన సమాధానము చెప్పుటకు సాధ్యము గాదు. పైఁజెప్పిన రట్టల దండయాత్రలు రెంటియందును మొదట రాష్ట్రకూటులకు జయము గలిగినది; పూర్వచాళుక్య రాష్ట్రముగూడ కొంత వారికి హస్త గతమైనది. కావున ప్రథమ చాలుక్యభీముఁడునీ దండ యాత్రలయందు దేనియందైనను బద్దెగనిచే బట్టు పడి యుండవచ్చును. కాని మొదటి దండయాత్ర కంటె రెండవది బలవత్తరమైనది. రాష్ట్రకూట సైన్యములు వేంగి చాలుక్య రాష్ట్ర గర్భమును జొచ్చి

21. విక. విజ. 1:26.

22. జైన్సాహిత్య ఔకా ఇతిహాస్-నాధారామ్ ప్రేమి, సోమదేవసూరికా నీతివాక్యముత. పుట 80.

23. డిభాస్టీన్ ఆఫ్ ది క్యానరీస్ డి స్ట్రీక్టు. పుట 381.

24. జర్నల్ ఆఫ్ ది మద్రాసు యూనివర్సిటీ. సం. 15 పుట. 116.

ప్రథమ చాళుక్య భీముడు

యుట్టల్లాచినవి. ప్రథమ చాళుక్య భీముడు బద్దె గనిచే బందీకృతుడైనది యొకవేళ ఈ దండయాత్ర యందే కావచ్చును. అట్లని తలచుట కాధారలేక మొకటి కానవచ్చుచున్నది. పర్యటి పట్టికలయందు -

'భీమంభీమ పరాక్రమైక నిఘ్నయంతం

హేలయ్యైవా గ్రహీత్

అగ్రం గ్రాహ మివాంతరంబు

సమరేదోర్వి క్రమాద్బద్దెగః²⁵

అను శ్లోకపాదములందు నీటియందు మునలినీ పట్టినట్లు యుద్ధమున బద్దెగఁడు భీముని వట్టెనని యున్నది. ముసలికి నీ రాటపట్టు. నీటియందు దానికి బలమధికము; కావున దానిని నీటియందు వట్టుట కష్టతమ కార్యము. ఈ యువమవలన బద్దెగఁడు భీముని పట్టిన దతని స్వదేశముగు వేంగియందని ద్యోతక మగుచున్నది. 'గ్రహమివాంతరంబు సమరే' యను మాటలీ యుద్ధము నీటియందు జరిగినదని సూచించుచున్నదని నా యభిప్రాయము. ఇది యనఁపం జనము గాదేని ప్రథమ చాళుక్య భీముడు బద్దెగనిచే జిక్కినది జలయుద్ధమునందని చెప్పవలసి వచ్చును. వేంగి నవీరపమున కొల్లేరు సరస్సు మధ్యమున బల వత్తరమైన దుర్గము గలదు. విజిగ్మపుత్రైన శ్రీతు పులు దండయాత్ర వచ్చినప్పుడు వేంగిరాజులీ దుర్గమును జొచ్చి వారిని ధిక్కరించువారు—నిరవద్యపుర పెరువంగూరు రణక్షేత్రములీ కొల్లేరు పరిసర ప్రాంతములం దున్నవి. కావున రాష్ట్రకూట సైన్యములు దేశమునంతటి నాక్రమించుకొనఁగా నాత్మ సంరక్షణార్థమిం జలదుర్గమును ప్రవేశించి యుండవచ్చుననియు నప్పుడు బద్దెగఁడు సాహసించి కొల్లేటిని దాటి భీమునా జలదుర్గము బట్టుకొనెనని యూహించవచ్చును కాని ఉత్తర యూహ విశ్వాసపాతమైన సాక్ష్యము కాదు. కావున దానినే యూతగ గొని ఇద మిత్తమని నిశ్చయించి చెప్పుటకు వీలు కాదు.

ప్రథమ చాళుక్య భీముడు బద్దెగనిచే నెప్పుడో యొకప్పుడు పట్టుబడుట నిశ్చయము. వేంగిపై క్రీ. శ. 922 వఱకును రాజ్యము సేయుటవలన, పట్టుబడిన తరువాత చెఱనుండి విముక్తుడగు

టయు నిశ్చయము. కాని యతనికి విముక్తి యెట్లు కలిగినదో కనుగొనుటకు సాధ్యము గాదు. స్వవయ త్నమువలన చెఱనుండి తప్పించుకొని పాఠిపోయెనా? శ్రీతుపులతో సంధి చేసుకొనుటవలన విడుమర నందెనా? యను ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పుట వలదు బడదు.

ఇక రాష్ట్రకూట దండయాత్రల వృత్తాంతమును విచారితము. శాసనములను శోధించి రాష్ట్రకూటులు వేంగిరాజ్యము మీఠాదికి ప్రథమ చాళుక్య భీముని కాలమున కిసినము రెండు వర్యయములైనను దండెత్తివచ్చి యుందులని యంతకుముందు తీర్మానమును గావించియున్నాము.

మొదటి దండయాత్ర : ఇది ప్రథమ చాళుక్య భీముని పట్టుబ ధమునకు ముందే జరిగినది కొఱివి శాసనము వలన విశితమగుచున్నది. కాని యీ దండయాత్రయందు నడచిన యుద్ధవిషయము రెవ్వియు తెలియవు. అయినను పండిపాక, కసింకోట, కొఱివి శాసనములవలన కొన్ని విషయము లూహించవచ్చును. దాయాదులు కొందఱు ప్రథమ చాళుక్య భీముని యాధిపత్యము నొప్పుకొనక నతిఘటించి రాష్ట్రకూటులఁ గూడిరి. కన్నుర బల్లహుని కన్నప్రాప్తం బయ్య రణమర్దక సీమ, యను మాటలవలన దండయాత్రయొక్క ప్రారంభ దశయందు పూర్వ చాళుక్య సేనలకు పరాజయము కలుగుటకే రాష్ట్రకూటులు వారి తూర్పున సరిహద్దు ప్రాంతమందలి రణమర్దక సీమ నాక్రమించుకొన గలిగిరి. కాని యచిరకాలముననే రాష్ట్రకూటులను దఱిమివేసి పూర్వ చాళుక్యులు కన్నుర బల్లహుని కన్నప్రాప్తంబయి రణమర్దకసీమను మరల స్వాధీనపఱచుకొనిరి. ఈ సందర్భమున ప్రథమ చాళుక్య భీముడు స్వయముగ రాష్ట్రకూటల నెదిర్చి పోరెనో లేదో తెలియదు. కాని యతని పక్షమున రణరంగమునకెక్కి పోరినవా రిరువురి నిచట చేర్చిన వలసి యున్నది. వారియందొకఁడు రణమర్దా స్వయంకుల

25 జైన్ సాహిత్య జౌర్ ఇతిహాస—నాథూ నామ ప్రేమి. 'సోమదేవ సూరికానీతి వాక్యమృత' పుట 81.

తెలకుండగు కుసుమాయుధుడు. శ్రీశ్రీ హస్తగతమైన నిజకుల క్రమాగత రాజ్యమును స్వాధీనపఱచుకొనుటకై యితఁడు దన యాచర్యక్తి వివిధంగా పఱచి రట్టుబలముతో బోరి వారిని దేశమునుండి వెడల నడచెను. కొఱివి నల్ల మెఱయ కొడుకు మఱియొకఁడు వీరిద్దరును ప్రథమ చాళుక్య భీముని కమూల్యమైన సహాయ మొనర్చిరి. భీముడును వారిని తగురీతిని సత్కరించి తన కృతజ్ఞతను వెల్లడిచేసెను. కుసుమాయుధునిదన పట్టుబంధ కాలమున గౌరవించి యితఁడు కోరినట్లు బ్రాహ్మణులకు భూదానము గావించెను. మంచికొండ నాదాదిగ వేంగిదేశముపై దనతో సర్వ రాజ్యమునాయ నియ్యకొనెను. ప్రథమ చాళుక్య భీముఁగుసుమాయుధునికి జేసిన గౌరవ సన్మానములనుబట్టి చూడగాఁ నతనికి గడ్డె యొక్కక ముందు కలిగిన యాపద యత్యంతము భీకరమైనదనియుఁ గుసుమాయుధునికి చేసిన సహాయము గడుంగడు గొప్పదనియుఁ దోచుచున్నది. కుసుమాయుధునివలె పెద్దనయు భీమశనకుఁ (చాళుక్యభీముని) యందేనేక వస్తువాచన మజోత్సవంబులు బడయుచు 'దసుయన్త రాజకీకెల్ల వ్దానయరుహాడై విలచెను.' మొదటి దండయాత్రనుగూర్చి యూహించి తెలిసికొన గల్గిన విషయమంతయు నింతే.

రెండవ దండయాత్ర:- మొదటి దండయాత్ర కంటె రెండవ దానివిగూర్చి మనకు విషయము మెక్కువగా తెలియవచ్చుచున్నది. దండయాత్ర గుండయ దండనాయకుని యాధిపత్యము క్రింద నడచినది. 2° శాసన పరిశోధన శాఖవారు తమ 1914 సంవత్సరపు నివేదికయందు (పేరా 5 పుట 85) వ్రాసిరి. ఏని నమనరించి కొందఱు చరిత్రకారులు వ్రాసి యున్నారు. దీనికాధారము వెడతలారు తామ్ర శాసనములోని 'పెరువంగూ గ్రామమరణే వల్లభద్రుడైన గుణ్ణయాశ్విం హత్వా' అనుశ్లోకపాదము—'దండేన' యను మాట వ్యక్తివామముగాదు. దండశబ్దమనకు తృతీయామేక వచనము. మఱియు వల్లభదండేన యను సమస్త పదమునకు 'వల్లభవ్య దండేన' యని గ్రహించవలయును. 'దండేన'ను 'వల్లభ'ను విడదీసిన 'వల్లభ'కు అన్వయము కుదురుదు—'పెరువంగూరు గ్రామయుద్ధమున' (ఇతిమతిగా గండఁడు) గుండయము

వల్లభునియొక్క సైన్యముతోడ హతము గావించి యని పై మదాహృత శ్లోకపాదముల కర్తము తెచ్చుకొవలయును.

మఱియు రట్టు సైన్యముననుగు బాపుగ కరాటక దళమును లాటాశ్య సైన్యమును వచ్చెను ప్రథమ చాళుక్య భీముని దాయారులు యథాపూర్వము శ్రీశ్రీ పుల గూడిరి రట్టుదండయాత్ర వేంగి రాష్ట్రమును బ్రవేశించి యంతర్యాగమువఱకు బొడుమకొని వచ్చినది. పూర్వ చాళుక్యు లంతనఱకును శ్రీశ్రీలకు మాతోడ్డి వారిని మరల్చి జాలకపోయిరి. ఇట్లు రాష్ట్రకూట సేనా సాగరమున మునిగిపోయిన వేంగి సుదూరించిన పాడు పదహారేండ్ల తాలుఁడు. ప్రథమ చాళుక్య భీముని ప్రియాత్మజాఁడు—ఈ మహావీరుని పేరేమో తెలియదు. ఇతిమత్తి గండఁడను దిరుద నామముతోడనే ప్రఖ్యాతినందెను. చెల్లా చెదరైన చాళుక్య బలముల నెల్లగూర్చి మొనకట్టి శ్రీశ్రీసైన్యములపై గవిసెను. రెండు యుద్ధములు నడచినవి. మొదట రెండవక్షములవారు నిరవద్యపురము (నిడద వోలుకడ దారసిల్లిరి. భయంకర యుద్ధము శంఖాస్త్ర మాయెను. ఏనుగనెక్కి ఇతిమత్తి గండఁడు మృగపతి పారిణములనువలె కరితురగ ధనుధార దుర్బరగ మైన వల్లభసైన్యమును జెదరగొట్టి నవ్వెనట! కాని యీ యుద్ధమున సంపూర్ణజయ మెవ్వరికిని నమకూడినట్లు తోచదు. రాష్ట్రకూట బలములు చాళుక్య సేనలను వెంటనే పెరువంగూరు గ్రామముకడ వరల డీకొనెను. నిరవద్యపుర రణక్షేత్రముకంటె విచట పోరు మఱియు భీకరమై నడచెను. రాష్ట్రకూటుల వక్షమున గుండయ దండనాయకుఁడు నుడిసెను. లాట బలము నాశమందెను; దాయాదులు నిహతులైరి; పూర్వచాళుక్యుల వక్షమున ఇతిమత్తి గండఁడు రణ శయ్యవారోపించి వీరస్వర్గమును చూడగొనెను. 37కుల ప్రదీపకఁడైన పులకుండిల్లు రణక్షితికి బలియైనను సతని యాత్మి త్యాగమువలన జాళుక్యుల స్వతంత్రము నిలిచినది; చాళుక్య భీమునికి రాజ్యము దక్కినది. అటు తరువాత నతఁడు మస్తిరుండై శ్రీశ్రీచరుములేక పాలన గావించెను.

2° భీ. ఇతని పేరు దండెన గుండయ యని.

27. C. P. No 1 of 1913-14.

అ త్తి ధు లు

శ్రీ సోమసుందర్

రీకరణం కొత్త కొత్త కవిశలు

నమ్మ పరివేష్టించి ఉన్న యూవేశ!

ద్రాక్షానవంల వానవేసిన గులాబి రేకుల్ని

పురాన్పురుత బంగారు వల్లెలారలో వేసి

వడ్డిస్తాను నవగీతాతిథులకు ..

శిశిరం శిరం వంచుకొని

భక్తిగా ఉండలు కట్టుకొని

విధేయంగా నా గుమ్మం ముందు నిలిస్తే

శిశిరాన్ని 'శశి దగ్గరకు వెళ్ల'మని

నా పరిచారిక విశి ద్వారా కలు రంపుతాను.

మధువత సందేశ మందుకొని

నాకోసం సంపదంగా ఉన్న

వైత్ర రథ మెక్కి

వెళ్లిపోతాను నిర్లక్ష్యంగా !

నా పెరిటి పూలతోటకు

స్వప్న వ్రవంతులు నీరు పెట్టగా

ఐతిహాసిక పూర్వదశ తమస్పరిస్తుల

ప్రేతాత్ములు కావలారు కొన్నాయి ;

—దుర్దశ తుహినాల నుంచి;

—వర్తమాన ధూర్తుల తుఫానుల నుంచి;

లర్థరాత్రి వేశలో

అనంతోపగూహ బిబ్బోకపేలలో—

అడిసి బరువెక్కిన చేతు శేవో

నా తల వాకిలి తలుపులు దభి దభి గుద్దుతాయి;

బందిఖావాల నుంచి

పారిపోయి వచ్చిన ఈదురుగాలులు

భయం భయంగా నక్కుతూ వస్తూంటే—

మంచు తుఫాన్లు తరుముకు రాగా
గబుక్కువ నా వీధి వసారాలోని కెక్కేస్తాయి...

వా వడక గది కిటికీ దగ్గరి పొగడచెట్టును
సుతారంగా సూర్యుడు కొమ్మలు వంచి
దాని మేనంతా నిమరుకాడు...
చిగురాకుల కపోలాను
చమత్కరించేలా చుదిస్తాడు!
రాత్రి ఒంటరిదై నిలచిన వకుళ
గవాక్షంలోనికి పూరి పెదవులను జొనిపి
తెల్లవారూ తన రహస్య వేదనలు
వినిపిస్తూనే ఉంటుంది పాపం!

ఏకాంతంలోకి మేలుకొని
దిక్కుదిక్కునంటూ చూరులు పట్టుకొని
వేలాడుతున్న దిక్కులేని
పొగమంచు నీడలతో—
రాత్రి మట్టిలో కలసిన
గులాబి రేకుల ప్రణయగాధా రహస్యాలు
చెప్పి వైరాగ్యం బోధిస్తాను!
వా పాదాల క్రింద మట్టి
మృత్యువును చూచిస్తుందేమోననే
నే నెప్పుడూ చెమ్మో చదాపుల జోడును
విడవనే విడవను!

పండితరాయల మెప్పులు

డా. మహీధర నళినీమోహన్

ఆదికూర్మం

ఓకనాడు మహారాష్ట్ర దేశంనుంచి నీలకంఠ దీక్షితులు అనే మహాపండితుడు ఢిల్లీ దర్బారుకి వచ్చాడు. ఆనాడు జగన్నాథుడు సభలో లేడు. ఇంటి దగ్గర జ్వరంతో మంచంలో పడిఉన్నాడు. నాటికి మూడో లుఖణం.

ఒక్క జగన్నాథుడు లేకపోతే మించిపోయిందా, ఇంకా ఇందరు పండితులు ఉండనే ఉన్నారకదా, అని వాదం మొదలుపెట్టించాడు షాహాన్. నీలకంఠ దీక్షితులు తర్కవ్యాకరణ వేదాంతాల్లో ఏకసమయంలో వ్యవసాచిలా వ్యక్తమించాడు. ఆస్థాన పండితులంతా మొగాలు వేలవేయగా, అప్పటికప్పుడు పల్లకిమీద ఆగన్నాథుణ్ణి దర్బారుకి పిలిపించారు. జగన్నాథుడు తొణకకుండా నిశ్చలుడై దీక్షితుల్ని ఎదిరించాడు. రెండు మత్తేభాలు డీప్సెట్టుకుంది దర్బారుకు. వారిరువురి అసాధ్యపు రాకడలు, యుక్తులు, ఎత్తులు ఆశ్చర్యకరంగా ఉన్నాయి అర్థం అయిన వాళ్లకి.

నాలుగ్గుళ్ల పాదైక్కినరికి అంతవరకూ దీర్ఘాలోచనలో ఉన్న నీలకంఠ దీక్షితుని మొగం విప్పింది. కర్తవ్యం బోధపడింది. వెంటనే దోసిలి ఒగ్గి 'ఊత్-ఓస్మీ' అన్నాడు. 'తమ శిష్యునిగా అనుగ్రహించండి' అన్నాడు. చెమర్చిన కళ్లు తుడుచుకుంటూ ఆగన్నాథుడు దీక్షితుల్ని గాఢాల్లింగనం చేసుకున్నాడు.

సభా గౌరవాన్ని కాపాడినందుకు బ్రహ్మానంద పడి సార్వభౌముడు జగన్నాథునికి పండిత రాజబిరుద ప్రదానం చేశాడు. ఆ సందర్భంలో జగన్నాథుణ్ణి కూర్మావతారం ఎత్తిన విష్ణుమూర్తిలో పోలుస్తూ నీలకంఠ దీక్షితులు ఆశువు అందుకున్నాడు.

భూభారాన్ని వహించలేక ఆదిశివుని వేయి పడగలు చిత్తుఅయిపోగా, దిగ్గజములకు ముప్పమటలు పట్టగా, అదివరాహపుకోరలు కడులాడిపోగా, నేనున్నావని నిశ్చయంగా నిలబడి తన వీపుమీద ఆ మహాభారాన్ని అవలీలగా మోసి, మాట దక్కించిన అపి కూర్మమును కన్నతల్లి ధన్యురాలు ఈ లోకంలో విడ్డలను కన్నతల్లులు ఎందరు లేరు? వారిలో ఎవరి కైనా ఇంతటి సౌభాగ్య వంపద అల్పిందా?

కాద్యాల విక్రీడితం

పుత్రత్యాగః కలినాత్ర సంలిఖునః
భూవన్ కియత్యోఽధవా
సౌభాగ్యైక మతీ తథాదిక మతీ
(స్త్రీ) సు ప్రశంసా స్వదమ్
భగ్నోభోగిని భంగురేషు కరిషు
బ్రహ్మోత్పన్నే దంప్రీతి
క్షోణీం సాహసికాగ్రణి స్తులయితుం
జాగర్తి యస్యః సుతః

మత్తేభ విక్రీడితం

ఇదిలో నెందరు లేరు పుత్రవెతులు?
ఏదీ యిట్టి సౌభాగ్య ము
మ్యలకున్? ఆదివరాహదంష్ట్రులకు
సుఖాగ్లాడ, దిక్ష్వాగముల్
కలన్, శేషుని శీర్షముల్ వదక
శాక్వామండలిన్ మోయ వి
శ్చలుడై నిల్చిన కూర్మనాథు అననీ
సౌభాగ్య మూహించెదన్.

* * *

తనతో వాదించే సమయంలో అనేకం మచ్చు కైనా కనబడకుండా, చిన్నపిల్లలతో ఆడుతున్నట్లు అవాయాసంగా, అలవోకగా డిక్టేట్ చేస్తున్నట్టి జగన్నాథుని ప్రవృత్తిని చూచి, ఆశ్చర్యపడి, పండిత రాయల ప్రతి జను పొగుడుతూ నీలకంఠ దీక్షితులు అన్యాయదేశంగా ఇల్లా అన్నాడు.

వీవుమీద పర్యతరాజం గిరగిరా తిరుగుతూ ఉండగా, పైన మహావముద్రం గర్జిస్తూ ఉండగా, ఆ పైన బడబాలనం ముందుతూ ఉండగా ఏమీ అంకాయ పడకుండా, మెడ జాపి, నిడురమత్తుతో ఖాడిన కళ్లతో సముద్రపు దొన్నెలో పండుకుని అన్నాడు కూర్మావతారం ఎత్తిన విష్ణువు.

హరిణి

భ్రమతి గిరిరాట్ పుష్పే గర్జ
త్యువ్యసి సాగర్
దహతి వితత జ్వలా జాలో
జగంతి విషావలః
వతునిహిత గ్రీవాకాండః
కటాహ కుటోదరే
వృషితి భగవాన్ కూర్మోన్మిత్రా
ధరాల పరోచసః

మత్తైత విక్రీడితం

మరుగులో కక్కుచు సాగరుండు
చమునన్ ఘూర్ణిల్లి, పుష్పమునన్
గిరి రాజేంద్రుడు తాండవించి,
బడబాగ్నిజ్వాల లోకమ్మున్
మరణింపన్, మెడ సాచి మోడ్చు కమలన్
వారాశి భాండోదరాం
తర పీఠిన్ భగవానుడాది
కమలాధ్యతుండు నిద్రించెడిన్.

* * *

అవిశేషుడు

నీలకంఠ దీక్షితుల్ని సాదరంగా చూస్తూ,

సభలో అసీమలై ఉన్న తక్కిన పండితులను గుచ్చిగుచ్చి చూస్తూ జగన్నాథుడు ఇల్లా అన్నాడు.

కవులని మింగడంలో మాత్రమే వేర్వేరుగా పాములు లెక్కలేనన్ని ఉన్నాయి. భూభారాన్ని హంస గల స్థామర్మ్యంగల పాము అదిశేను దొక్కడే.

అనుష్టుప్

బహవః పణినః సంతి
భేక భక్షణ తత్పరాః
ఏక ఏవహి శేషోఽయం
భూభార వహన క్షమః

ఆట వెండి

భేకభక్షణైక విద్యా గరిష్ఠమ్ము
లెన్నియేని గలవు పన్నగములు
ధరణి బరువునెల్ల తల దాల్చగలుగువా
దాదీషు దొక్కడవ్వ మెవరు?

* * *

గరుత్మాంతుడు

పదవాక్య ప్రమాణ సావీణుడైన పేరమ భట్టుతో వాదించడానికి వచ్చి హరిదీక్షితులు అనే పండితుడు ఆదిలోనే మొగం వేల వేసిన సందర్భంలో జగన్నాథుడు తన తండ్రిని గరుత్మాంతునితోనూ, ప్రతి కక్షిని దోమపిల్లలతోనూ పోలుస్తున్నాడు.

పదునైన తన ముక్కు కొనచే అవలీలగా పర్వ రాజ శిరస్సును చీలికలు చేసెయ్యగలిగిన, అకాశం అంతా తానే అయి విక్రమించే అగవతి అయిన గతు త్మాంతునికి, ఓ దర్పిద్రుడి పూరిగుడిసె ముందు పెరి గిన గడ్డిలో ఇవ్వడిప్పుడే కళ్లు తెరిచిన దోమకూస వల్ల పరాభవమా? బాగు బాగు.

శిఖరిణి

విజ్రాతోటి కోటి త్రుటిత
పణి రాజన్య శిరసః
శకుంతలానాం వత్స్య ర్గగవతం
జంఘాల గరుతతి

పండితరాయల మేష్టులు

దర్శిద గ్రామీణ స్తవిర
శిబిర ప్రాంత పటం
చృద్దాగే బాగద్వి ర్మళక
శిశుభిః కః పరిభవః

శిశిరిణి

కరాళ స్వతోటి కలు పుట
తటచిన్న ఫణి రా
టిరెస్కున్, వ్యూహధ్వస్థిరు,
విహగ సవ్రాట్టు వహవో
దర్శిద గ్రామీణ స్తవిర
శిబిర ప్రాంత వివర
నృరుద్వీచి చంచన్మళక
శిశువే రీతి గెలుచున్?

సజ్జనులు

చదువు చెప్పేటప్పుడు శ్రద్ధగా వర్ణించ
నందుకో, తప్పులు పోయినందుకో, మరో మరో కార
ణానికో పేరమభిటు కొడుకులనూ, శిష్యులనూ
తిట్టేవాడు. కొట్టేవాడు. గట్టిగా అందరి ముందు
దండించినందుకు తండ్రివీడ అలిగి రామచంద్ర
భట్టు ఒక నాటి రాత్రి ఇంటిలోంచి పారిపోవాలను
కున్నాడు. ఈ సంగతి తెలిసి జగన్నాథభట్టు తమ్ముణ్ణి
వారిస్తున్నాడు.

కాస్తననికి వస్తాడన్న వాడినే గురువులు కఠి
నంగా పరుషంగా దండిస్తూ ఉంటారురా. ఎందుకు
కొరగాని వాడి జోలి శొంతి ఎవడికి కావాలి? రత్నా
లను సానబట్టినప్పుడేకదా మహారాజుల కిరీటాలవీడ
వ్రకాశించేది?

ఉపజాతి

గిర్మిర్గురూణాం పరుషాక్షరాభి
స్తిరస్కృతా యాంతి నరామహత్త్వమ్
అలబ్ధికాశోత్కృషణా స్పృహాహమ్
సజాతు మోహో మణియో వసంతి.

కందము

గురువెప్పని నిరసించునో
పరుషోక్తుల వాడె గొప్పవాడగు నెన్నడున్
అరుగ బడకున్న నిలచునె
వరనాథుల మోళిమీద నవరత్నంబుల్?

ఇన్నాళ్లు అయినా నీకు నాయనగారి తత్త్వం
అర్థం కాలేదుట్రా? ఆయన మాట పెళుసు. మనసు
మాత్రం వెన్న. పైకి ఎంత దుర్నిరీక్ష్యంగా కనిపి
సిస్తారో లోపల అంతటి ఆర్ద్రత. ఆయన కోపం
ముక్కుమీద మాత్రమే. హృదయం నిండా అమృ
తమే. పైకి తియ్య తియ్యగా మాటాడుతూ లోపల
నుంచి గోతులు తీసేసే ధూర్తులకి ఆయన స్వభావం
సరిగ్గా తలకిందులు.

పైకి మరకత్తిలాగా, భయంకరమైన తాడు
పాములాగా కనిపిస్తూ అంతరంగంలోమాత్రం ద్రాక్షా
రస సన్నిభంగా ఉండే మహామభావులకి చెయ్యొత్తి
నమస్కరిస్తాను.

అవ్యా

ఉపరికరవాల ధారా

కారాః క్రూరా భుజంగ మపుంగ వాత్
అంతస్పాక్షద్రాక్షా
దీక్షా గురవో జయంతి కేపి జనాః

అట వెలిది

ఖడ్గధారవోరే కాలనాగుల వోరే
పైకి క్రౌర్యముట్టి పడగ దోచి
అంతరంగమందు నత్యంత మృదువు తా
దొడ్డవారి కేసుదోయి లింతు

*

*

*

తుమ్మెద

మల్లి ఎక్కడికి పోయావురా? అంబాజీపేట
కేనా? అని అడిగేడు జగన్నాథుడు, రెండు రోజుల
తరవాత కనిపించిన వెంకటశాస్త్రిని,

'కాదు గన్నవరం' అన్నాడు శాస్త్రి తల్లు చిగిరినూ.

'కొత్తసిట్టలన్నమాట.'

'మరి ఒకళ్ళమీదే ఆధారపడితే ఇబ్బందికదా!'

'భేష్! అల్లా ఉండాలి రసీకత అంటే' అని మిత్రుని బుజం తట్టేడు జగన్నాథుడు.

ఓ తుమ్మెదా! రసీకావతంసా! నీ చాతుర్యం అద్భుతం! సూర్యుడు వెలుగుతున్నప్పుడు వద్మినులతో రమిస్తావు. చంద్రుడు వెన్నెల కురిపిస్తున్నప్పుడు కలువలతో కులుకుతావు. సెబాష్!

రథోద్ధతా

చంచరీక! చతురోఽసి చంద్రికా
నైభవే కుముదిసి నిషేవసే
బాస్కరే జయతి పుష్కరే కరై
రున్మిషన్వ వదనేఽనురజ్యసే.

అట వెలది

చంచరీక! నీదు చాతుర్య మేమందు
వెన్నెలందు కలువ కన్నీయలను
వగలు వగలుపోవు వద్మిని గణముతో
మేలమాడుచును రమించు చుందు.

* * *

సంపెంగ

తురకసిల్లతో సంబంధం ఉన్నదనే నెపంతో పండితరాయలని బ్రాహ్మణ్యం వెలివేసింది. ఇతడి ఇంటికి విభూతి పెండెకట్లు. పిలకలూ, జంధ్యాలూ, దిళ్ల గోపిలూ రావడం మానేశాయి. ఉన్నాప్రతీలేని ప్రతివాడింటోనూ ఏ శుభా శుభ కార్యం జరిగినా ముసీరే ఈ జనాభా తన ఇంటికి రావడం లేదే అనే చింత లోలోపల జగన్నాథుణ్ణి బాధించక పోలేదు. ఈ సంగతి గ్రహించిన అవంగి అతడిని ఊరడించింది. 'దేశవ్యాప్తమైన మీ కీర్తి చంద్రికలముందు తన కీర్తి కొంత వెల వెలబోతోందిని ఫాదుషా వారే ఉడు

క్కుంటున్నారు తెలుసా' అన్నది మాట మరిపిస్తు ప్పట్టు.

పండితరాయలు మందహాసం చేశాడు.

లోకంలో మల్లె, మామిడి, అవంగం, అవలి వంటి మొక్కలు, తీగలు ఎన్నెన్నో ఉన్నాయి. వాటి మీద ప్రతిరోజూ తుమ్మెదలు గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి వాలుతూనూ ఉన్నాయి. కాని, ఈ సంపెంగకి ఉన్న సౌభాగ్యం వాటికి ఏదీ? ఏమిటా సౌభాగ్యం? అసంపెంగ మొక్కలోపలి రేకుల బంగారు రంగును తమ శరీరపు రంగుతో పోల్చుకుని, అనూయతో రాజకన్యలు పులుకూ పులుకూ చూస్తున్నారు. చాలదూ?

శార్దూల విక్రీడితం

సంత్యేకేఽసి మహీరుహః ప్రతిదినం
సంసక్త మత్తాళయః
తత్తా దృగ్గుణివో అవంగలవలీ
మాకంద కుందాదయః
ఆశాస్యం జమరస్య చంపకతరో
యత్కైర కాంతర్దళం
స్నేహరంగైరుపమాయ రాజరమణీ
సాసూయ మాలో కతే.

ఉత్పలమాల

తుమ్మెద గుంపు ఝుమ్ముచుని
త్రుళ్లుచు ప్రేలుచునుండు ధారుణీ
జమ్మలనేకముల్ కలపు జాజాలు,
మల్లెలు, మామిడుల్, అవం
గమ్ములు—కాని నీ కుసుమ
కాంచన వర్ణము నాత్మ గాత్ర వ
ర్ణమ్మును పోల్చి సిగ్గుగును
రాజకుమార్తెలకెల్ల సంపగీ!

* * *

మలంపరవృతం

మహామహాధ్యాయులు ఉపద్రవ్య పేరను భటు గారి బోధనాశక్తి ఆపూర్వమైనది. షిగిరిన

పండ్ల తరాయల మేఘులు

గురువులందరూ తెలివైన కుర్రవాళ్ళని మాత్రమే
పండ్ల తరలను చేయగలిగితే, పేరమభట్టు మొద్దులను
కూడా పండ్ల తరలను చేయగలడట! పాషాణంలోంచి
పీయూషం పిండగల అద్భుత ప్రజ్ఞ వారిది.
వారి సాహచర్య మాత్రంచేత బుద్ధి వికసించేదట.
ఈ విషయాన్ని పండితరాయలు ఇట్లా వర్ణించాడు.
అనుష్టుప్

పాషాణా దపి పీయూషం
స్యందతే యస్య లీలయా
తం వందే పేరు భట్టాభ్యం
లక్ష్మీకాంతం మహాగురుమ్.

తేటగీతి

పనికి మాలిన పాషాణ పంక్తులైన
ఎవని శేముషిచే సుధాద్రవము జిమ్ము
అట్టి మా తండ్రి పేరమభట్టు గౌలుతు
పరమగురుని, లక్ష్మీకాంతికా ప్రాణనాథు.

అటువంటి పితృతండ్రిని మలయ పర్వతంతో
పోలుస్తానాడు జగన్నాథుడు.

బంగారుకొండ, వెండికొండ మొదలైన ప్రసిద్ధ
పర్వతాలు ఎన్నెన్నో ఉన్నాయి లోకంలో. ఆ కొండల
వీధి మొలిచిన రకరకాల వృక్షాలు ఆయా వృక్షాలు
గానే మిగిలిపోతాయి. వాటికి విశేష శక్తులు ఏవీ
అప్పు. కాని, మలయ పర్వతంవీధి పుట్టిన
కొడిసె, వేపవంటి క్షుద్రమైన వృక్షాలుకూడా మంచి
గంధపు వాసనలు చిరజిమ్ముతాయి. అదీ చమత్కార
మంలే. కనుక పర్వతరాజు ఎవరయ్యా అంటే మలయ
పర్వతాన్నే పేర్కొనాలి.

మలయ పర్వతంవీధి మంచి గంధపుచెట్టు
విస్తారంగా ఉంటాయనీ, చందన వృక్షాల సమీ
పంలో పెరిగిన చెట్లకన్నించికి సువాసన అబ్బు
తుందనీ కవి సమయం

పంచత లీలక

కింతేన మేరు గిరిణా రజతాద్రిణావా
యావాఽఽశ్రితాహార వస్తరవస్త ఏవ

మన్యామహే మలయ మేవ వగాధి రాజం
శాఖోట నింబకుటాజా అపి చందనంతి

ఉత్పలమాల

కొండల లోపలన్ పసిడి కొండయు
చల్లని వెండి కొండయున్
మెండుగ వాసిగాంచె, అట నెక్కిను
వృక్షము లెల్లమార్పు లే
కుండు—తలంతువే మలయ మొక్కటి
యేగిరి రాజమంచు నే
కొండను మంచి గండములగున్
కుటజములు వెల్లి వేవలన్.

* * *

అనుష్టుప్

జగన్నాథునికి ఇంతవరకూ తగిన ఆలంబనం
ఏదీ దొరకలేదు, ఎన్ని సంస్థానాలు తిరిగేదో లెక్క
లేదు. విరక్తిపుట్టి, తిరిగి కోనసీమకు పోదామను
కుంటూండగా కామరూప దేశాధీశుడు ప్రాణనారా
యణుడు ఉదారుడనీ, పండిత వక్షసాధి అనీ, రసికుడు
అనీ విని ఆ రాజును చూడబోయాడు. ప్రాణనారా
యణుడు ఇశాడికోననే ఎదురు చూస్తున్నట్లు బహు
గౌరవాదరాళితో ప్రత్యుత్తానం చేశాడు. అనుకోకుండా
అభించిన ఈ ఆలంబనానికి జగన్నాథుడు పరవశుడై
పోయాడు. ఎండిపోతున్న అతడి ఆకాలిత చిగుళ్ళు
వేయసాగింది.

అది మండు వేసవి. భూమి అంతా బీటలు
వారింది. వడగాలి దుస్సహంగా వీస్తోంది. చావడానికి
సిద్ధంగాఉన్న సంపెంగ మొక్కకీ ఓ చెందెడు నీళ్ళు
పోయాలనే వివేకమైనా లేకపోయింది లోట
మాలికీ. అంతలో దేవుడు పంపించినట్లుగావచ్చి, అప్పు
తంలాంటి నీటి చినుకులు చల్లేవు. ఎంత దొడ్డ
దానవి మేఘమా!

శార్దూల షక్తిగీతం

ఆ రామాధిపతి ర్వివేక వికలో
నూనం రసా పీరసా

వాత్యాభిః పరుషీకృతా దశదిశః
శృంధా తపోదుస్సహః
ఏ వంధ స్వని చంపకస్య సకలే
సంహర హేతావపి
త్వంసించన్నమృతేన తోయద!
కుతోప్యా విష్కృతో వేధసా

ఉత్పలమాల

చండకరుండు నిప్పుకల జల్లి
దొండగెను, బీటలయ్యే భూ
మండలమెండి, తోట యజమాని
వివేకములేనివాడు, ది
జ్ఞుండల మూర్ఖులూర్పే సుడిగాలికి
సంపగి చావనుండ నెం
దుండి విధాతనిన్ బనిచెన్ ఘనమా!
అమృతంబు జల్లగన్.

* * *

గజముత్త్యం

[ప్రాణ నారాయణుడూ, జగన్నాథ భటూ
ప్రాణ స్నేహితులై పోయారు. దానికి గుర్తుగా
'ప్రాణాధరణం' అనే కావ్యం వ్రాసి ఆ రాజుకి
ఁంకితమిచ్చాడు.

మాటల సందర్భంలో జగన్నాథుడు దక్షిణ
దేశంలోపడ్డ అవస్థలూ, పొందిన తిరస్కారాలూ విని,
ఇటువంటి విద్యత్కునిని ఆదరించలేని రాజులనే గాని
ఈ అవమానం జగన్నాథునికి కాదు అన్నాడ రాజు.

'కుత్యాస్యైః కునీర్షకైర్న మణియో
యై రర్హతః పాతితాః' అని చర్తహరిని
స్మరించాడు.

? 'ఏనుగు తండ్రి' ఉండే ఓ ముత్యమా! మత్తేభ
కుంభస్థలాన్ని పగలగొట్టి, ఆవురావురుమంటూ
మాంసం తినడంలోనే ఆనక్తిగల సింహం నిన్ను
పక్కకి తోసేస్తే తోసేసిందిలే. అనాగరికులైన
కిరాతులు రంగురంగుల గింజలను వెతుక్కుంటూ,
కిందపడిఉన్న నీన్ను పనికిరాని వస్తువుగా భావించి

వదలిపెట్టి వెళ్లిపోతే పోనీ. దానివల్ల నీ గౌరవాన్ని
ఏం లోపం?

ఉపజాతి

ముక్తానల! త్యామిభ కుంభ సంస్థమ్
పంచానవో ముంచతు మాంస లోభీ
కీ రంతు గుంజా భరణాః కిరాతాః
కిం తేన హియేత మహార్హతాతే?

ఉత్పలమాల

ఏనుగు మస్తకమ్మున వసించెడు
చక్కని ముత్తయంబు! పం
చానన మిష్ట మాంస రుచియుండు
తగుల్కొని నిన్ను మానినన్
మానుసుగాక, గింజలను
మాలలుగా ధరించు చెంచెత్తో
పూనరు గాక, నీ ఘనతలో
లవలేకము దీన తగ్గునే?

* * *

మామిడిచెట్టు

కామరూపంలో ఆరు మాసములు ఉండి, ప్రాణ
నారాయణుని ఆదరాభిమానాలచే సంతోషపడ్డ ఆయన
దగ్గర సెలవు తీసుకుని వారణాసికి బయలుదేరాడు
జగన్నాథుడు.

వేసవిలో మిట్టమధ్యాహ్నపు టెండలో అలిసి
పోయివచ్చి, దట్టమైన మామిడిచెట్టు నీడలో విశ్రాంతి
మించి, ఆలసట తీర్చుకుని, తిరిగి ప్రయాణమై
వెళ్లబోతూ బాటసారి ఆ మామిడిచెట్టు కేసీ మరో
సారి చూచినట్లు ప్రాణ నారాయణుని కేసీ కృతజ్ఞ
తతో చూచాడు.

చెమటలు తిగ్గేయి. ఆలసట తీరింది. దావా
శాంతి అయింది. నీ పలవలలోనుంచి తరుచుగా వివ
వచ్చిన కోకిల కూతలచేత బ్రహ్మానందం అయింది
చాలా సంతోషి కలిగింది. తుమ్మెదల ఝంకారం
చేత, రకరకాల పక్షుల కువకువలచేత బహుమందర
మైన ఓ మామిడిచెట్టు! నీకు శుభం అగు గాక
వెళ్లి వస్తాను. సెలవా మరి.

శార్దూల శ్రీధితం

శాంతా ఘర్మకదాః శ్రమః శిధిలిత
స్తీర్ణ స్త్రామోద్గమో
వారంవార ముదార కోల రవై
రానందితం మానసమ్
నర్వం ప్రాప్త మభిప్సితం
తవతలే చూత! ప్రసన్న ద్విజ
శ్రేణి గుంజిత రంజితా భిలమన్!
యామోవయం వ్యస్థితే

మతేభ విక్రీడితం

శ్రమ నిశ్శేషితమయ్యే, దప్తక నివారం
బయ్యే, దేహమ్మునన్
చెమల్ అగ్గ, ముహూర్ముహూః పరభృత
శ్రేణికుహంకారణన్
ప్రమదంబందె మనంబు, తృప్తి కలిగెన్
త్వప్యాయలో మాతమా!
సుమనోరంజని! యింక మాకు పెరివా?
సుశ్రేణుమల్ నీ కగున్.

* * *

ప్రయాణాలలో మనకి ఎందరెందరో వ్యక్తులు
ఎదురవుతూ ఉంటారు. వాల్లతో కాలక్షేపంకోసం
లోకాభిరామాశాసనం సాగుతూ ఉంటుంది. కాని,
ప్రయాణం పూర్తిఅయి ఇంటికి వెళ్లిన కొన్నాళ్ల
తరువాత ఆ వ్యక్తులెవరూ సాధారణంగా గుర్తుండరు.
కాని, మళ్ళీ మళ్ళీ గుర్తుకవచ్చే వ్యక్తి నూటికి
కోటికి ఒక్కడు ఉండవచ్చు అలాడే ధన్యుడు. ప్రాణ
నారాయణుడు ఆటువంటి మిత్రుడు అయ్యాడు జగ
న్నాడు!.

ప్రతిదారి వ్కనీ చెట్లు కావలసినన్ని కని
పిస్తూ ఉంటాయి. బాటసారులకి అవి నీడను
ఇస్తానూ ఉన్నాయి. కాని, బాటసారి ఇంటికి చేరు
కున్నాకకూడా మళ్ళీ మళ్ళీ జ్ఞాపకం వచ్చే చెట్టు
బహు అరుదుగా ఉంటుంది. అదే ధన్యవైనది.

అర్చన

అధ్యవ్యధ్యని తరవః
వధి వధి వధికైరుపాస్యతే ఛాయా
విరళః నకోపివిటపీ
య మధ్యగో గృహగతః స్మరతి

చంపకమాల

కరువులనేకముల్ కలవు దారుల వెంబడి
నెందు జూచినన్
తెరువరికిన్ శ్రమంబుడుపు నీడ వాసంగి
వయ్యు నింటికిన్
మరలిన వెన్నె సైతముమ మానస విదిమ
బాటసారికిన్
తరచుగ గుర్తువచ్చు తరువాథుడు
నూటికి కోటి కొక్కడే!

* * *

బొగడచెట్టు

ఒక్కొక్క వ్యక్తి పిన్న వయస్సులో అతి
సామాన్యుడుగా—లేకపోతే కాస్త మందమతిగా— కవి
పించవచ్చు. అతడివీరాద తల్లిదండ్రులుగాని, గురు
వులుగాని ప్రత్యేక శ్రద్ధ ఏమీ చూపించక పోవచ్చు.
అతడు గాలికి పెరుగుతాడు. వాడే పెద్దవాడయ్యాక
తన అపూర్వ ప్రతిభతో అందరినీ ఆశ్చర్య చకితు
లను చేస్తాడు. తన కుటుంబానికి, వాడికి, దేశానికి
ఎంతో వన్నెతెస్తాడు.

తోటమాలి ఒక చిన్న బొగడమొక్కను తెచ్చి,
ఉద్యానవనంలో ఓమూలగా పోతేడు. దానికి ప్రత్యే
కంగా ఎరువు వెయ్యడంగాని, కుడురువేసి నీళ్లు
పోడంగాని, ఏమీ చెయ్యలేదు. దాని మాటే మరిచి
పోయారు అందరూమూ. అంతలో అది పెద్దదై,
గుత్తులు గుత్తులుగా పువ్వులు పూచి, తన పూం
వాసవలతో దిగంతాలనుకూడా సురభితంచేసి, తుమ్మె
దల యుంకాలతో వనమునంతనూ ముంచెత్తేసింది.
శిఖరిణీ

దధానః ప్రేమాణం తరుషు
సమభావేన విపులామ్

నమాలా కారోపావకృత
కరుణాం బాలవకుశే
అయంతు ద్రాగుద్యత్కుసుమ
సకరాణాం పరిమళై
ర్దింతా నా తేనే మధుస కుల
ఝంకార భరితాన్.

చంపక మాల

వనముప గల్గు పుక్ష సమ
వాయము నెల్ల సమాన దృష్టితో
మనిచెనె గాని తోట యజమాని
ఁజేషపు దోపద క్రియల్
పానరుపదాయె నీ బాగడ
మొక్కకు, అయ్యును నద్ది దిక్తులు
ప్రణుత పరీమళ ప్రసవ
రాజుల రాజులె తేటి పాటలన్.

* * *

మందమతి అని నిర్లక్ష్యంచేబడ్డ కుర్రవాడు
అనతిమాన ప్రగిభావంతుడై కల్ల జిగేల్ మనిపించే
సరికి ఆశ్చర్యంతోబాటు, అలక్ష్యం చేశామే అని
ఆదరంతో కూడిన సిగ్గున్నా కలుగుతుంది.

ఓ సంపెంగచెట్టు! అతిసాధారణమైన చెట్టు
వని భ్రమపడి నీకు ఇంత కుదురున్నా చెయ్యక
పోతినే. సువాసనలతో మైమరపింపజేసే నీ పువ్వులను
చూస్తూఉంటే వాకు సిగ్గుగా ఉండే-అంటున్నాను
తోటమాలి కళ్లు వేలకి దిండుకుని.

ఆర్యా

సాధారణ తరుబుద్వ్యా
నమయా రచితస్తవాల వాల్ ఓసి
లజ్జయిసి మామిదాసిం
చంపక! సౌరభ్య నిర్భక్తః కుసుమైః

తేటగీతి

వట్టి పామాన్యమగు చెట్టువని తలంచి
కూర్చున్నెత్తిని నీకింత కుదురున్నె
భారీ పరిమళ మొసగు నీ పూలగన్న
చాల సిగ్గుయ్యే నాకు చంపకంబ!

* * *

అరటిచెట్టు

తర్క, వ్యాకరణ, వేదాంత, వైశేషిక న్యాయ,
పూర్వ మీమాంసాది అనేక శాస్త్రాల్లో జగన్నా
ధుడు ఆసమానమైన పాండిత్యం గలవాడన్న విషయం
జగద్విదితం. కాని, ఇతడు ఆ వాటి హిందూస్థానీ
గాయకులలోకూడా అత్యున్నత స్థానాన్ని ఆక్రమించా
డన్న విషయం చాలామందికి తెలియదు. ఇతడు గాయ
కుడకాక గేయకారుడు కూడావలె! ఇతడు వ్రాసిన
హిందూస్థానీ 'దోహా' లను ఇప్పటికీ పాడుతూ
ఉంటారట.

షాజహాను చక్రవర్తి దర్బారులో ప్రసిద్దులైన
సంగీత విద్వాంసులు ముగ్గురిలోనూ జగన్నాథ పండిత
రాయలు ఒకడట! రెండవవాడు డైరింగ్ ఖాన్,
మూడవవాడు లాల్ ఖాన్. (లాన్ సేన్ కొడుకైన
బిలాల్ ఖాన్ కి ఈ లాల్ ఖాన్ అల్లుడు.)

చక్రమళకం 1691 కార్తీక బహుళ సవమి
వాడు షాజహాన్ సవారి కాశ్మీర పర్యత శ్రేణిలోఉన్న
'బంభరం' అనే చోట విడిసింది. ఆ సమయంలో
పండితరాయలు 12 రాగాలలో దోహాలు రచించి,
పాడి వినిపించగా చక్రవర్తి అమితానందుడై, 4500
పెండి దీనారములతో జగన్నాథుణ్ణి తులారాం
తూగించి బహూకరించాడట. ఈ విషయం 'ఆర ఇనే
అక్కరీ'లో వ్రాసి ఉంది.

డైరింగ్ ఖాన్, లాల్ ఖాన్ లు ఒక్కసంగీత విద్య
లోనే పండితులు.

కనకలాల్ ఒక్కవాక్యమత్యంతిలోనే గట్టి
వాడు. గోవింద పండితుడు ఒక్కతర్కంలోనే నిధి.

రామేశ్వర దీక్షితులు ఒక్కవ్యాకరణంలోనే
ఉద్బంధుడు. జ్ఞానేంద్రుడు కేవలం వేదాంత వేత్త
మాత్రమే. కాని, ఈ అన్ని విద్యలలోనూ అఖండి
పాండిత్యం జగన్నాథునికి మాత్రమే ఉన్నదని షా
హాన్ మెచ్చుకున్నాడు. నవనెట్టు పెద్దపెద్దా
లైతే కాస్తుంది కాని, దానికి పూతలేదు.

మొగలి దొంకకి పువ్వులైతే ఉన్నాయికానీ, అటు వెలిది
నల్లు లేవు. తమంపు తీగయొక్క అకులు ఉపయో
గిస్తాయి కాని, దానికి పువ్వులూ లేవు, కాయలూ
లేవు.

ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క విషయంలోనే ప్రసిద్ధ
మైనది. ఓ అరటి అన్నింటికీ ప్రసిద్ధమైన దానిని
నిపు మాత్రమేనే.

వనంతతిలక

కింకేతకి ఫలతి? కింవన నన్య పుష్పమ్?
కిం నాగవల్లిరివా పుష్పఫల ప్రసూతే?
కన్యాఽపికోఽవ్యతిశయోఽస్మి నతేన నద్విః
సంపూజ్యతే కదలి! యాసి తతః ప్రసిద్ధమ్.

తేటగీతి

సవన పూయునె? మొగలికి ఫలము కలదె?
నాగవల్లికి ఫలపుష్పయోగ మేది?
గొప్ప యొక్కొక్కదాని కొక్కొక్కదాన
కదలి! అన్నిట విశుతి గాంచి తీవు.

* * *

పారిజాతం

జగన్నాథుడు చిల్లర సంస్థాలను ఎన్నెన్నో
నిందర్శించాడు అక్కడ తిరిగేడు. ఇక్కడ తిరిగేడు.
ఈ రాజును చూచాడు. ఆ ప్రభువును చూచాడు.
కొందరు తనకి ఆశ్రయం ఇవ్వలేదు. కొందరు తనకే
వచ్చలేదు. అఖరికే ఢిల్లీ దర్బారును చేరుకుని, మరెక్క
డికీ వెళ్ల బుద్ధికాక, అక్కడే స్థిరపడ్డాడు. పారిజాత
పుష్పములతో పరిచయం అయ్యేదాకా తుమ్మెద కాలు
గాలిసట్లు చెల్లు. పుట్టలు, కొండలూ, కోనలూ,
పొదలు, దొంకలు తెగ తిరిగింది పాపం!

అనుష్టుప్

యావదేనం నజానాతి
పారిజాతం మధువ్రతః
తావద్భ్రమేణ మేవాన్య
ఘంటే ఘంటే ద్రుమే ద్రుమే.

అటు వెలిది

చెట్టుచేమలందు చిరుకొంపములయందు
పొదలయందు కాళ్ళ కదుము కట్టు
పారిజాతపుష్ప పరిచయం బగు దాక
తేటతెలివి మారి తిరుగు నిట్లు.

* * *

మహావృక్షం

వగటి వేషగాళ్ళ, వీధి భాగవతులు, విశేష విరో
దులువంటి చిల్లర కళాకారులు ఏచిన్న ఆశ్రయం
దొరికినా సంతోషించి, తృప్తిగా కాలం గడిపేసుకో
గలరు. అటువంటి వాళ్ళకి సార్వభౌముల ప్రాపకమే
కాలాని ఏమీ లేదు. కాని, పండితరాయలవంటి
అపూర్వ ప్రతిభాకాలులకి ఆశ్రయం ఇచ్చి, తగిన
మర్యాదలు నెరవే, నిభాయించుకోగల శక్తి ఏ ఢిల్లీ
శ్వరుడికోతప్ప ప్రతిచిన్న సంస్థానానికీ ఉంటుందా?
అటువంటి రాజాధిరాజులు, వారి దర్బారులూ
ధన్యములు.

లేళ్లు, పండులు, కుందేళ్ళు, నెమళ్ళువంటి
అల్పజంతువులు ఏ చిన్న పొదలో చూచుకుని, లోపల
దూరి, హాయిగా విద్రవోగులుగుతాయి. వాటి అవస
రాలు చాలా స్వల్పం. కాని, ఎండవేడికి ఉడుకెత్తి
పోయిన మహాజేంద్రానికి వికాలమైన చల్లని నీడ
నిచ్చి, నేడదీర్చగల సామర్థ్యం, ఆకాశం అంట
పెరిగిన వృక్ష రాజానికితప్ప చిన్నచిన్న తుప్పలకి పొద
లకి ఎక్కడ ఉంటుంది? ఆ మహావృక్షపు జన్మ
ధన్యం.

మందాకాశ్రంతా

ఏణ శ్రేణీ శశక నివహః
శబ్య కానాం సమూహః
కేకీ హ్యహః శ్రమతి సుతిం
యత్ర కుతాపి కుంజే
సోఽయం ధన్యః సకల సుకృతీ
పాదసోఽభ్రం విహ్రీ
ర్యన్య చ్చాయా మయమమనరే
దాత పార్తః కరీందః

మ త్తేభ పక్తిగతం

హరిణ శ్రేణులు, నేమబందులు, మయూ
రాదుల్, శశవ్యాహమే
చిరుజ్ఞానమున నైన దూరి విదురం
జెందన్ సమర్థుంబు లౌ
వరసీ జాన్తకర ప్రతివృత్తి కరికిన్ ఛాయన్
ప్రసాదింపును అం
బరముందాకగ విస్తరిల్లు తరు
జన్మం బెంత ధన్యంబహో!

ధీర్లీశ్వరుడు

రాజు కళంక మూర్తి
రతిరాజు శరీర విహీనుడు
అంబికారాజు దిగంబరుండు
మృగరాజు గుహంతర సీమవర్తి

అవి మిగిలిన రాజులనందరినీ తరాజులని నిరసించి,
అవకు ఆశ్రయం ఇచ్చిన రాజును ఆకాశానికి ఎత్తెయ్యడం
ఇవలకు పరిపాటే.

ధీర్లీ దర్బారులో తాను పీఠపడడానికి కారణం
మోపిస్తున్నాడు వండిత రాయలు.

అర్జుల కోరికలు తీర్చగల సమర్థులు ఇంద్రురే
ఇంద్రురు ఉన్నారు. ఒకడు ధీర్లీశ్వరుడు, రెండవవాడు
జగదీశ్వరుడూనూ. లోకంలో ఇంకా రాజులు లేక
పోలేదు. ఉప్పు, వెప్పు, చింతపండుపంటి దినవెచ్చులు
మూతమే కావాలనుకుంటే వాళ్ళని మహారాజుగా ఆశ్రయించవచ్చు.

ఉపజాతి

ధీర్లీశ్వరోవా జగదీశ్వరోవా
మనోరథాన్ పూరయితుం సమర్థః
అన్యైర్భృషితైః పరిదీయమానం
శాకాయ వాస్యా ల్లనణాయ వాస్యాత్.

తేటగీతి

విశ్వనాథుండో, లేక ధీర్లీశ్వరుండో
అర్జులను తృప్తిపరుస సమర్థు లెవ్వు

ఇతర నరపాల కులము నప్తింపవచ్చు
శాకసకాలకొరకు వెచ్చములకొంకు.

* * *

తురక

‘వెల్లి వెల్లి తురకాణ్ణి ఆశ్రయించా వేమి
టయ్యా! మరో హిందూరాజు ఎవడూ నీకు కనబడ
లేదూ?’ అన్నాడు ఒక వృద్ధుడు వండిత రాయలని
నిలవేసి.

‘ఆశ్రయించడం అంటూ వస్తే హిందువుని
కన్న తురకని ఆశ్రయించడమే మంచిదండీ’ అన్నాడు
జగన్నాథుడు విషయంగా.

‘ఏం అల్లాగ?’

‘ఏ వండుగనాడో గొంతు నొప్పేట్టేలాగ ఆశీర్వ
చనప్పననలు వదిలించుకుని, ఎంచిఎంచి చచ్చితేడి
ఓ రాగిడబ్బు ఇచ్చే హిందువును యాచించడంకన్న,
‘పట్టుకుపో’ అని ఓ బంగారుకాసును నిర్లక్ష్యంగా
విసిరికొట్టే మొగల్ముల్లాని యాచించడం మేలు
కదుటండీ?’

ఆర్యా

సహాయాచే హిందూకం
వర్షణి దత్తైక తామ్ర డబ్బాకమ్
యాచే ముగల్ ముల్లాకం
తృణీకృత స్వర్ణ చందూకమ్.

అట వెలది

వర్షదినములందు పలుమార్లు లెక్కించి
రాల్పు హిందువుండు రాగిడబ్బు
పోయి ముసలిమాను ముల్లానుయా చింప
పసిడికాసునిట్టు విసిరికొట్టు

* * *

ఎనుగు

షాజహాను ఖైదులోపడ్డాక ఔరంగజు పాలనలో
వండితరాయలు ధీర్లీ దర్బారు వదిలిపెట్టి మధుర
చేరుకున్నాడు. ఆయన ప్రతిభ ప్రతిష్ఠావిని, కొందరు

చిన్నచిన్న సంస్థానాధీశులు తమ ఆస్థానాన్ని అలంకరించవలసిందిగా జగన్నాథునికి వర్తమానాలు పంపించారుకానీ, అతడు అంగీకరించలేదు.

'ఇలా ఇబ్బందులుపడుతూ ఈ ఊళ్లో కాలక్షేపం చేయవలసిన బర్మ మిక్సేమిటండీ! ఎందరెందరో ప్రభువుల దగ్గరనుంచి మోకు ఆహ్వానాలున్నా వచ్చే ఉన్నాయికదా! వాటిలో మిక్కు నచ్చిన చోటు ఒకటి ఎంచుకోరాదా?' అన్నారు ఆయన శ్రేయోభిలాషులు.

'నేనని ఎండకి తప్పమైన గజేంద్రము పితాళి స్ఫుర్తి అయిన బహుగంధీర సరస్సులో యథేచ్ఛగా స్నానం చేస్తుండేకాని, శిష్యాశిష్య మైపోయినా సరే బురదగుంటల్లో పండుల్లాగా దున్నలలాగా పిర్లాడడం దానికి పాధ్యమా?' అన్నాడు పండిత రాయలు.

ఆర్యా

ఆ పితాళి గభీరే
మజ్జతిసిరే నిదామ సంతతః
సస్పృశతి వల్వలాంభః
పంజరః షోఽపికుంజరః క్వాపి

కంచిము

ధీరస్తతి పితాళిగ
ధీరంబగు నీట వెండవేళల ముసుగుకే
వారణము మురికి గుంటల
నీరాడునె ముదిమినైన నీరసమైనన్?
* * *

గంగానది

మహామహాపాథ్యాయులు శేష శ్రీకృష్ణుల వారికి చేసిన శుక్రాష్ట్ర ఎన్నడూ వ్యర్థం కాలేదు. ఆయన దగ్గర చదవుకున్న భట్టజీ దీక్షితులు, ఉపద్రష్ట పేరమభట్టు, శేష వీరేశ్వరుడు (శేష శ్రీకృష్ణుని కొడుకు, పండిత రాయల గురువు) వంటి వారు జగ

త్ప్రసిద్దులయ్యారు. వారి శిష్య పరంపర దేశదేశాలా మన్ననలను పొందింది. ఫలానావారి శిష్యుడని చెప్పుకుంటే చాలు సామాన్యుని కూడా రాజాధిరాజులు తలమీద పెట్టుకునేవారు.

అందులో ఆశ్చర్యం ఏముందీ?

మహామహాపుల సంస్కారవల్ల భైష్ణవ్యం పొందని వాడుంటాడా? నీరుల్లో పారే కళ్ళు నీళ్ళ కూడా గంగవదిలో ప్రవేశించగానే, పరమవనిత ముల్లై దేవతల శిరస్సులను కూడా అలంకరిస్తున్నవి కావా?

అ. ప్లమ్

మహామహావ సంస్కరః
కన్యోన్నతి కారణమ్
ప్రవిశ్య గంగం రధ్యాంబు
తదిదైకైరపి సేవ్యతే.

అక్షవెలిది

అల్పులకును సైత మౌన్నత్య మబ్బడే
గొప్పవారితోడ కూడియున్న?
గంగ జేరి వీధి కాల్యలోని జలంబు
లమర వరుల పూజ లండుకొనక?

* * *

సత్సంగత్వం

ఎంత గొప్పసంకంలో పుట్టినవాడైనా, ఎన్ని సద్గుణాలు కలవాడైనా మంచి సంగత్వం లేకపోతే రాణించడు. వీణాదండం ఉంది. అది సద్యంశజమే (మంచి వెదరుగట్టంతో చేయబడినదే.)

అది సుగుణాన్వితమే (మంచి తీగలు కలదే) అయినప్పటికీ అనవశాయబుర కనుక లేకపోతే వ్యర్థమే కదా!

ఆర్యా

పంశభవో గుణవాససి
సంగ విశేషేణ సౌజన్యే న రుషిః

నహి తుంబీ ఫల వికల్

వీణాదండః ప్రయాతి మహిమానమ్.

అటవెరిది

పంశభవుడునైన, బహుగుణాన్వితుడైన
మహిమ గనడు సాధుమైతిలేక
ఁజెడందెమెందు విశ్రుతి గాంచునే
తుంబి బుర్రతోడ దోస్తీలేక?

* * *

నాలుక

సార్వభౌముల కొలుపులో అనేక శత్రువుల
నడుమఉంటూ, అనుక్షణమూ ప్రమాదాలు తప్పించు
కుంటూ, నెగ్గుకు రావడానికి ఎంతో చాతుర్యము,
ఒడుపు కావాలి. ఈ చాతుర్యాన్ని మనమంతా నాలుక
దగ్గర నేర్చుకోవాలి!

ముప్పై రెండువాడి వళ్లు అనే గర్భ శత్రు డా. మహీధర నళినీమోహన్ అనువదించిన భామినీ
పుల నడుమ అమనిత్యమూ దెబ్బ తగలకుండా బహు విలాసంలోనివి.)

నేర్చుగా తప్పించుకు తిరుగుతూ ఉండే ఓ నాలుకా!

నీ కీ సంచార కౌశలం ఎల్లా పట్టుబడిందో చెప్పునా!

అనుష్టుప్

ద్వాత్రింశద్ శనద్యేషి

మధ్యే భ్రమసి నిత్యశః

తదిదం శిక్షితంకేన

జిహ్వే సంచార కౌశలమ్

తేటగీతి

పరమ శత్రువులైన ముప్పదియు రెండు

వళ్ల నడుమను నిత్యమ్ము పరుగు లిడుదు

విట్టి సంచార కౌశలం బెననివద్ద

నాలుకా! ఎల్లు నేర్చుకొన్నావు చెప్పు.

(ఇందులో ఉదాహరించిన తెలుగు పద్యాలు

డా. మహీధర నళినీమోహన్ అనువదించిన భామినీ

భామినీ

వెలుగులోనికి

శ్రీ నూతలపాటి గంగాధరం

చీకటినుంచి వచ్చాను—నూర్

జీవితమే ఒక కాంతి కమలం అనుకున్నాను
చిక్కుదారినుంచి వచ్చాను
చిక్కుదారులే భూమ్మీద ఉండవనుకున్నాను
ఏడున్నూ వచ్చాను
ఏడుపుతో ఇంక వనే ఉండదు
ఇక్కడ ఉన్నంతకాలం హాయిగా
ఆశ తీరా నవ్వుకోవడమే పని అనుకున్నాను.

* * *

వస్తూ వస్తూ ఆకాశం చివరి అంచుమీద నిలబడి
అలా భూగోళం వైపు చూపు సారించాను
ఎంత అందమైన దృశ్యం !
ఎంత మహత్తర రసవత్తర దృశ్యం !
పృథ్వి జీవవాడి నుంచి దివ్యజ్ఞాన గ్రంథివరకు
నేను మీటిన భావ పీఠాల
మధుర స్వరాలే ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి.
ప్రకృతి పాదతలంనుంచి కీర్తికాంత కిరీటం వరకు
నేను పూసిన రంగులే
చిత్ర విచిత్రంగా ప్రతిఫలిస్తున్నాయి.
వాల్మీకి శ్లోకంలో 'షేక్స్పియర్ సానెట్'లో
త్యాగయ్య నాదంలో 'సికానో కుంచెలో'
అంతటా నా కంఠమే వినిపిస్తోంది

అంతా చూచి అనందం పట్టలేక
గర్వంతో ఒళ్లు విరుచుకున్నాను
ఒళ్లు మరచి తాండవం చేశాను

అకాశం అంచునుంచి కాలు జారి
అలాగే భూమికి వచ్చిందాను

* * *

దిమ్మిక్కిన తల విడిచి
దిబ్బల్లపడ్డ కనురెప్పలు తెరిచి మరీ చూశాను
చూసిన దృశ్యం ఏమని వర్ణించను?
నా కల కన్నీరై కరిగింది
నా ఆశ ఆయుధమై అక్కన గుచ్చుకుంది
కలగన్నానికీ, కనుగొన్నదానికీ
ఎందునా సామ్యం కనిపించలేదు

సంతకెళ్ళ త్రెంచుకున్నవాడు
సాలెగూళ్ళలో చిక్కుకుంటున్నాడు
కంచు పొంత్తి విడగొట్టినవాడు
మంచు తెరలకు జడుసుకుంటున్నాడు
పరదస్యాన్ని అసహ్యించుకున్నవాడు
పరమోహానికి దాసోహ మంటున్నాడు
కలసి పోరాడుదామన్నవాడు
కలసి జీవిద్దామంటే కాదు సామ్యంబున్నాడు
మరొక దృశ్యం ఏమిటో తెలుసా?
అగడ్తమీది అలరుతల్పంపై వసళించినవాడు
నీతిలత పూసిన నిజం పువ్వును
గిల్లివేయడానికి చెయ్యి చావుతున్నాడు
చూడలేక కళ్ళ మూసుకున్నాడు
కానీ కలల్ని ఎవడు మరువగలడు?

నా యీ చిన్న అనుభవంతో
గ్రహించిన కొన్ని సచ్చి నిజాలు
వరుసగా విన్నవిస్తాను.
కలలతో తృప్తిపడ్డవాడు
గర్భంలో పిండంగానే మిగిలిపోతాడు
కాలంతోపాటు పెరగలేడు
మృత్యువుకు జడిసి చేతులెత్తినవాడు
ముందే బావిన జీవితానికి ఒప్పుకున్నాడు
ముందు జీవితాని కిక వదిలిరాడు

వేలుగులోనీకీ

వీలుచిక్కినప్పుడు వీరుద్భవి సోజ పెట్టేవాడూ
వెనకబడినప్పుడు వేదాంతం వల్లించేవాడూ
ప్రగతి ప్రయాణానికి పనికిరాడు
చీకటినుంచి కూడా చిరునవ్వులు వెలిగించేవాడూ
చిక్కుల్లో ఉన్న చిక్కులు విప్పే నేర్పు కోల్పోవాడు
కాంతి లోకాన్ని చేరుకుంటాడు.

* * *

నిరాశనుంచి వచ్చినా
అందరిలో ఆశల విత్తులు వాటి
ఆశయాని చెట్లు మొడిస్తాను
నంచన నుంచి వచ్చినా
నుంచి మాగాణిని సాగుచేసి
మానవత్వం పంటలు పండిస్తాను
అడివినుంచి వచ్చినా
అరణ్యాలకు పైతం ఉషస్సుధల్ని పంచే
అనురగితకల్పి రచిస్తాను
కత్తుల సంరేనమీది నుంచి వచ్చినా
కాలం కప్పిటివి చెరిపి
కాంతి చరిత్రను సృష్టిస్తాను
చీకటినుంచి వచ్చినా
చీకటి లోకాన్ని వెలుగులోనికి పడిపిస్తాను.

ఒకానొక పక్షి కథ

శ్రీ శేఖర్

చిన్న చలిగిరిలో నడుస్తూ, వాన చిన కుల్లా గొణు క్కుంటూ నందిలోంచి నడుస్తూన్న ఫణికి సముద్రపు రోద, ఈదురుగాలి స్వగతం చెప్తున్నాయి. అలా మెల్లగా నడుచుకుంటూ ఓన్ రోడ్డులోకి దిగేడు. అక్కడంతా మంచి పొడవుడిగావుంది. కర్లు నస్తున్నాయి...పోతున్నాయి. రిక్టాలన్నీ చక్కగా ఒక వరసలో పేర్చి వున్నాయి. రిక్టా డ్రైవర్లు మాత్రం వాటి కెదురుగా ఎత్తుగావున్న హోటల్ వెల్లువీద కూర్చున్నారు. మెట్లు దాటితే పట్టపగిలులా వెళుగు. మెట్లకింద చిక్కని చీకటి. అక్కడ పైసామంకి రూపాయివరకూ అనేక రకాల ఆదా మగా ఎవరి ధోణిలో వాళ్ళున్నారు. వాళ్ళ భవిష్యత్తు చూసి నమ్మడం బొచ్చులు పెట్టుతుంది. తన తెలిని తక్కువ తనానికి తానే నర్స నురగలు కక్కుకుంటూంది. ఫణి మెట్లుదాటి కుడిపైపు లాన్లో దూరంగా వేసిన కుర్చీలపై నడుస్తున్నాడు.

'హల్లో! హయ్! హూడుయూడా!' ఎదురుగా వచ్చి పంకజిస్తోంది దెవరో. మరొక రోజుమితే భుజం మీద చెయ్యివేసి తీసుకుపోయాడే. కాని ఇక ఆలా చెయ్యలేడ. తిన్నగా వేగంగా కుర్చీల దగ్గరికి పోయేడు ఫణి మిత్ర బృందం అంతా అప్పటికే చేరేరక్కడ. ఎవరో ఒక చిలిక ఇంచుమించు వారందరి సొత్తుగా కూర్చుందక్కడ. వాళ్ళ ముఖాలుచూస్తే సెండురొండ్లు పూర్తయినట్టు కనిపిస్తున్నాయి.

ఫణి వాళ్ళ దగ్గరకు వెళ్తూనే 'ఒరేయ్! పక్షిగాడు కన్నట్టుం లేదబ్రూ! వాళ్లావిడ సాయంత్రం మా యింటికొచ్చి లబ్దోదిబ్బోమంది' అంటూ ఇంచుమించుగా అరిచేడు. అప్పటికి ఫణి తోవలో వున్న

కున్న పెగు బాగా దిగింది. వాళ్ళంతా గుర్రాలెక్కి వున్నారు

'కన్నట్టుం లేవ! చచ్చాడేమోనా!' అన్నాడు కావేశం.

'వాడం కాదురా బాబు. నన్ను ఆఫీసులో జీతం వచ్చుకన్నప్పుడు కన్పించాడు. అంతే మరి ఇంటికి పోలేడుట' అన్నాడు ఫణి.

'వాడి మెళుం వాడెక్కడికి పోతాడా! ఆ సింగు గడి క్లబ్బులోనో, నుగుణ ఇంట్లోనో దొర్లుతూ వుంటాడు' అన్నాడు నాయుడు సిగరెట్టు పొగ మింగుతూ.

'వాడి కిది మామూలేగద. కాబాలివా నుండి పనిమనిషిదాకా తాని పీక్కుతెంటారని తెలుసు. అందుకే ఈ అంతర్ధానం' అన్నాడు శర్మ కొత్తి బుడ్డి ఓపెన్ చేస్తూ.

ఫణి కుర్చీలో కూర్చుని గ్లాసులో బ్రాంది. బీరు పోసుకున్నాడు. సిస్ చెయ్యడం వాళ్ళ కెవరికి అలవాటు లేదు. ఫణి గబగబా నాలుగు గుక్కలు మింగేడు. అతని ఒళ్ళంతా జివ్వు మంటూంది. తోవలో గొణుక్కున్న విషయం మళ్ళీ తెరలు తెరిచుగా కళ్ళలో నుడి తిరుగుతూంది. 'ఒరేయ్! ఆ కెధవకి ఎన్నిసార్లొ చెప్పినా తాగొద్దని. నా మాట వింటేగ!' అన్నాడు. మిగిలిన వాళ్ళంతా ఒక్కసారి నవ్వేరు.

'బాగా చెప్పేవురా! మవ్వే వాడికి చెప్పవలసివే వాడిని' అన్నాడు మూర్తి అప్పుడే పక్కనున్న చిలిక ముక్కుని కదవడం కొరకబోతూ. మధ్యనున్న చివ్వు

జీడిపప్పు అన్నీ ఖాళీ అయిపోతున్నాయి. పక్షి నంతా వాళ్ళ కెవరికీ పట్టలేదు.

‘ఒరేయ్! వా డెక్కడున్నా వెదికి తీసుకు రావాలా. లేకపోతే వాడి పెళ్లాం ఛస్తా పంటూంది.’

‘ఛస్తే చావనిద్దా. ఈసారి వా డెలాగూ ఎక్కడో పడి నచ్చే పుంటాడు’ అన్నాడు కాము.

‘ఒరేయ్! లంజాకొడకా! మువ్వే వాణ్ణి తగల పెట్టేవు. వాడి జీవితమంతా నాశనం చేసేవు’ అంటూ ఫణి మళ్ళీ గ్లాసు వింపుకున్నాడు. సర్వర్ ప్లేట్ల విండా బిరియానీ తెచ్చిపెట్టేడు. అంతే. ఒక్కొక్కడూ తుక్కుల్లా కలియబడి తినడం ప్రారంభించారు మధ్యలో తాగుతున్నారూ బిరియానీలో ముక్కలు ఒకడి ప్లేట్లోని మరొకడు ఏరుకు తింటున్నారు. జిమ్మీ తున్నారు నీళ్ళు పారబోస్తున్నారు.

‘ఈ ఫణిగాడు పెద్ద నదాచారిలాగ చెప్తున్నాడు. లంజాకొడుకు. ఏంరా! నేనా వాణ్ణి పిడుచేసేనా. మీరందరూ కలిసి వాణ్ణి బాగుచెయ్యలేకపోయారా! లంజాకొడుకుల్లారా! మిమ్మల్ని పాడుస్తాను జాగ్రత్త’ అంటూ తన గ్లాసులో నీళ్ళన్నీ ఫణి ముఖమీద పోసేడు.

నాయుడు లేచి ‘ఒరేయ్! అల్లరి చెయ్యకండ్రా వాళ్ళ ఈడ్చేస్తారు’ అంటూ సర్దుతున్నాడు.

‘మళ్ళీ అంటాను. మళ్ళీ అంటాను. మువ్వే వాణ్ణి నాశనం చేసేవు’ అంటూ తన దగ్గరున్న బిరియానీ ప్లేటు తీసి కాము ముఖాని కేసి కొట్టాడు ఫణి. గబగబా నలుగురు సర్వర్లు వచ్చి వాళ్ళని గట్టిగా తిసిరి మెట్టు దిగేవాకా ఇంచుమించు గెంటేరు. వాళ్ళందరికీ ఒంటమీద ఏమీ స్మారకం లేదు. ఎదురుగా సముద్రం ఎన్నిబుడ్లు తాగిందో గాని నిలవలేక పోతూంది. పెద్ద గొంతుతో పేలుతూ ముందుకు తోసుకువడుతూంది. తాగినదీ, తిన్నదీ అంతా నురగా నురగాలుగా కక్కుతూంది. సముద్రం కోరకుండా అడ్డంగా వేసిన పెద్ద పెద్ద బండరాళ్ళు తాగుబోతుల భల్లిదండ్రుల, పెళ్లాల గుండెల్లా నుఖం...నంతోషం...

భయా...నివారం...సిగ్గు...అనమానము ... అన్నిటే వదులుకుని చలనం లేకుండా నడుస్తాయి.

.....

మర్నాడదయం తొమ్మిదిగంటలకల్లా పెళ్లాం లేపగా లేపగా లేచేడు ఫణి. ఒళ్లంతా వచ్చిముద్దలా వుంది. ఉబ్బి బయటకొస్తూన్న కళ్ళ ఇంకా మూతలు పడ్తున్నాయి. నుదటి మీద తగిలిన దెబ్బకు స్లాస్టరు అంటించి వుండి. మంచం మీద కూర్చునే పెళ్లామిచ్చిన కాఫీ తాగుతున్నాడు.

‘తొమ్మిది గంటలు దాటేవాకా పడకోకపోతే కొంచెం వేగంలేచి కూరా నారా తేగూడదా!’ అంటూ రుసరుసలాడింది శాంత.

‘మొన్ననే కదా కూరలు తెచ్చేను. రోజూ సామాన్లు లేవదాని కిదే సంతం అనుకున్నావా! సంసారం కాల్చి గంప కెత్తెస్తున్నావ్!’ అంటూ ఖమ్మ మన్నాడు తేలిపోతూన్న సరాల నదిమిపెట్టా.

‘ముప్పిముండా కూరలెచ్చి చూడు రోజులు సర్దమంటే నేనెక్కడ నవ్వేది. రాత్రి వందా ఏబై తగలబెట్టి తాగినప్పుడు లేదుగాని, కూర తెమ్మంటే సంసారం కాలిపోయిందా మీకు?’ అంటూ ఖాళీకప్పు తీసుకుని లోపలికి పోయింది.

ఫణి ఏమో అనబోతూండగానే ‘ఒరేయ్! ఫణి!’ అంటూ లోపలి కొచ్చేడు కామేశం. శాంతవంటంటి తలుపు దభీమని వేసుకుంది. ‘ఒరేయ్! చచ్చారా. ఆ పక్షిగాడి పెళ్లాం మా ఇంటికొచ్చి తిడుతూంది. మనం వాడెక్కడున్నాడో వెతక్కు తప్పదు’ అంటూ ఛార్మి నార్ సిగరెట్టు ముట్టించి మంచంమీద కూర్చున్నాడు.

‘అయితే ఏం చేద్దామంటావ్?’

‘ఏముంది ముందు ఆఫీసుకి సెలవు పెట్టు. నాయుడు, శర్మకూడా సెలవు పెట్టేరు. నలుగురం నాలుగుచోట్లా వెదుకుదాం.’

‘సరే వుండు. నేను ముఖం కడుక్కుని వస్తాను’ అని లేచి పెరట్లోకి వెళ్లేడు ఫణి. శాంత

వంటిట్లో గిన్నెలు చప్పుడు చేస్తూంది. ఫణి ముఖం కడుక్కుని, బట్టలు వేసుకునే లోగా నాయుడు. శర్మ ఇద్దరూ వచ్చేరు.

'గురూ! ఇంకా ఇలాగే వున్నారేంటి. బయటె రండి! అంటూ తొందర చేసేడు నాయుడు.

ఓయీ! ఆ పక్షిగాడు మొన్నరాత్రి కొబ్బరి తోట దగ్గర ఎవరైతేనో కనిపించేడని చెప్పేడు సింగు. అప్పటికే కంప్లీ బాగా కొట్టేసేట్టు' అంటూన్న శర్మ నోరు మూస్తూ 'ఓరేయ్' గట్టిగా వాగకూరాలాబు! మా ఆవిడ పంటుంది' అంటూ వాళ్లను బయటకు తీసుకుపోయాడ ఫణి.

శాంత మెల్లిగా బయటకొచ్చింది. తను వండిన శంట ఎవరు తినాలో ఆవిడకు బోధపడలేదు. ఒక తాగుబోతుని వెదకడానికి నలుగురు తాగుబోతులు బయటెరారు. వీళ్ల కిది కొత్తేమీ కాదు. రాత్రంతా కుక్కల్లా కొట్టుకొని వగలు వల్లి ఇలా తిరగడానికి ఎలా మనస్కరించిందో వీళ్లకు ఛీ! ఇలాంటి మొగుడు ఇన్నజన్మలో వస్తు! రాత్రి ఫణి ఇంటికొచ్చిన తీరు శాంత ముఖాన్ని గుద్దుతూంది ఆ వాలకాన్ని మరచిపోలేకపోతూంది ఆవిడకు బుర్ర మొత్తుకోవాలని పించింది. అంతకన్నా ఏ మయ్యో గొయ్యో చూసుకుంటే మేలు అవుతుంది. కాని... తన పిల్లలో... ముత్యాలంటి పిల్లల్ని తనేంచేసి పోవాలి? పక్షి పెళ్లాం ఏడాది క్రిందట నిద్రవ్యాతలు మింగిన వాడూ, అర్నెల్ల కిందట మాతిలో పడినవాడూ—చచ్చిపోయింటే ఈపాటికి ఆ పిల్ల లేమయే వారు? ఛీ! ఈ తాగుబోతులకోసం మేమెందుకు చావాలి? అనుకుంది శాంత. ఆవిడ ఆలోచన క్రమక్రమంగా పక్షిగాడి మీదకు పోయింది.

అతనికి అనలు పేరు లేకపోలేదు. అయివా అందరూ పక్షిగాడనే అంటారు. మొదట్లో కొన్నాళ్లు అక్కుపక్షి అనేవారు. రాగా రాగా ఆ మనిషి మరీ వెదురుబడ్డలా సగమయాడనో, లేక మళువుకోసమో 'పక్షి!' అనడం ప్రారంభించేరు. పాపం! పక్షి మొదట్లో తాగేవాడు కాదు. తన జీతంతో హాయిగా గడవవచ్చు

వని పెళ్లాం చేస్తూన్న ఉద్యోగం కూడా మాన్పించేడు పోనీ ఆ ఉద్యోగమున్నా ఈ రోజు ఆవిడ సఖిడేది. అవిడ మొదట్లో ఎంత అందంగా, కులసాగా ఉండేది! ఈ ఇంట్లోకిచ్చి గంటల తరబడి కబుర్లు చెప్పేది. ఎంత హాస్యంగా చూట్లాడుతందని! క్రమంగా ఇంటికి రావడం మానుకంటే గర్భమేమోననుకునే దాన్ని. ఏడాది దాటిన తరువాత ఇజార్...పూర్ణా మార్కెట్టు దగ్గర.. దూరంగా, నీరసంగా, నిస్తేజంగా కనిపిస్తే పిల్లవుట్టేక ఆరోగ్యం చెడిపోయిందనుకున్నాను. అంతేకాని ఆ దొర్బాగ్గుడు తిండికిలేకుండా తాగుతున్నాడని గ్రహించ లేకపోయేను. ఎంత సిగ్గుపడిచి పెట్టేదో! తను పోషించ 'అసిడిపోయి తండ్రికి మిగిలిన ఐదెకరల పొలం వ్యాపారం పేరు పెట్టుకొని అమ్మించి, ఆ పొన్నంతా తాగి తందరలాడి వాళ్లను బికార్లను చేసేడు ఆ బెంగంతో వాళ్లు కుల్లిపోయేరు. పెళ్లాం మెల్లొస్తూ బంగారమంతా కరగిపోయింది. ఏడాదికిందట మామగారొచ్చి 'చావకూరా నాయనా! ఈ గెండు వేలా తీసుకుని అప్పు తీర్చి ఇక మీదైనా బుద్ధిగా వుండు'. అని ఇప్పనడబ్బులో నగం తాగుడకీ ముండలకీ అప్పచెప్పేడు. నెల నెలా పన్ను వచ్చిడంటే వట్టి పాణం గిలగిల కొట్టుకుంటుంది. జీతంలో మాడువంతులు బిల్లా చేస్తూన్నప్పుడే కోసేస్తారు. ఇంక తాగడానికేమింది? పెళ్లాం పిల్లలకు పెట్టడానికేమింది? లంచాలు పట్టి పట్టి పీకలమీదకు తెచ్చుకున్నాడు—ఇలా ఆలోచిస్తూ వుండగా పిల్లలు బడినుండి వచ్చేరు.

'అమ్మా! నాన్నగారు ఆపీసుకు వెళ్లిపోయారా?' అన్నాడు పువ్వుకాపెట్టే టేబిలుమీదపడేనూ శేఖర్.

'అమ్మా! నాన్నగారు పొద్దున్న లేవరు. సాయంత్రం రారు. మరెప్పుడు మేం చూట్లాడతాం' అంది మజాత కాళ్ళ కడుక్కుంటూ.

'ఇప్పుడు నాన్నగారితో మీ కేంటి పని. అన్నం పెడతాను రండి' అంటూ వంటిట్లోకి పోయి కంచాలువేసి, పిళ్ల పెట్టుంది శాంత.

'వసుంటేనే మాట్లాడాలేంటే! అవునుగాని పొద్దున్న చూసేను' నాన్నగారికి మడుటిమీద దెబ్బ తగిలింది?' అంటూ పీటమీద కూర్చుంది మజాత.

'నీ కెందుకే ఆ ఆరాలన్నీ...ముసలమ్మలా ఏదో చిన్న దెబ్బ తగిలిందిట. ఎందు పెట్టేను. అదే పోతుంది.'

'అమ్మా! నీ కెందుకు నాన్నగారంటే అంత కోపం?' అన్నం తింటూ తలదించుకుని అడిగేడు శేఖర్.

'మిమ్మల్ని నన్ను ఇంత ముద్దుగా చూస్తున్నారనీ! ముందు నోరు మూసుకుని అన్నం తినిపో' అని కనుమకుంటూ గదిలోకి పోయింది శాంత. ఎదురుకుండా పెల్లిఫోటో కనిపిస్తోంది. వది నెవత్త రాలింది పెళ్ళయి. ఈ కొద్ది కాలానికి తమలో శారీరకంగా ఏర్పడినవార్యు, మానసికంగా ఏర్పడిన దూరం—అవిడ భయ కంపితురల్ని చేస్తున్నాయి. వక్తి దంపతుల రూపురేఖలు రావడానికి ఇంక కొద్ది కాలం చాలునేమో! ఆ ఆలోచన రాగానే అక్కడ నిల్చేలేక పోయింది. ఎక్కడికైవా వెళ్లి కొన్నాళ్ళు గడిపినస్తే బాగున్నాని అనిపించింది. కాని ఎక్కడికి వెళ్ళగలదు? గుమ్మందాటి బయటకు వెళ్ళేసరికి అందరూ తనవైపే చూస్తున్నట్లు...ఏదో అనుకుంటున్నట్లు అనిపిస్తుంది. పుట్టింటికి వెళ్తే అందరూ తన మొగుడి గురించే అడుగుతారు. ఎవరైనా తమ ఇంటికివస్తే ఆ సమయానికి ఫణి ధోరణి ఎలాగుంటుందో! అందుకే తను ఎవరింటికి వెళ్ళడం మానేస్తే అందరూ దీనికి గర్వమనుకుని వాళ్ళకూడా రావడం మానేస్తారు—అదే బాగాందనుకుంది శాంత. బంధువులన్న వాళ్ళెవరికీ ఉత్తరాలు కూడా రాయడం మానేసింది. దాంతో వాళ్ళూ మానుకున్నారు. పిల్లలంటూ లేకపోతే తన ఒంటరి జీవితానికి అర్థం లేకపోను—ఛ—ఎంతసేపిలా ఆలోచిస్తాను అనుకుంటూ లేచింది. పిల్లలిద్దరూ అన్నం తిని వీధి బీచీలో కూర్చుని ఏదో మాట్లాడుకుంటున్నారు. ఫణి భోజనాని కొన్నాడనే సమ్మకం లేదు.

అయినా శాంతకు భోజనం చేయాలనిపించలేదు. కొంచెం సేపు పిల్లలతో హాయిగా మాట్లాడుకుందామని అటు వెళ్ళబోయింది.

'సుజా! నీకు అమ్మంటే ఇష్టమా? నాన్నగారంటే ఇష్టమా?' అడుగు తున్నాడు శేఖర్ గారి పటానికి చితారు కట్టూ.

'నాకు నాన్నగారంటేనే ఇష్టం. అమ్మ ఎప్పుడూ నవ్వుదు. నాన్నగారు అదివారం నవ్వుతాడు.' సిగ్గువూలినవాడు నవ్వుకే చేస్తాడనుకుంటూ వెనక్కి తిరిగిపోయి పడుకుంది శాంత.

శాంత నిద్ర లేచేసరికి పిల్లలు రెండో పూట బడికిపోయారు. దగ్గర దగ్గర మాడున్నరపుతాంది. ఫణి మ్రాతం ఇంటికి రాలేదు. శాంతకి బాగా నీరసంగా వుంది. లేచి ముఖం కడుక్కుని కాఫీ పెట్టుకుని తాగింది. ఆ తర్వాత ఏం చెయ్యడం? రెండవ పూట వంట చెయ్యవలసిన పనిలేదు. ఫణి ఎలాగూ భోజనానికి రాడు. పొద్దున్న వండిందే పిల్లల కింత పెట్టి తనింత తినవచ్చును లెమ్మనుకుంది. ఇంత వేగంగా తెలివించినందుకు చికాకు పడింది. ఏం చెయ్యడం? అనే ఆలోచనలోనే కాలం గడుస్తోంది. ఏదో ప్రతిక తీసి చదవడం ప్రారంభించింది.

'అమ్మాయ్! శాంతా!' ఎవరిదో పిలుపు. లేచి ముందు గదిలోకి వెళ్ళాంటే వక్తి మామగారు లోపలి కొస్తున్నాడు.

'రండి బాబాయిగారూ! కూర్చోండి' అంటూ కుర్చీ చూపించింది.

అతని ముఖం బాగా పీక్కుపోయింది. ముఖానికి పట్టిన చెమట తుడుచుకుంటూ 'బాగున్నావా అమ్మా!' అని ప్రశ్నించేడు.

'నా బాగుకేం లెండిగాని మీ అల్లుడి నవ్వడం వారం ఏమన్నా తెలిసిందా?'

'ఇంక వాడి గురించి తెలిసినా ప్రయోజనం లేదమ్మా! వేనొక విశ్వయాని కొచ్చేను. నా కూతు ఎవిడకులు తీసుకుంటుంది. ఇప్పుడే లాయరుగారిం మాట్లాడి అన్ని ఏర్పాట్లు చేసేను.' శాంత నిర్వాంత పోయింది.

‘ఇందుకు మీ అమ్మాయి ఒప్పుకుందా బాబాయ్?’

నా కూతురు ఎప్పుడో ఒప్పుకుంది. అది అడిగిన నాడే నేను ఒప్పుకునిపించే ఆ నాడు దాని పరిస్థితి ఇంత నికృష్టంగా వుండేవి కాదు.’

‘మీరు బాగా ఆలోచించారా?’

‘ఇంకా ఆలోచించే దేమిటమ్మా! ఆలోచించి ఆలోచించి నా కూతురుకి పిచ్చెక్కేడాకా ఆలస్యం చేసేను. ఎవరో ఏదో అనుకుంటారని, మాన మర్యాదల పేరుపెట్టుకుని ఇంకా కుళ్ళిపోవడం అనవసరం. నా కూతురు మూడేళ్ళనాడే ‘నాన్నా! నేను విడాకులు తీసుకుంటాను’ అని అడిగింది. ఆ రోజు నా కూతురు మంచిది కాదనుకున్నాను. నయానా, భయానా వచ్చి జెప్పేను. నా మాట కాదనలేక—వాడితో బతకలేక ఇవాళ నా కూతురు ఎలా తయారయిందో నీకు తెలియదమ్మా! నువ్వు దాని ముఖం చూస్తే ఇలా గనవు.’

శాంత మర్యాదకోసం అలా మాట్లాడిందే గాని మనసులో పక్షి పెళ్లాం చేసిన పనికి చాలా సంతోషించింది. పెళ్లి చేసుకున్నంతమాత్రాన చెడిపోయిన మొగుడికోసం అమె జీవితాన్ని బలిపెట్టడం శుద్ధ తెలివితక్కువ అనుకుంది. కాని పక్షి పెళ్లాం చదువు కుంది. రేపు ఉద్యోగం చేసుకుని బ్రతుకుతుంది. తనకు సర్టిఫికేట్లు లేవే! కాలి, నాలి చేసుకుంటేనే తప్ప గతిలేదు. అందుకు సిద్ధపడ్డా లోకం తనకా అవకాశ మివ్వను—ఇద్దరూ అలా మాట్లాడకుండా కూర్చున్నారు. శాంత లేచి నిమ్మరసం కలిపి తెచ్చింది.

గ్లాసు అందుకుంటూ ‘ఈ రోజు రాత్రి బండికి మేం వెళ్లిపోతున్నామమ్మా! బహుశా మళ్ళీ ఈ ఊరు రావలసిన అవసరముండదు. నిన్ను, ఫణిని ఒకసారి చూసిపోదామని వచ్చాను’ అన్నాడు.

‘ఆయన మీ అల్లుణ్ణి వెదకడానికి వెళ్లేరు బాబాయ్!’ అంది గ్లాసందుకుని కింద పెట్టా.

‘ఆ సంగతి తెలుసమ్మా! నువ్వెవరో నాకు ముందు తెలియదు. కాని ఫణిని నా చేతులతో ఎత్తుకుని తిప్పిన క్షణాల నాకు బాగా జ్ఞాపకమున్నాయి.

సావం! వాళ్ళ నాన్న ఎంత వరువు, మర్యాదలకోసం సాకులాడేవాడో. ఫణి ఇలా తయారడని అతినికి తెలియదు,’

‘నేనేం చేసేది బాబాయ్! ఆయన ఎంత చెప్పినా వివరు.’

‘ఒకరు చెప్పే వాళ్ళ వివరమ్మా! వాళ్ళకు తెలియదావాళ్ళ కళ్ళముందు ఎన్ని బతుకులు నాశనమవుతున్నాయో! అయినా తమ వ్యసనాలు మానుకోరు వాళ్ళు. నువ్వు ధైర్యంగా వుండమ్మా! కాలానికి చాలా విలువుంది. ఏ క్షణం వాళ్ళను మార్చగలదో నేను వస్తానమ్మా’ అంటూ లేచాడతను.

‘అతన్ని చూస్తానన్నారు గదా! ఒక్క అరగంట కూర్చోండి. ఇక నొచ్చేస్తారు! అంది శాంత తను కూడా లేస్తూ.

‘ఫరవాలేదమ్మా! అతన్ని ఇప్పుడే కామేశం ఇంట్లో చూసేను. ఇంతచేగం వచ్చే స్థితిలో లేడు. నువ్వు దిగులు పడకు. పరిస్థితులు మారకపోవు. ఫణి ఇంకా మా అల్లుడిలా తయారవలేదు. తప్పకుండా బాగుపడతాడు’ అంటూ ఆతను వెళ్లిపోయాడు.

ఇకమీద శాంతను గురించి నేను మీకేమీ చెప్పదలచుకోలేదు. కాని ఒకటిమాత్రం నిజం. తననికూడా ఇలాగే ఎవరైనా వచ్చి తీసుకుపోతే, తన పిల్లలమీద మొగుడినీడ పడకండా, కలో గంజో తాగి బతుకుదామనే అనుకుంటూంది.

.....

ఫణి బృందం మిత్రద్రోహులుకారు. వాళ్ళు పక్షికోసం విశాఖపట్టణంలోని సారాకొట్టు, సాని కొంపలూ అన్నీ వెదికేరు. వాళ్ళ జాతి వాళ్ళనందరినీ అడిగేరు. కాని లాభం లేకపోయింది. ఆ నిరాశను పూడ్చుకోవాలని తోసలో బ్రాందీ బుడ్లు కొనుక్కుని కామేశం ఇంటికి పోయేరు. కామేశం భార్య పత్రివత. ఆతని సంతోషమే ఆమె సంతోషం. కామేశాన్ని అతని స్నేహితుల్ని ఒక్కలాగే చూస్తుంది. అయినా కిట్టని వాళ్ళంతా పుట్టింటనుంచీ అవిడకవ్వతాగుడు అలవాటే కామేశం చెడిపోవడానికి కారణమని ఆడిపోసుకుంటారు.

పక్షి గురించి అతని స్నేహితులకు తెలియని రహస్య మొకటుంది. పక్షి ఫస్టు తారీఖున అనుకోకుండా అప్పుల వాళ్ళకి దొరికిపోయేడు. ఎంత ప్రయత్నించినా ఒక్కరూపాముకూడా మిగుల్చుకోలేక పోయేడు. అయినా అధైర్యపడలేదు. అతని అత్త విశ్వాసం అచంచలమైనది. కాఫీ చుక్కెనా దొరకని ఇంటికి వెళ్ళడం అనవ్వం మనుకున్నాడు. జేబులో మిగిలిన చార్మినార్ సిగరెట్టు ముట్టించి అలాంటి ప్రకారం బీచ్ రోడ్డులోకి దిగేడు. మిత్రులంతా వస్తారుకదా అని ఆ పెద్ద హోటలు దగ్గరకు చేరుకున్నాడు. అప్పటికి రి గంటలవు తూంది. మనుష్యులు స్కూటర్ల మీద, కార్ల మీద ఒంటిగాను, జంబగాను వచ్చి లెన్లులో సర్దుకుంటున్నారు. సముద్రం గాలి హాయిగా తగులు తూంది. హోటలు ఆవరణలో సందడి క్షణక్షణం ఎక్కువవుతూంది. పక్షి చేతిలో అఖిరి చార్మినార్ ఆరి పోయింది. మిత్రులెంకా రాలేదు. ఇంకా ఎదురు చూడాలంటే బాధగా వుంది. పోనీ అలా మీదకు పోయి మళ్ళీ వద్దా మనుకున్నాడు. బీచ్ రోడ్డు వట్టుకుని తిన్నగా నడిచేడు. ఎంతదూరం నడుస్తున్నదో అతనికి తెలియదు. అలా రామకృష్ణా మిషన్ దగ్గరకు చేరుకో గనే అతనికి బాహ్య ప్రపంచంతో సంబంధం కలిగింది. ఆ సాయంత్రం వేళ... రామకృష్ణా మిషన్ దగ్గర..... బీచ్ లో... అటువంటి దృశ్యం వుంటుందని పక్షి ఎన్నడూ భావించలేదు. ఎన్నో కార్లు, స్కూటర్లు పార్కు చేసి వున్నాయి. సిటీ బస్సులలోంచి మనుష్యులు... అనంద మూర్తులు వరసగా దిగిపోతున్నారు. బీచ్ వాతావరణ మంతా ఆనంద కోలాహలంగా వుంది. ఎటు చూచినా చిన్నసిల్లల కేరింతలే... ఎటు చూచినా యువతీ యువ కుల జంటలే... సంతోష చరంగాలే... ఆ ఆనందంలో తనకు గాని, తన భార్య బిడ్డలకు గాని ఎక్కడా చోటు లేదని గ్రహించడంతో పక్షికి ఆ వాతావరణం వెగటు గొల్పింది. అక్కడ ఒక్క క్షణం నిలవలేకపోయాడు... అంతేగాని అతను మరచిపోలేదు. ఇక్కడ లేని చోటు అక్కడ పొందుదామని మళ్ళీ వెనక్కి బయల్దేరాడు. గబగబా నడిచేడు. అతను తిరిగి హోటల్ చేరుకునే

సరికి రి గంటలయింది. అప్పటికి హోటల్ ముందు లాన్లోని టేబిల్లన్నీ గలగల లాడిపోతున్నాయి... జంటలన్నీ మత్తెక్కి సోలిపోతున్నాయి. సర్వర్లందరూ హడావుడిగా తిరుగుతున్నారు. పక్షి ఆతురతగా మెట్లన్నీ గబగదా ఎక్కి లాన్సులో చూసేడు... నలువైపులా కలయచూసాడు... కాని మిత్రు లెవ్వరూ రాలేదు.. టేబిల్ల గలగల లాడుతున్నాయి... బుడ్లు ఓపెన్ అవు తున్నాయి. అక్కడ నిలవలేక వెనక్కి తిరిగాడు.

సరిగ్గా అప్పుడే కనిపించింది సముద్రం పక్షి కళ్ళకి... సగిలిన బ్రాందీ బుడ్డీలా! సరిగ్గా అప్పుడే కనిపించాయి బండరాళ్ళ... సముద్రం బ్రాందీ బుడ్డీకి సగిలిన గజాపెంకుల్లా!

అవును! ఆదంతా బ్రాందీయే ఆయుంటుంది! కాకపోతే కెరటాలకు ఆ తూగు ఎలా వస్తుంది? మత్తెక్కించే ఆ ఫ్యాష ఎలా వుంటుంది?

ఈన శరీరానికి ఆ తూగు... తన నరాలకు ఆ ఫ్యాష కావాలి! అప్పుడే ఓపెన్ చేసిన బ్రాందీ బుడ్డీలా సముద్రం మరుగులు కక్కుతూంది.

పక్షి గొంతుక తడిసిపోయింది. ఆ బ్రాందీ అంతా లాగి తన దాహం తీర్చుకోవాలనుకున్నాడు. అంతే! అతివేగంగా మెట్లు దిగి సముద్రంలోకి నడిచేడు.

అతన్ని చూసి భయపడిన సముద్రం 'ఒడ్డు! ఒడ్డు! నా దగ్గరకు రాకు' అని పెద్దగా అరుస్తూ వెనక్కి తగ్గింది. పక్షి చేతులు చాచుకుని ముందుకు దూకేడు... సముద్రం తన శక్తినంతా వినియోగించి ముందుకు తోసింది... కాని ఆ బలంకన్న పక్షి ఆత్మ బలం గొప్పది.. అతడు తన దాహం తీరా సముద్రాన్ని తాగేడు... తమ సొత్తు కోస్తున్నాడని కాబోలు తాగు బోతు చేపలు అతని ముఖాన్ని వీకి ముందుకు తోసాయి. కాని పక్షి తన దాహాన్ని తీర్చుకునిగాని బయటకు రాలేదు.

కరణానమ్మ దుడు పక్షిని ఒడ్డుకు చేరవేసాడు. శరీరానికి మత్తెక్కించే ఆ సముద్రపు ఫ్యాష వింటూ... బండరాళ్ళ సందులో పక్షి మత్తుగా పడు కున్నాడు. ఆ మత్తు దిగదు... పక్షి ఆనందం చెదరదు.

యోగప్రయోజనము

శ్రీ కొండూరు వీరతామ్రవాచార్యులు

శ్రీకృష్ణాడు- దేవుడు, అద్భుతము, మంత్రము, యోగము, జ్యోతిషము, పుణ్యము, సావము— ఇత్యాద్యనేక విషయముల మీద జనులకు విశ్వాసము నడలుచున్నది. ఇందుకు మొదటి కారణము, పైని పేర్కొన్నవన్నియు ప్రత్యక్ష ప్రమాణమున కందక; అనుమాన ప్రమాణమునకు అందీ అందక, కేవలము ఆగమ ప్రమాణమునకు మాత్రమే గోచరించున వగుట. రెండవ కారణము, దేవుని సాక్షాత్కరించుకొన్న తత్వజ్ఞులుగాని, యోగమును సాధించిన యోగులు గాని, మంత్రజ్యోతిషాది విద్యలను కడముట్ట నెఱిగి తత్ప్రభావమును జూపు వేత్తలుగాని కరవగుట. అతీంద్రియ విషయములు వస్తుతః బుద్ధి కందునని కావు. అవి చిరకాలిక సాధన, తపస్సు, అంతర్వీక్షణము నలిసి తెలిసికొనదగినవి. ఇట్టి సాధనచేత తెలిసికొన్నను అవి తెలిసికొన్నవారకే తప్ప ఇతరుల కగమ్యములు. ఇతరులు, వానియందలి భక్తిచేతను, ఆశక్తులను సాక్షాత్కరించజేసికొన్న యోగులు, తపస్యులు మున్నగు పెద్దల మీది విశ్వాసముచేతను మాత్రమే వానిని నమ్మవలసి యున్నది.

ఆంధ్రదేశమున పెక్కురు కైవసిద్ధులు, వేమన, వీరబ్రహ్మది యోగులు ఇట్టి అతీంద్రియ విషయ సాక్షాత్కారము నందిన బుద్ధులు. అందు కనియే వేదభాష్య కర్తయగు సాయణు లిట్లన్నారు:— 'యః పరోక్షం వశ్యతి న బుద్ధిః. బుద్ధిర్దర్శనాత్' అతీంద్రియ విషయములను శ్రద్ధయములతో దర్శించి నిర్వచింపబోవుట ప్రమాదము. అవి యీ శ్రద్ధయము లకు పరోక్షములు. వానిని యోగ పరిపూతమగు అంతర్వీక్షణతోనే — అర్హద్వీక్షణతోనే అనుభూతికి

తెచ్చుకొనవలసియున్నది. అట్లు దోషించిన వారి నుండియే మనము తద్విషయకమగు శిక్షణమును గాని, ఉపదేశమును గాని పొందవలయును. వేమనాదులకు వీధవ అధునిక యుగమున అట్టి మహర్షులని చెప్పదగినవారు రామకృష్ణ పరమహంస, రమణ మహర్షి, అరవిందయోగి ప్రభృతులు కొందిమంది మాత్రమే. వీరిలో అరవిందుడు ఒక విశిష్టమైన దివ్యజీవనమునకు, పూర్ణయోగమునకు మార్గదర్శకు డైనాడు. కాని, ఆయన విశిష్టమార్గము గమ్యము నందుకొనక పూర్వమే, ఆయన సిద్ధి పొందినాడు. ఇప్పుడాయన మార్గమును కొనసాగింపవలసిన బాధ్యత తిన్నారానుయాయులైన యోగ సాధకలపై నున్నది.

యోగ శబ్దమున కనేకార్థము లున్నవి. 'యోగ, స్వస్థనా, నోపాయ, ధ్యాన, సంగతి, యుక్తిమ' అని యిందులు. యోగమనగా ప్రయత్నము, ఉపాయము, ధ్యానము, సంగతి, యుక్తి—అని వివిధార్థముల కవ కాశమున్నది. శబ్ద వ్యుత్పత్తినిబట్టి చూచినచో 'యుజ్యతే అసేన ఇతి యోగః' దీనిచేత పొందదగిన గమ్యముతో సాధకు దోషవించును. అనగా గమ్యము నందునని భావము 'మానవుడు పొందదగిన పరమ గమ్యము భగవత్ప్రాప్తి' లేక, మోక్ష పురుషార్థ సంసిద్ధి. అని యెంచినచో, అందుకై చేయు ప్రయత్నముగాని, చేపట్టిన ఉపాయముగాని, యుక్తిగాని యోగమగుచున్నది. ఏ సాధనము ననుసరించుటచేత సాధకుడు పొందవలసిన పరమ పురుషార్థ సిద్ధి నందునో, అది యోగమగుటలో ఆక్షేపము లేదు. ప్రత్యేకించి సాధకు దోషపు ఈశ్వరాది పదార్థముల

మద్దేశించిన ధ్యానము గూడ యోగ మగుటలో నెట్టి విరోధమును లేదు. యోగ శబ్దమున కింతటి విస్తృతార్థమున్నది. మరొక నిర్వచనము 'తాం యోగ మితి మన్యన్తే స్థిరా మింద్రియ ధారణాం' అని. అనగ, జ్ఞాన కర్మేంద్రియములను, అంతరింద్రియ మగు మనస్సును స్వాధీన మొనర్చుకొని, వాని కొక ధ్యేయ వస్తువుపై నిలకడ గూర్చుటయు యోగమే అని.

మంత్ర, లయ, హతాది భేదములచే ఈ యోగము పలుభేదములు గలది. అందు, సాతం జల యోగమును రాజయోగమని పిలుచుట వరిపాటి. తక్కిన యోగము లన్నింటిలో ఇది రాజవంటి దగుట చేతనే దీని కీ పేరు సార్థక మగుచున్నది. మంత్ర జపమువలన, ఆయా దేవతల (శక్తుల) నుపాసించి, ఆయా సిద్ధులను సంపాదించునది మంత్రయోగము. మనస్సును ఆత్మయందు గాని, మరొక ధ్యేయవస్తువు నందుగాని లయింపజేయునది లయ యోగము. అనేక ములగు ఆననములు మున్నగు శరీర క్రియలచేత, దేహమును జరామరణ భయవృత్తియు చేయునది హత యోగము. ఈ మూటిలోను హతయోగము క్లిష్టమును, ప్రమాద భూయిష్టమును అయినది. ఈ యోగ మహిమను శ్లోకాశ్చర్యోపనిషత్తు క్రింది రీతి వర్ణింపఁచుచున్నది.

'న తస్య రోగో వ జరా వ వృత్త్యః,
ప్రాప్తస్య యోగాగ్నిమయం శరీరం.'

యోగాగ్ని తప్తమగు శరీరముగల వానిని రోగములు, జరామృత్యువులు అంటవు. కాని ఈ హత యోగమందరికిని సిద్ధించునది కాదు.

యోగ శబ్దమునకు ఈశ్వరప్రాప్తి పాధనమని అర్థము చెప్పుకొన్నయెడల—జ్ఞానము, భక్తి, కర్మము, ధ్యానము, ఉపాసనము, ప్రార్థనము—మున్నగునవి సైతము యోగములే అగుచున్నవి. అందుకే గీతాకారుడు గీతలో తానువదేశించిన సాంఖ్యదులన్నింటికీ యోగశబ్దమునుచేర్చి తురీయ పురుషార్థ పాధనములే

యని అన్నియునని పాధనమార్గముల కాసంత్యమును సంపాదించినాడు. భగవద్ప్రాప్తికి శతాధిక, సహస్రాధిక పాధనములున్నవని అనేక మహర్షులయు, సాధులయు, భక్తులయు జీవిత చర్యలనుబట్టి మన గ్రహంపవచ్చును.

హతయోగమువలెగాక, మంత్ర, లయ, రాజ యోగములు సామ్యమైన పాధన ప్రణాళికతో గూడి వట్టివి. ఈ మూటిలోకూడ, రాజయోగము రాజయోగమే; అనేకులనుష్ఠించునది రాజయోగమే. మంత్రయోగమును గూడ శిష్యులు సాధకు లాది రింతురుగాని, సిద్ధిచరకు ప్రయత్నించినవారి సంఖ్య మిక్కిలి తక్కువ.

'చిత్తవృత్తుల విరోధము యోగ'మని పఠంజలి అను శాసనము. (యోగ శ్చిత్తవృత్తి విరోధః. ప. యో. మా.) ఈ చిత్తవృత్తుల విరోధ మంత తేలికైన వని గాదు. దీని కవసరంపదగిన సాధన ప్రణాళిక యెంతయో ఉన్నది. సాధకులు ఉత్తము లనియు, మధ్యములనియు, అధములనియు వూడ విధములుగా నుందురు. ఉత్తమ సాధకులకు గుర్వమ గ్రహమున చిత్తవృత్తి నిరోధము మకరముగా సిద్ధింప వచ్చును. కాని తక్కిన రెండు తరగతులవానికిని అది సులభము గాదు. వారనుష్ఠింపదగిన దేంతయో ఉన్నది. దానినే—యమము, నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధారణ, ధ్యానము, సమాధి—అని ఏనిమిది రీతుల వఠంజలి తన యోగ శాస్త్రములో పాధన పాదమున వివరించినాడు. ఈ అష్టాంగ యోగ పాధనము శైవములోను శాక్తము లోను భూయిష్టముగా ఉన్నట్టిదే. మొహంజోదారో, హరప్పాలలో దొరకిన ప్రాచీన శిల్పమూర్తులలో ధ్యానావస్థలోనున్న ఒక విగ్రహము దొరికినది. దానినిబట్టి హిందూదేశమున యోగవిద్య యెంత పురాతన కాలము నుండి కలదో ఊహింపవచ్చును. అనేకులగు ప్రాచీన శివయోగులు ఈ యోగ మార్గమునకు పట్టు గొమ్ముగా

'తైస్సిద్దులెల్ల చాటివారప్పంగ
యోగమార్గ ముత్తమోత్తమమని;
కపటయోగులెల్లు కనుగొందు రద్దాని?
విశ్వహిత పరిత, వినర, మిత్ర!

యోగమును కేవలము మోక్ష విద్యగానే భావించినక్కరలేదు. ఐహికముగాగూడ యోగమునైన అనేక ప్రయోజనములు కలుగుచున్నవి. యోగమనునది ముక్కు మూసికొని మూలకూర్పుండుట అనుభావన వ్యాపించియున్నందున, దాని జోలి కెవ్వరును పోవుటలేదు గని, యోగ ప్రయోజనములను సొంగముగ పర్యాలోచించిన వారెవరును, దాని సుపేక్షింపరు ఒకానొక కాలమున యోగమనునది కేవలము, ముముక్షువులకేగాని, జనసామాన్యమునకు గాదను దురుద్దేశ్యసేకో జనులలో వ్యాపించినది. ఆ యభిప్రాయమును చాలవరకు మోక్షోగేశ్వరుడగు పోతులూరి వీరబ్రహ్మయ్య పోగొట్టుటకు ప్రచారము చేసెనాడు. తన కుటుంబమునకు, శిష్యకుటుంబములకు యోగము శిష్యానుష్ఠేయ సాధనమగునట్లు ఆ యోగివచ్చుడు చేయగలిగినాడు. అటుపిమ్మట ఈ యుగమున దానిని పునరుద్ధరింప దీక్షపూనిన వాడు అరవిందమహా యోగియొక్కరుడే!

యోగములోని మొదటి రెండంగములును యమము, నియమము—అననవి. ఇందు యమము బ్రహ్మచర్యము ఆహార, అస్తేయము, సత్యము, అవరిగహము—అను ఐదు విషయములతో నోపును. సత్సాహసావ్రతముల గొప్పదన మెట్టిదో మనకు గాంధీమహాత్ముడే ప్రబోధించి పోయినాడు. బ్రహ్మచర్య మనగా వీర్య దారణము కదా. దానివల్ల మనుజునకు కలుగు దివ్యశక్తి అమోఘమైనది. వెలుపలికి ప్రవహించని వీర్యము—ఊర్ధ్వబిముఖమై ఓజస్సును దివ్యశక్తిగా మారుచుండును. ఊర్ధ్వరేతస్కుడగు వాని శక్తి అప్రతిపాత మనుటలో ఎవ్వరికినీ అభ్యంతరము లేదు. వరమశివుడు ఊర్ధ్వరేతుడే కదా! 'ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం' అని మనమా మహాదేవుని స్తుతించుచున్నామే కాని, బ్రహ్మచర్యమును పాలింప బాగుటలేదు. గృహస్థులకీ బ్రహ్మచర్య ప్రతాపమైన మెల్లని శుక్తింపవచ్చును. అందుకు గూడ జగిన మార్గము లున్నవి.

యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి గృహస్థు లనుసరింపదగిన బ్రహ్మచర్యమును గూర్చి యిట్లు పలికినాడు—

'ఋతౌ ఋతౌ స్వధారేషు
సంగతి ర్యా విధానః
బ్రహ్మచర్యం తదే వోక్తం
గృహస్థాశ్రమ వాసివాం.'

● గృహస్థునికి స్వధారతో నియమబద్ధ ప్రవర్తనమే బ్రహ్మచర్యము. యోగులలో అనేకులు గృహస్థులై యుండుట మనకు తెలియనిదీకాదు. అహింసవల్ల కలుగు ఫలము ఆయా కారవృత్తి ములతో సైతము మైత్రి పెంపొందుట. మన ఋషుల ఆశ్రమములలో ఎలుకలు, పిల్లలు, పాములు, నెమిళ్లు, గజములు, సింహములు స్నేహముతో మెలగినట్లు వనము కావ్యములలో వర్ణనములు చదివితత్వము తెలియక అవి అతిశయోక్తులనుకొని ఆ కన్నా లను పరిహసించు చుండుము. ఇది పొరపాటు ఆ మహర్షులు అహింసాదులను పూర్ణముగా అనుష్ఠించి తత్ఫలములనందుట వల్లనే వారి యాశ్రమములలోని ప్రాణులుగూడ స్నేహముతో మెలగినట్లు తెలిసికోవలయును. అహింసకు పూర్వ స్థితి అద్వేషము. ఎవరియందును ద్వేషము లేకున్నచో హింసించుట పాపగదు. ద్వేషదాహిత్యమునుగుణము విశ్వపేష భావమునకు పునాది యగుచున్నదికదా. ఈ విధముగా చూచినచో సత్సాహింసాదుల అనుష్ఠానము, సాధకునికి లోకీకముగా గూడనెట్టి ప్రయోజనములను సాధించి పెట్టుచో తెలియగలదు.

నియమములు—శౌచము, సంతోషము, తపస్సు, స్వాధ్యాయము, కశ్యప ప్రణీధానము—అనుసంగములున్నవి. శౌచమనునది మానసికము, వాచికము, కాయకము అని త్రివిధములు. తన మనోవాక్కాయములను పరిశుద్ధముగా నుంచుకొనుట ప్రతివానికిని కర్తవ్యముకదా! అది లేనివా డవశిష్టుడై పోవుటలో వింతయేమి? ఇందలి తపస్స్వాధ్యాయాదుల స్వరూపము నీ చిన్ని వ్యాసమున వివరించ నయితగిడు. మొత్తమువీరాద, యమనియమములట రెండంగముల నాచరించుటచేతనే మానవత్వదేంతటి శిష్టుడుగానో, మహామహాపుడుగానో తయారగుచున్నాడు.

తరువాతిది ఆసనము. ఆసనము ముఖ్యముగా శరీర నేంబంధి. ఈ ఆసనములు సహస్ర సంఖ్యలో

మన్నవి. అందుండి 128 ముఖ్యములన్నారు. అసహ ధ్యానమువలన మనుజుని శరీరములోనున్న రోగములు దూరమయి చక్కని ఆరోగ్యము నెలకొనగలదు. కర చరణాద్యవయవములు, కండరములు, ఇంద్రియములు వరుసకు వశము కాగలవు. యమ నియమాసనముల వభ్యసించుటచేత మనుష్యుని త్రికరణములని చెప్ప దగిన మనోవాక్కాయములు వూలినవ్య దూరమయి చనిత్రములగుట లేదా? ఈ పవిత్రత ఒక్కపాఠ మార్థకముగనే కాక, ప్రాసాదికముగన్న మానవుని కెన్ని ప్రయోజనములను సంపాదించి పెట్టుచున్నదో తెలియనగు. ఈనాడు విద్యాశాలలలో చేయించు శరీర చరిత్రము (వ్యాయామము)కు యోగములోని అసన విధానములను జోడించినచో ఉత్తమ పాఠాలు కాదగిన విద్యార్థులెట్టి ఆదర్శ మోనవులు కాగలరో ఊహించు కొనవచ్చును. అట్లేయమ నియమములకూడ యోగ్య మోనవులను సృష్టించుట కువయోగించు శిక్షణ సాధ నములుగూడననుట మన విద్యాధికారులు, విద్యావేత్తలు గుర్తింపవలసి యున్నది.

ఇక నాల్గవ యోగాంగము, ప్రాణాయామము. ప్రాణాయామము వలవిధములుగానుండును. యోగ్యు డగు నాచార్యుడు శిష్యుల అర్హతానర్హతల నెఱిగి, వివరికెట్టి ప్రాణాయామము సరిపడునో వారి కట్టి దానినుపదేశించి సాధన చేయింపలయును. అట్లుకాక అందరికొకే ప్రణాళిక నుపయోగింపరాదు. ప్రాణాయామమునగా వాయు సాధన, వాయు నిరోధము అని స్థూలముగా తలంచుచుండురు. కాని యోగుల అనుభవమును దృష్టిలోనుంచుకొని సూక్ష్మముగా ప్రాణాయామముయొక్క తత్వార్థమును భావించ వలసి యున్నది.

గాలిలో ప్రాణశక్తి విలక్షణముగా నుండును. అది మనుష్య ప్రాణులలో పృథదు దేశమునుండి బహి ర్గతమగుచు, మరల వెలుపలనుండి పృథదుము వరకు పోవుచు శరీరములో జీవునియొక్క ఉనికిని హేచించుచుండును. ఈ ప్రాణము స్థూలశరీరము వాశయించియున్నను, దాని సూక్ష్మశక్తులు సూక్ష్మ శరీర గతములయి యుండును. అందుకే తత్వ శాస్త్రము 'బుద్ధి కర్మేంద్రియైః ప్రాణవచకై ర్మనసా ధియా, శరీరం సప్తదశభిః సూక్ష్మం తల్లింగ ముచ్యతే' కర్మజ్ఞానేంద్రియలు ఐది, పంచ ప్రాణములు, మనస్సు, బుద్ధి - అనువదునేడుమ సూక్ష్మ (లింగ) శరీరమని చెప్పుచున్నది. ప్రాణ

యామము, స్థూల శరీరగత ప్రాణశక్తిని వశీకరించు కొనుటతో వాంఛనీయ సూక్ష్మ శరీరగత ప్రాణ శక్తి వశీకరణమువరకు వెయనించవలసియున్నది. ఇది సుసూక్ష్మమగు ప్రాణాయామ సకారము సర్వసాధక సాధారణము కాదు.

'ప్రాణ + ఆయామము' అను సమస్త పద మును పరిశీలింతము. ఆయామపదమువకు దైర్ఘ్యము (పొడగు) నిమిర్థము కదా! కనుక, ప్రాణాయామ మనగా ప్రాణమును దీర్ఘీకరించుకొనుట యని యేర్పడుచున్నది. ప్రాణమును = ఆయుష్కాలమును పెంచుకొనుటయని సారాంశము. ఏ తావతా, ప్రాణాయామమునయోగాంగభ్యాసము ఆయుర్వృద్ధికర మున్నవూట. మన ప్రాచీనయోగులు దీర్ఘకాలము జీవించినట్లు మనకనేక నిదర్శనములున్నవి. ఇదియెట్లు సాధ్యము? 'శతాయుర్వై పురుషే.' అను ప్రమాణమునుబట్టి 120 ఏండ్లు ఆయుః ప్రమాణము - ఐది ఎంతటి ఆరోగ్య బాగ్యము కలవారికొని సాధ్యముకాదు. ఇట్టి స్థితిలో వందలయేండ్లు జీవించు టకు ఈ ప్రాణాయామసిద్ధియే హేతువు. బందరులో ఈ శతాబ్ధారంభమున నున్న దొంతులమ్మయ్య, గుంటూరులో నమాది నిమ్మడయిన మస్తాను సాహె బును కొన్ని వందలయేండ్లనుండి యున్నట్లు మన తండ్రి తాతలు చెప్పుచుండువారు. వారు ప్రాణాయామ సిద్ధివందిన మహాయోగులు కనుకనే, వారి కట్టి ఆయుర్వృద్ధి కలిగినది.

ఈ వ్యాసమున యోగములోని నాలుగంగముల ప్రయోజనములను మాత్రము అతిసంగ్రహముగా సూచించుటయైనది. ఇంకతక్కిన ద్యానపరణాదల జోలికే పోలేదు.

దీని కంతటికీ సారాంశము, యోగమనునది ముముక్షు జనులకు మాత్రమే కాదనియు, స్వాశ్రమస్థులకును స్త్రీ బాలవృద్ధాది భేదములేక సము సాస్యము, ఆచరణీయముననియు యోగసేవనలన నరుడు-భార్యకు ఉత్తమ భర్తయు, బిడ్డలకు ఆధర్మ పితయు, తలిదండ్రులకు యోగ్యపుత్రుడును శిష్యులకు పరమ గురువును సమాజమునకు సముద్ధార కుడును, సర్వభూతములకు నేనమమును, భగవంతు నికి అత్యంత సన్నిహితుడును, ఆత్మీయుడును కాగలుగుచున్నాడు. తన లౌకిక పారమార్థిక జీవన ములలో అనదృశ వ్యక్తిగా రూపొంది తాను తరించి, వరులను తరింపజేయు గలుగుచున్నాడు.

పిలుపు!

శ్రీ కె. శివారెడ్డి

ఎవరన్నా

రాకపోతారా అని

తలుపులు తెరిచే ఉంచాను

ఎప్పుడూ

తెరిచే ఉంటాయి

అందరినీ ఆహ్వానిస్తూ—

పల్లవాల్లాంటి పాదాల్లో

అతిమృదువుగా గాలిలా

తరలివచ్చి వా ఇంటిని పాననం చెయ్యక పోతారా అని—

ఎవరన్నా వచ్చిన

దిరునవ్వు అలికిడి

వా పిటి నిశ్చలం మీద ఒక్కరాయి విసిరితే

స్తబ్ధతంతా విరిగి

వాన్లో తడిసిన పాత ఇంటిమట్టి గోడల్లో కూలుతుందని—

ఎల్లప్పుడూ

తలుపులు తెరిచే ఉంచుతాను

ఆ దారిని పోతూ ఎవరన్నా

ఒక్కచూపు విసిరితే కిటికీలో గుండన్నా

నట్టిల్లంతా చూపుల మంటల్లో వెచ్చదనం పొందక పోతుందా (ని—

లోపల

ఒక్క పురుగున్నా లేని

కుర్చీలు, బెంచీలన్నీ ఖాళీగా ఉన్న

నిరీక్షణలో మునిగిన ఉద్యాన వనంలా

బాహువులెత్తి—ముగింపు ఎదురు తెన్నుల్లో—

తలుపులు తీసి నిలబడి ఉన్నాను

ఉహూ! ఎవరూ రాలేదు—రాలేరా?

ఈదురు గాల్లో

టప టప కొట్టుకుంటున్న ఆకుల్లా—రెప్పలు

ఆల్లల్లాడుతున్నా

కూన్యంతోనిండి, అంధకారంతో బండబారివ

కనుగుడ్లులేని—గుంటలువడ్డ లొట్టకళ్ళనాని—

ఎవరైతే మాత్రం ఎలా రాగలరు?

కళ్ళుంటే తప్ప, గుండెలుంటే తప్ప

హరప్ప మొహెజోదారో లిపులు

శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి

ఆంధ్రప్రదేశ్ పరిశోధక మండలివారు ఆంగ్ల మున ప్రకటించుచుండిన పత్రికను ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమువారు పుచ్చుకొని Vol XXXIII-Part సంవికను, డా. ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యంగారు ప్రధాన సంపాదకులుగాను, శ్రీ మహాపద్ అబ్దుల్ వహీద్ ఖాను గారు సహాయ సంపాదకులుగాను వెలువరించిన ఈ సంవికలో శ్రీ ఎన్. ఆర్. రావు (M A) Superintending Archaeologist, Archaeological Survey of India, వారిది, ఒక్కటే వ్యాసము, బొమ్మల లిపులతోను, వానికి శ్రీ రావుగారి మాతన వివరణ ములతోను ముద్రింపబడినది. పుట లేమో రాయలు సైజులో 42 ధర రు 6-50. వట్టి కాగితపు అట్ట. పరిశోధక విషయము కాబట్టి, పరిశోధక పండితులు ధనికు లగుదురో కరో గని వస్తుగౌరవము చేత కాబోలు ఈ మహాధర. సామాన్య లింత ధర పెట్టబారదు. దీనిపేరు—The Indus people Begin to Speak.

సింధు నాగరికత

దాదాపు అర్థ శతాబ్దముగా ప్రపంచ పురాతత్వ పరిశోధకులను, చరిత్రకారులను గగ్గోలు పెరచుచుండిన ఈ లిపి లలాట లిపిని మించి మానవులను బాధించుచుండినట్టి ఆఖరుకు సులభముగా విడిపోయినది. శ్రీ ఎన్. ఆర్. రావుగారు చక్కగా పరిశోధించి చేసిన నిర్ణయము ఇక అప్రతిహతిమని తోచుచున్నది. ఇక మున్ముందు మనము చేయగల పరిశోధనలకు చక్కని పునాది ఏర్పడినది చాల సంతోషించగల విషయము. చరిత్రకారులకు సామాన్య విద్యా

వంతులకు అసలు విషయము చక్కగా అవగత మగుటకు వివరముగా వ్రాయుచున్నాను.

మన భారతీయ లిపులు

దీనిని లిపు లనుట తప్ప. ఒక్క లిపియొక్క క్రమ పరిణామము గాన వ్రాత భేదము లనుటయే సరి. ఎందుల కనగా అన్ని భారతీయ లిపులును అశోక చక్రవర్తియొక్క బ్రాహ్మీ లిపినుండి పరిణామ మందిన పుత్రికలు, పౌత్రికలు, ప్రప్రౌత్రికలు, సంహమే లేదు.

ప్రపంచములోని అనేక లిపులను ప్రధానముగా నాలుగైదుగా వర్గీకరింపవచ్చును. (1) ఈజిప్టు దేశపు చిత్రలిపి (హీరో గ్లిఫిక్) చాల ప్రాచీనమైన దనియు దానినుండి వంకరగీటుల లిపియు, అందుండి వ్రాతయు వచ్చినదట. ఇది కుడిచైత్రనుండి ఎడమ చైత్రునకు వ్రాయబడును. (2) రెండవది కీల లిపి. అసియాఖండమందలి పారసీకాది దేశములలో బాణములవంటి గీతలతో వ్రాయుచుండిరి ఇది ఈజిప్టు లిపికన్న చాల ప్రాచీనమేమో. సుమీరియను (మేరు: సుమేరు: హేమాద్?) లనబడవారును (క్రీ. పూ. 4500) వారినుండి బాబిలోనిగునులును అసీరియనులును, వారి ననుసరించినవారును ఉపయోగించి క్రమ పరిణామమంది పారసీకులవరకును వచ్చిరటువొంట్లది. దీనికి అక్షరాత్మకమైన గుణింతము కూడ నుండినదట. (3) మూడవది క్రీటు అనబడు మధ్యధరా సముద్రపు లిపి—చిత్రలిపి వంటిది (4) నాల్గవది పెమిటిక్ లిపి, సిరియాదేశముది. దీనికి ఈజిప్టు గ్రీకు లిపులతో సాజాశ్య మున్నది. కుడినుండి ఎడమకు

రచన. అన్నియు హల్లులేనట, అచ్చులే లేనట. యూరపుఖండమువారికి వాత్రమే గాక అనేక నాగ రక జాతులవారి లిపుల కిది మూలము ఫోనీషి యనులనబడు (ఫణిక్—వణిక్—వాణిందో వాణి కోమటి—మల్లినాథసూరి, వైశ్యవంశ సుధాకరము?) పోతవర్తకులు ఈ లిపుల నన్నిటిని కలిపి ఒకరిపి తయారుచేసి దానినుండియే గ్రీకులు మొదలైనవారు గ్రహించిరిని యొక్క సిద్ధాంతము — అంగీకృతము ఉన్నది. వీరు సిరియావారే. భూమార్గమునను జల మార్గమునను ప్రపంచమందలి నందఁగొండలకు వ్యాపించి వ్యాపారము చేయుచుండిరి. అచ్చులులేని 22 అక్షరములను కుడినుండి ఎడమకు వ్రాయుచుండిరి.

లిపి శాస్త్రకారులు వీనినుండి పరిణామమందిన లిపులను మరల నాలుగుగా విభాగము చేసిరి. (1) యూరపీయను లిపులు (2) పశ్చిమ ఆసియా లిపులు (3) తూర్పు ఆసియా లిపులు (4) భారతీయ లిపులు.

(1) యూరపునందలి లిపులు గ్రీకులిపి నుండి పుట్టినవి. గ్రీకులు దీనిని ఫోనీషియనులనుండి గ్రహించి క్రమముగా మార్పుకొని ఎడమనుండి కుడికి వ్రాయనారంభించిరి. ఇటలీ రోమక సామ్రాజ్యకాలము నుండి వ్యాపించి ఇంగ్లీషు వారికికూడా ఆధారమైనది.

(2) పశ్చిమ ఆసియా లిపులు సెమిటిక్ లిపినుండి పుట్టిన అరేబియను లిపినుండి పరిణ మించినవి. యూధులు (జ్యూస్) అనగా హీబ్రూ వారు. అరబ్బీ, పారసీ సిరియాదేశాల లిపులు దీని నుండి వచ్చినవే. మన ఉరుడుకూడ దీని ననుసరించినదే.

(3) తూర్పు ఆసియా అనగా, చీనా, జపాను టిబెట్టు మున్నగు దేశాలు. చీనా వారిది ఈజిప్టువారి దానివలె చిత్రలేఖనమునుండి ఉద్భవించినను ఎక్కువ మార్పునందలేదు. వ్రాతపైనుండి క్రిందికి, అక్షరముక్రింద అక్షరము.

(4) మన భారతీయ లిపు లన్నియు అశోకుని శాసన లిపులనుండి పుట్టినవే. ప్రస్తుతము మన

భారతదేశమండు లెక్కలేని భాషలు, లిపులు. గందర గోళముగా నున్నది. కాశ్మీరమందలి శారద, పంజా బులో గురుముఖి, బెంగాలునుండి మహారాష్ట్రము వఱకు, నాగరి, గుజరాత్ లో తల గీటులేని నాగరి, ఒరిస్సాలో ఓడ్రము, మహారాష్ట్రమందు తర్వాత మోడీలబంధు, దక్షిణమందు తుళు, మలయాళము, తమిళము, తెలుగు, కన్నడము, సింహళము, బర్మా, జావా, నయాం సుమత్రా లిపులు—ఇనన్నియు అశోకుని లిపులనుండి వచ్చినవే. తమిళ ప్రాచీన గ్రంథాక్షరియు, వటెళుత్తు కూడ.

అశోక లిపి మొదట రెండుగా—గుప్త లిపి, గుహ లిపిగా చీలినది. గుప్త లిపినుండి ప్రాచీన నంది నాగరిలిపియు, అందుండి ఆర్యావర్తపు లిపులును ప్రస్తుతపు నాగరిలిపియు జనించినవి.

గుహ లిపినుండి చేరలిపి, చాళిక్య లిపి, వేంగి లిపియు పుట్టినవి అశోకలిపి దక్షిణమున హైదరా బాదు, మైసూరు, రాయలసీమ, భట్టిప్రోలు, అమరా వతి, జగ్గయ్యపేటలకు వ్యాపించి ద్రావిడ బ్రాహ్మి యైనది. ఆంధ్రరాజులు గుహాలలో వేయించిన శాసన ములే మన దాక్షిణాత్య లిపులకు మాతృక. వీనినుండి తర్వాత కదంబ, గంగ, పల్లవ, రాష్ట్రకూట, పూర్వ పశ్చిమ చాళుక్య, చేర చోళరాజుల లిపులును. కళింగ గాంగలిపినుండి నేటి ఓడ్రలిపి. వట్టెళుత్తనబడు తమిళ లిపి స్వతంత్ర మందురుగాని కాదని ఆధునిక సిద్ధాంతము. అది కూడ చేరలిపినుండి పుట్టినదే. చేర లిపినుండి పురాతన గ్రంథలిపియు అందుండి తుళుముళ యాళ లిపులును, మధ్య గ్రంథాక్షరములును వీని నుండి ఆధునిక తమిళ లిపులును పుట్టినవి. చాళుక్య లిపికిని వేంగిలిపికిని భేదములేదు. ఇవి క్రమముగా పశ్చిమ చాళుక్య లిపిగాను పూర్వచాళుక్య లిపిగాను కొద్ది ప్రాంతీయత నందినను కాకతీయులు వఱకును ఒకటే. వీనినుండి పాళెష్టడమును, అధునిక కన్నడ మును, పిత తెలుగు ఇప్పటి తెలుగును పుట్టినవి. కొన్ని వంకరసుదులుత్పన్న నేటి తెలుగు కన్నడ లిపు లకు భేదము లేదు మన వేంగిలిపి నుండియే జావా లిపి పుట్టినది.

హరపు మొహంజోదారో లిపులు

మన సంస్కృతమునకు సొంత లిపిలేదు!

మన ప్రాచీనులు మనకు లెక్కలేని శాస్త్రములు వ్రాసి నెత్తిన రుద్దినారుగాని, ముఖ్యమైనది లిపి శాస్త్రమువ్రాసి మనలలాటమున రుద్దియుండిన మనలిపి ఇంతకన్న బాగుండేడిది. లెక్కలేని వ్యాకరణ గ్రంథములు వ్రాసి భాషనుకట్టి హద్దులో నిలిపిన వారు లిపిని గుఱించి బొత్తుగా మరచిపోయారు. నాడే ఒక లిపి శాస్త్రము వ్రాసియుండిన యెడల మన లిపికూడ, సంస్కృతభాషవలె, అల్లె నిలిచి పోయి, ఆ కల్పాంతము ఎట్టివూర్పును పొందక, దేశము ఇన్ని తునుకలుగా పగిలిపోక ఉండియుండు నేమో. ఆ భాగ్యము అభ్యామైనది. లిపి అచరణ యోగ్యమైనందునను, వ్రాయువారు కొద్దిమందియే యుండినందునను (వ్రాయనం—రాయనం?) గురు శిష్య పరంపరగా ఒకరినిచూచి యొకరు (కాయనులు మాత్రమే కాబోలు?) నేర్చుకొనుచుండిరి. కవులును పండితులు నోటిమాటలవారే. కవిత్వము చెప్పేడివారే గాని వ్రాయువారు నేరు. లిపికారులు, అదొక ప్రత్యేక విద్య కాబట్టి లిపి క్రమముగా ప్రాంతీయ భేదమును పొందినది. పైగా—ఒక గొప్ప రహస్యము—సంస్కృత భాషకు సొంతముగా పేరుగాని లిపిగాని లేదు. చూడగా ఊరు పేరులేని భాష. సాణిన్యవార్యుడు వ్యాకరణకాండలలో చాల తర్వాతివాడు. ఆతడు కూడ తనది భాషావ్యాకరణ మన్నాడుగాని సంస్కృత వ్యాకరణ మనలేదు. రామాయణమందు సంస్కృత శబ్దము కలదు గాని అది భాషాపరముగా గాక సంస్కృత పరముగా (Cultural) వాడబడినట్లు కలదు. ఇల్లులు డును, అంజనేయుడును సంస్కృతము భాషింతురు. భాషాపరముగా నిస్సందేహ ప్రయోగము మృచ్చకటి యందే. అంత వ్యాకరణమును పాఠిని ఏ లిపిలో వ్రాసెనో లేక వ్రాయించెనో గాని లెక్కలేని లిపులను పేర్కొనియున్నాడు. మఱి ఇది రెండవ రహస్యము—సంస్కృతమునకు తనదని లిపి కూడ లేకపోవుట. ఆయా ప్రాంతములవారు తమతమ ప్రాంతీయ లిపులలో సంస్కృతమును వ్రాసికొనుచుండిరి — మలయాళ

తమిళ దేశములలో గ్రంథాక్షరి, ఆంధ్రదేశమందు తెలుగు లిపి, కర్ణాటకమందు కన్నడలిపి, కలకత్తా వారొక లిపి, బొంబాయి వారొకటి, కాశ్మీరుమందు శారద, గుజరాతు వుధ్వప్రదేశ మహారాష్ట్రులు తమ తమ లిపులు. ఆంగ్లేయులు వచ్చి, ముద్రణము ప్రారంభమై, ఇంగ్లీషు అర్థము ఉపద్వాతములలో నాగరాక్షరములతో గ్రంథ ముద్రణము ప్రారంభమై నంతట, హిందూదేశమందేకాక ప్రపంచమంతయు నాగరాక్షరములు వర్షి అదే సంస్కృత లిపి యను భ్రమ చాలమందికి కలిగినది. ఏకొందఱు సంస్కృత పండితులతో తప్ప చాలమందికి ఈ విషయము తెలియదు. సంస్కృతభాషకు ఆ పేరెట్లు కలిగినదమటను గూర్చి ఒక ప్రత్యేక వ్యాసము వ్రాయు తగును.

మఱి అశోకలిపి మన లిపుల కన్నిటికి మూల మనుటకూడ పాశ్చాత్య పండితుల పరిశోధనవలననే మనకు తెలియవచ్చినది—లిఖిత రూపమున మనకు దొరకిన అజిప్రాచీన నమగ్ర లిపి అశోకునిదే. ఇతని శాసన ములలో రెండు విధములైన లిపులు ఖరోష్ఠీ—కుడి నుండి ఎడమకు వ్రాయబడనదియు, బ్రాహ్మీ—ఎడమ నుండి కుడివైపునకు వ్రాయబడనదియు నుండినవి. భారతదేశ వాయవ్య ప్రాంతమున ఖరోష్ఠీకి చాలకొద్ది ప్రచారముండినదిగాని దేశమంతయు బ్రాహ్మీయే ఆధృతమైనది. చక్కగా ఏర్పాటైన వర్ణసమామ్నాయము నాటికే సిద్ధముగా నుండినదమట నిశ్చయము తత్పూర్వము ఎంతకాలమునుండియో పరిణామము నందియుండవలెను గదా.

ఈ పరిణామము, ఇదటనే, భారతదేశమందే, జరిగియుండినయెడల అందఱకు తగిన గుర్తు ఒక్కటి కూడ దొరకక అంతయు తుడుచుకొని పోయినదా? లేక చక్కని లిపి యుండియు మనవారు అశోకునికి ముందు బొత్తుగా శాసనములు చెక్కించు అలవాటు లేనివారా? పాశ్చాత్య పండితులు మనదేశమున మిక్కిలి పురాతన కాలమున లిపి లేదనియు బొద్దుల కాలముననే అది వచ్చినదనియు విశేషముగా ఉపపత్తులుచూపి వ్రాసియున్నారు. అందఱకు మనవారు ఆగ్రహ

పూరితులై మనకిది అవమానకరమని భావించి వైదిక కాలమునుండియు లిపియుండెననియు, అట్లు తలంచుటకు లెక్కలేని ప్రమాణములు కలవనియు, బుద్ధునకే 64 లిపులు తెలిసియుండినదనియు, పాణినీయూది వ్యాకరణములు లిపులను పేర్కొనుచున్నవనియు, జ్యోతిషాది గ్రంథములలోని విషయముల వలనను, లిపి లేకుండ ఉండియుండదనియు శరవరంపరలుగా గ్రంథములు వ్రాసియున్నారు.

కాని అశోకుని పూర్వమువని గ్రంథాధారములే గాని దొరకిన ప్రత్యక్షోదాహరణములు ఒకటి రెండే, ఒకటి పీఠవా పాత్ర శాసనము, బుద్ధుని నాటిదో కొంత తర్వాతిదో? కాని అశోకునికి చాల ముందుదే. ఉత్తరమున కాశ్మీరమునను, దక్షిణమున భట్టిప్రోలు లోను దొరకినవి కొన్ని ప్రాచీనములు, అవి తోచుచున్నది. నిశ్చయము తేలలేదు. కొన్ని శైళునాగ శిలా ప్రతిమలమీద కొన్ని అక్షరములు దొరకినవి ఆశ్చర్యమేమనగా, వాఙ్మయమునుబట్టి చూడగా కొల్లలుగా దొరకవలసిన శాసనములు ఇంత కొద్దిగా దొరకుటయే! శిలా శాసనములు చెక్కించుటయో, పాత్రల మీదను ప్రతిమల మీదను వ్రాయుటయో తక్కువగానుండి, ఒక్కనూరు ఉప్పెనవలె సాగినదా! క్రమ పరిణామమునకు ఇది విరుద్ధము గదా.

ఆతిపూతనకాలమందు భారతదేశమందు లిపి యొకటి యుండినట్లు ఈ మొహెంజోదారో హరప్ప ప్రదేశముల శాసనములవలన తేలివది. త్రవ్వన త్రవ్వన క్రొత్తవి బయలుదేరుచున్నవి, వీనియందు విశేష మేమనగా, ఎక్కువగా ముద్రికలు దొరకుట, వాని మీద బొమ్మలను, బొమ్మలనుండి మార్పు వందిన లిపివంటి గుర్తులును, చక్కని నగరము లుండిన వాస్తుశకలములగు పువారులును దొరకినవి. ఈ వాగరికత యంతయు క్రీ. పూ 2000 చిల్లర 3000 చిల్లర యెండ్లకు మనుపటివని పురాతత్వ శాస్త్రకారుల అంచనా. మఱి యీ లిపి యొక్క ప్రపంచ సమన్యగా వేర్పడినది. సర్జాన్ మార్షలు దీని ప్రథమ పరిశోధకులు. ఈ జనులకు లిపి పరి

చముము చక్కగా నుండినదనియు, వ్రాత సాధనము లేనియుండెడివోగాని వ్యాపారము నిమిత్తము, మఱి యితర నిమిత్తమును ఉపయోగించియుండువనియు, ఈ ముద్రికలు తాయెతులుగానో రక్షరేకులుగానో కూడనుండి యుండువనియు, ఎడమనుండి కుడివైపు నకు వ్రువవలసి యుండుననియు వ్రాసియున్నారు. ఇవి సుమేరియా, సుస, మెసపొటేమియా, మున్నగు మధ్యప్రాచ్య స్థలములందలి శకలములుకూడ సింధు శకలములను పోలియుండుటయేగాక, సరిగా ఇట్టి భారతీయ ముద్రికలే దొరకుటచేత వీని కాలమున కూడ మొదటి సార్గన్ (Sargon) కు ముందుని (క్రీ. పు. 2700) అనియు, 'ఉర్'లో (క్రీ. పూ. 2700 వాటికిం లిపిదికూడ దొరకిండువలన ఇది ఇంకను గట్టిపడి, అట్టివే మొహెంజోదారోలో బయలుపడినందువలన ఇవి క్రీ. పూ. 3500, 2500 లకు నడిమి కాలమునకు చెందినవనియు— ఈ విధముగా పోలికలచేత నిర్ణయించినారు. మొహెంజోదారోకన్న హరప్ప ప్రాచీనతరముట.

ఈ పరిశోధనలనుబట్టి భారతదేశమందు లిపి చాల ప్రాచీన కాలమందే ఉండెననియు భారతీయులకు ఇతర ఖండాంతరముల వారికిని రాక పోకలు వర్తక వ్యాపారము లుండియుండినవనియు స్పష్టమవుచున్నది. కాని, ఈ లిపియే మన అశోక లిపికి గాని మన గ్రంథములలో చెప్పబడిన లిపులకు గాని మూలరూపమని చెప్పటకు సాధ్యపడుట లేదు. ఈ లిపి అక్షరముల్ బొమ్మల్, సంకేతముల్, భాష ఏ భాష, క్రమ పరిణామ ముండినవా, పరిణామ సోపానములు ఏవి—ఇత్యాది ప్రశ్నలకు తగు నవగాధానములు దొరకుటలేదు. ఇంతవఱకు ఎవరు పరిశోధించినను ఏవో ఊహలుగా నేర్పడుచున్నది గాని విషయము గోచరించుట లేదు. ప్రస్తుత వ్యాసకర్త గారైన శ్రీ ఎన్. ఆర్. రావు గారు ఇంతవఱకు జరిగిన పరిశోధనలను చర్చించి, వాని గుణదోషములను నిర్ణయించి తమ యభిప్రాయములను — ఈ వాగరికత ఇండో యూరోపియన్ (ఆర్య) భాషాశాఖలకు సంబంధ పడి

హరప్ప మొహెంజోదారో లిప్తులు

నట్టిదనియు, సంస్కృతము, గ్రీకు, పర్షియన్లు భాషలలో నమర్చులు పరిశోధించినయెడల వాస్తవము వెలువడగలదనియు తేల్చివారు. వైదిక సంబంధము లైన పదములే సింధు నాగరికతవనియు, చూపి యున్నారు. వీరి సిద్ధాంతములో కొంతవఱకు ఒక మార్గము దొరకునట్లు వాకు తోచుటకేత వారి యభిప్రాయములను సంగ్రహముగా చర్చించెదను ముందుగా తమకు ముందరి పరిశోధనల సారాంశములను వారే ఈ క్రింది విధముగా తెలిపివారు. విషయము కొంత గడ్డుది గాన వారి మార్గమున తెలిపినవే అవగత మగును.

భారతదేశ స్వీతంత్రానంతరము హరప్ప మొహెంజోదారో ప్రదేశములు పోస్టాన్డమునకు చేరినందువలన భారతీయ ఇరాతత్వ శాఖవారికి పరిశోధించుటకు ఈ స్థలము లేకపోయినది. ఈ సింధునాగరికత బెలూచి స్థానమునుండి దక్షిణ గుజరాతునఱకు విస్తరించి యుండినందువలన మిగిలిన భారతీయ ప్రదేశములలో వెదుకగా గుజరాతులోను లోతల్ అనుప్రదేశములోను చాల ప్రదేశములు కనబడినవి. సింధునాగరికతయే. అట్టిపట్టునములైన నగరములేగాక లోతల్లోని నౌకాశయము చాల విశేషము నెమ్మద వ్యాపారము జరుగుచుండినట్లు పిరిస్ సీక సముద్రమునకు సంబంధించినరేకు (ముద్ర=Seal) కూడ దొరకనది. బ్రహ్మీతో పీరికుండిన నౌకా వ్యాపారమును గుర్తించుటకు ఇది ప్రపథమముగా దొరకిన ఆధారము. లోతల్, రంగ్ పూర్, రాజోడి ప్రదేశముల త్రవ్వకములవలన తెలిసిన క్రొత్త విశేషము—హరప్ప నాగరికత కొంతమార్పుతో ముగిసిన తర్వాత మాడువందల సంవత్సరములవఱకును గుజరాతు ప్రాంతములలో మండినట్లు తెలియుటయే. దీనికి అనంతర హరప్ప నాగరికత (1900-1600 B. C.) అనిరి. ఈ సింధుని లేఖనము గుజరాత్ ప్రాంతములో చాలకాలము వాడుకలో మండినట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

లోతల్ క్యానాలలోని ముద్రలవలన వాని

ప్రయోజనము తెలిసినవి. ఇవి సరకులను పరిక్షణ చేసిన అనుమతి ముద్రలు, బంగిల మీద వేయబడినవి. వ్యాపార సంబంధమైనవి. ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక బంగిల మీదనే రెండు ముద్రలు కూడ—రాజకీయాది కారులది, వ్యాపారిది — కలసిపట్లు కూడ తెలియుచున్నది. ఇవి తయైతులు కావు.

లి పి - ర చ న

2000 బిల్లల దొరకినవి. మొహెంజోదారోలో, లోతల్లో 210 బిల్లలు ముద్రలు. లిపి యేదో, భాషయేదో తెలియదు. ఇప్పటికి చేసిన ప్రయత్నముల వ్యర్థములు. కారణము—తమకు తోచిన నిర్ణయములకు తగినట్లు—చరిత్ర రచనలకు సిద్ధాంతములకు అనుగుణముగా—ద్రావిడ నాగరికత—ఆర్య నాగరికతయన్న విశ్చిత్రాభిప్రాయములతో పరిశోధనలకు పూనుకొనుటయే. ఇది నిష్ప్రశ్నకదృష్టికి నిరోధకమైనది. మఱియుక కారణము లిపి పరిశోధకులను, భాషా శాస్త్రకారులను 500 ఏండ్ల వ్యత్యాసములో, భాషలోను లిపిలోను మార్పులను పరిణామములను ఎదురు చూడకపోవుట. తర్వాత ఈ లిపిలో వర్ణ సమాహ్వయ మింకను ఏర్పడలేదనియు, శబ్దస్ఫోరకములగు అక్షరములు లేవనియు—మార్పులను గుర్తించుటకు కావలసినంత ఆధారములు పరిశోధకులకు దొరకకపోవుట—కారణమై యుండును కాల, కాలక్రమ పరిణామమును గుర్తించుటకు తగిన ప్రమాణములు ఇప్పుడు దొరకినవి. ఇదివరలో పరిశోధకులు ఒక్కొక్క సంకేతమును ఒక భావమనియో, భావభాగమనియో భావించిరిగాని అక్షరముగా అవ్యవహార్య—అని తలచినట్లు కానరాదు. ఇటీవలి వారి నిర్ణయములను పరిశీలించెదము. (అని శ్రీ రావుగారు కొందరి సిద్ధాంతములను విమర్శించిరి).

వాడ్డెల్—1925 ఆర్యభాష యనెను.

సిడినిహారాను—ప్రాచీన ద్రావిడమనెను. కొంత అవహాసముగాకూడ సిద్ధాంతీకరించెను. ఒక్కొక్క సంకేతమును ఒక పదమని తలచెను. కాబట్టి వర్ణము లేవో గుర్తించబడలేదు.

ఇటీవల ఎన్. కే. రే. వీని శబ్దచ్ఛారణగల వర్ణముల సమామ్నాయముని తలచి బ్రాహ్మిలిపిలో ముడపెట్టజూచెను అందుచేత అది కుదురలేదు.

రష్యావారైన కొనోరొజోవ్, వాల్కాక్, గురోవ్, అనువారు కాంపూటరు పద్ధతిలో, ఏ గుర్తు ఎన్ని వ్యాసములు, ఏ వరుసలో వచ్చునన్న లెక్కల ననుసరించిరి, కాని వారుకూడ ద్రావిడ భాషయను భాషములో పడినందునను ఒక్కొక్క సంకేతము పద మను ఎవలనను, వారి పద్ధతి ఫలప్రదము కాలేదు.

అక్కో వర్గసౌ అను ఫిన్లాండు విద్వాంసు డును అతని అనుసూయులును కాంపూటరు పద్ధ తిని అనుసరించిరి కాని ద్రావిడ భాషము చెడిపినది. ద్రావిడ శబ్దములని ఈతడు తలచినని సందేహ గ్రస్తములు పెసిటిక్ గుర్తులతో పోవున అర్థము మారును

పైగా ఈ ఇరుతెగలవారి పరిశోధన ఆసం పూర్ణము. సంయుక్తక్షరములను వారు విడదీయ లేదు. పూర్తి పదములన్నారు. ఒక్కొక్కబొమ్మయు ఒక పదమట. ఒక్కొక్క గుర్తునకు వారు ఒక ఉచ్చారణ చూపియుండవలసినది. వ్యాకరణాంశములకూడ ద్రావిడ భాషా మర్యాదకు నేతిగా నున్నది. వీనిలో అంత్యవ్రత్యయములే యుండుటచేత ఇవి ద్రావిడ ములట. ఇండో అర్యను భాషలలో లింగభేదము విభక్తి నిర్ణయము అంత్యవ్రత్యయముల చేతనే పారప్ప భాషలో ఉనవర్గాలు అంత్యవ్రత్యయములు రెండును కలవు. ఉవా. ప్ర=బక=గొప్ప-బక-బక ప్ర=బక గొప్ప (=గొప్పవాడైన బక).

శ్రీ ఎమ్. వి. ఎన్. కృష్ణరావుగారిదికూడ తృప్తికరముగాదు. శబ్దచ్ఛారణను సరిగా పెటంపక వర్ణరూపమును నిర్ణయింపక, కుదురని చోట్ల సరి పెట్టుటచేత ఐరావతం మహాదేవన్ గారు చాల వలకు ఊహామీద వాదారపడినారు. ఒక సంకేత మును 'ఆన్' అని మనుష్యుడు, బంటు అని, 'ఆన్ రో' అంగధభృత్య=అంగధుల సేవకుడు వే-అళ (వేళుల సేవకుడు) అంగధులే వేళి

అనబడువారు—ఇత్యాది. వీరికొక పద్ధతి లేదు. మొదటి గుర్తు వర్ణమని, రెండవ దానిని చిత్ర మని—వాస్తవముగా రెండక్షరములను వర్ణోచ్చారణ గలవానిని చెప్పుట వట్టి ఊహానము. అంగధ భృత్యులకు వేళాళులకు ఏమి సంబంధము. పైగా సంఖ్య వాఙ్మయమండలి నగరములు క్రీ. పూ. 300 లేక 400 లకు ముందు సాగవు ఇవి తమిళ శబ్ద ములే కావలయునన్న మహాదేవన్ గారు పఠించిన మార్గ మున అది ఆర్-ర్-అల్ (అళ) అగునేగాని 'వేళాళ కాదు.' మఱి యొక పారసీని ఏమనగా ఒకే చిత్రము నకు అనేకార్థములు—వానితో ఒక్కొక్క గీటునకు చెప్పుట. ఒక చేపగుర్రే 'మిన్, మిల్, మిట్, మివ్, వెన్, వెల్, కే, కా' ఇత్యాది. దీనికి అంతము లేదు. ఒక్కొక్క గుర్తు వ్రత్యేక పద మనుట తప్ప. వాని కొక ఉచ్చారణ ఉండవలెను.

(అని తమ యభిప్రాయమును శ్రీ రావుగారు విశదీకరించినారు) ఒక్కొక్క చిత్రమును దాని మూల రూపమునకు యధాస్థితముగా సాధించుట అసర్థకారి. 1960 తర్వాత దొరికిన అపార వాస్తవసామగ్రినిబట్టి ఈ లిపిలోకూడ మార్పు, సరిణామము, ఉండినట్లు తోచినది. చిత్రములలో కూడ మార్పును, కొన్ని లేక పోవుట, రెండుమూటిని కలుపుటలు, తగ్గుట ఇత్యాది తర్వాత (ఇటీవలి) పారప్ప చిత్రపు గుర్తులు 44 గుగా తేలినది. వీనిలో 20 ప్రధాన చిహ్నములు. మిగిలిన అచ్చులగు ఇతర చిహ్నములు చేర్చుటకే నేర్పడినవి. పారప్ప నాగరికతయొక్క నిండుడశలో నుండిన మొత్తము 52 ప్రధాన చిహ్నములుగల 300 నుండి తర్వాతి కాలమునకు ఈ ప్రధాన చిహ్న ములు 20 కి కుదించబడటయే యొక విశేషము. ఎందుకనగా ఉదాహరణముగా చూచిన, ఉత్తరపు సిరియా, పాలెస్టైను, జెరూసలేంలో ఈ విధ మైన కుదింపు ఒక వర్ణ సమామ్నాయ మార్గము నకు దారి తీసినట్లు గ్రహింపగలము. అందుచేత పారప్పజనులుకూడ తమ వ్రాతలను ఒక లిపి పద్ధతికి వ్యాపార సౌభ్యము విమితము, లెక్కలు తయారు

హరప్ప మొహెంజోదారో లిపులు

వేయుటకును కుదించినట్లు కొంత భావింపవచ్చును. ఇది సరియైన మార్గమైనయెడల పరిణతమైన హరప్ప నాగరికతయొక్క ఈ 20 రూపములను నమ్రాణికములైన సెమిటిక్ రూపములతో పోల్చి చూపుట సరియైన మార్గము. చూడగా 20 లో ప్రాచీన ఫినిషియన్, కానన్లవి, వీరివి 14 గుర్తులు ఒక్కటే. అక్షర సామ్యము ప్రస్ఫుటము. కొన్నిటికి వర్ణాంతరములు కూడ కనబడినవి.

ఇందులో చూడదగినది లిపి కాల సామ్యమునకా తము కాదు. ఈ రెండు దేశాలవారికి వ్యాపార వైజ్ఞానిక సంబంధముండె నా యనుటయే ముఖ్యము. ఫినిషియనులను బుర్యేదమునందలి ఫణిజును వ్యాపార సంఘమువారితో సంబంధించుట పరిపాటి. పథమటి తీరపు రేవులకు హరప్ప కాలములో, సుమర్ బాబిలో వియా, ఉత్తరపు సీరియా బిబిరన్లతో నౌకా వ్యాపార సంబంధము లుండినది తెలిసినదే. తర్వాత కూడ. కాబట్టి అత్యంతర హరప్ప లిపిని ఫినిషియా దక్షిణపు సెమిటిక్కు లిపులతో పోల్చుటచేత హరప్ప వారిని వారి వంశములవారిని, వారిని చక్కగా ఎరిగిన వారితో పోల్చుట యగుచున్నది. 'బ్రోజ్ కాయ్'లో దొరికిన అక్నేడియన్ సాహిత్యమునందలి పదములు హిట్టైటు సాహిత్యమును సామాన్యముగా బాబిలోనియా పద్ధతిని అనుసరించునని. (హిట్టైటులో కొంత మార్పు వుంది) ఇట్లనన్నియు పరస్పర సంబంధము కలవిగా చున్నవి.

లిపికి శబ్దోచ్ఛారణ

పరిణతమైన హరప్పలిపి ఒక వర్ణ సమామ్నాయ పద్ధతికి రూపొందినట్లు స్పష్టముగా తెలియుటచేత ఒక్కొక్క గుర్తును ఒక శబ్దముగానో గణము (Syllable) గానో గుర్తించుట అనవసరము నీటి తగిన ఉచ్చారణను పనుకూర్చుటయే కర్తవ్యము. విధమైన తలంపే ఒక ప్రోవను కనిపెట్టుట కాని ఈ అనంతర హరప్ప లిపికి ఉచ్చారణను నిర్ణయించుటకు తగిన ఆధారమును కనిపెట్టుటయే ప్రధాన సమస్య. చిహ్న సామ్యమువలన

వర్ణోచ్చారణకూడ ననుమేయముట పాపగక పోవచ్చును. కాని మాతన్-చ్చారణ కల్పన, ఇతరులవలె, నిర్దిత భాషాభావ పూర్వ సిద్ధాంతమునకు పనుకూర్చుటగా పరిపాటులకు దారి తీయునేమో యమ భావ ముదయించినది. వీరి భాష యేదో తెలిసికొనుటయే ప్రధానము గాన పూర్తిగా (Objective) ఉద్దేశములేని, నిర్ణయమును కుదుర్చుకొని పద్ధతి. అనుసరణీయము. కాబట్టి తప్పిపోని మార్గమేదన—ఎరిగిన సెమిటిక్ మండి ఎలుగని (ఎలుగడగిన) పరిణత కాలపు హరప్ప పదములను నిర్ణయించుట. ఎందుకనగా సెమిటిక్ గుర్తులలో 20 కి 15 ఒకటే.

ప్రాత్యయొక్కవైపు (Direction) కుడినుండి ఎడమకు. ఇందులో బిళ్లలకు ముదలకు భేదమును జాగ్రత్తగా నిర్ణయింపవలెను. కుండలమీది, బిళ్లల మీది ప్రాత్యయ యథాస్థితముగా చదువుకొనవలెను. ఇట్లు పోల్చగా ఈ క్రింది మాటలు కుదురుచున్నవి.

'ఒక మనా, దశ, తావక, షక్కా, కా, వాన, పద' ఇవి ఉచ్చారణలో సంస్కృత శబ్దములవలె నున్నవి. కాని సెమిటిక్ గుర్తులవలె మండుటచేత వాని ఉచ్చారణయే వీనికిని సరియగును. ముఖ్యముగా ఇచ్చట U వంటి గుర్తునకు ఉచ్చారణ నిర్ణయించుట అవశ్యకమాయెను. ఇది అడుగడుగునకు వచ్చుచున్నది. ఇండోసుమేరియా ముద్రలను పఠించిన వాడైల్ గారు దీనిని ఆకారముగా నిర్ణయించివారు. (AMA) అట్లే ఇక్కడను. దీనితో రెండు మొదలు ఆఱువలకు ఇతరమైన గుర్తులు కలసియుండుటచేత (అ ఏ ఓ అగునటు) ఇది నిశ్చయము కాదు. ఏదైన ఏ ఓ లకు వేరు గుర్తులు కనబడుచున్నవి. కాని అక్నేడియను, ఉగర్చోట్ల బాణ లిపులలో U గుర్తు, దానికి ఇతర గ్రీకు పెట్టుటవలన 'అ ఆ' ఇత్యాదు లగును కెట్టు 'ఆ, ఆ, ఎ, ఏ, ఓ' లను కనిపట్టి, 14 లేక 15 హల్లులు, 5 అచ్చులతో 25 ముద్రికలను పఠింపగా 'ఇండో యూరోపియను' భాష కుటుంబమునకు చెందిన పదములు చాల దొరకినవి—అని

'హస్త, మనా, అమ, అమ, ఓమ, అన, అవహ, బ, బక, పర, బ-క-అ-హ, వ-అ-అ-అ-క-అ, (పా బ క), వ-బ హ వ, మహ-మ-అ-త-అ, దశ, పా, వ, వత్, వక, త, తలవ, తావక, తవ, అత్, ఆ-త్-హవ, (అత్ హవ), వ-అ-త్, హవ (వ-త-హవ) వద, పాదా, వదాన్ (వతవ)'

ఇండో ఇరేనియన్ (సంస్కృత పారసీక) సంబంధము గలవి—హ (ఐ), నవ-హస్త, అవహ—అవన్. బ-హ—బకన్.

ఈ విధముగాను తర్వాత అక్షరముల మార్పు, క్రొత్తవాని చేరిక, ఇతరత్ర లేనివి, ఒకచోటనుండి ఒకచోట లేనివి ఇట్లు పరిశీలించి తుదకు ఈ భాష ఇండో యూరోపియను (ఆర్య నాగరికత)కు చెందినదని నిశ్చయించారు. తమిళములో లేని యక్షరములు కూడ నుండుటచేత ద్రావిడభాషకు బొత్తిగా సంబంధము లేదని ఇంకను గట్టిపడినది. 360 వదములలో 30 వదములు మాత్రము అన్యభాషా వదములు కొందఱు ఇతర జాతులవారు కూడ ఉండిరేమో.

హిట్టైటు భాషా వదములే కొన్ని ఇచ్చటను కలవు. ఉపసంహారములో ఈ లిపిలోని విశేషములను మరల ముగిసిరి. (1) 700 సంవత్సరముల కాలములో ఈ లిపి అట్లే మార్పలేక ఉండినది కాదు. భావ రచన (Ideographic) కాదు చిత్ర లిపి (Hieroglyphic) కాదు. గణ (వద)ము అక్షరమును కలిపినదిగానుండి క్రమముగా వర్ణ సమామ్నాయముగా కుదిరినట్టిది. ఇది లోతలోని రెండు వందల ముద్రకల పరిశీలనవలనను, రంగ్ పూర్, రాజోడి అను ప్రదేశములలోని శాసనములవలన ఊర్జితమైనవి. ఈ వర్ణ సమామ్నాయ పద్ధతి వారప్రకాలము తర్వాత గుజరాత్ లోనేకాక దక్కనులో ఉత్తర భాగమున తేహిలోను, గంగాతీరమునను, కౌశాంబిలోను ఇతరత్ర ఉండినది.

(2) ఈ సింధు లిపిలో మొదట బొమ్మలతో చేరి 52 ప్రధానమైన గుర్తులుండి చివరి దశలో

20 కి దగి, వాని చేర్పులను కూర్పులను కలసి గుణింజములైనవి.

(3) అనంతర హరప్ప లిపి సెమిటిక్ లిపికి సరిపోవుటచేత, సెమిటిక్ లిపికి, సమకాలిక తుల్య క్షరములకు (సినాయి ఉత్తర సిరియా పాలెస్టైన్ లోని Abdo—Safatbal — Lechash — Akhiram శాసనములలోని) నిర్ణయించిన ఉచ్చారణనే, ఈ లిపి కిని నిర్ణయించుట—పూర్తిగా సాధ్య మార్గమే. ఈ పద్ధతి ప్రసిద్ధ లిపి శాస్త్రవేత్తలైన ప్రాసెసర్ డేవిడ్ డిరింజర్ గారిచేతను, సింధు లిపిని పరిశోధించుచున్న డా॥ ఛౌబాగారును, వారివంటివారును అంగీకరించుటచేతను—సాధ్య మార్గమని అంగీకరింపబడినది.

(4) శబ్ద శాస్త్రరీతిగా సింధులిపి (భాష) హిట్టైట్ భాషకు సంబంధించినది. శబ్ద పరిణామము (Semantics), శబ్దజాలము శబ్ద స్వరూపముల రీతి (Morphology) ఇత్యాదులలో వైదిక భాషలకు సమానముగా నున్నది. అవేన్న భాషకను సంబంధము కనబడుచున్నది. గ్రీకు స్లేవోవిక్ భాషావదములను కొన్ని కనబడుచున్నవి.

(5) 400 ముద్రకలలో 200 లలో రాజాలు, పరిపాలకులు ఋషులు, అనురులు, దైత్యులు మున్నగు వైదిక నామధేయములు కనబడుచున్నవి. ఇందువలన మత సంబంధముగాను రాజకీయముగాను వైదిక కాలమునందలి భావములకు మందరి స్థితి పారస్పరీ నున్నదని తలంచుట తప్పు కాదు. వేదములు వ్రాతపై ఆధారపడక వోటిపాటగానే గదా వచ్చినవదను వాదమునకు బదులుగా బ్లాంట్ పీల్డ్ పండితుని వాక్యములు స్మరింపదగినవి. 'నావరకు—ఈ కర్ణాకర్ణి (శ్రోత) పద్ధతి పరంపర కొంత ప్రాచీన కాలము వనే—విస్పృడని చెప్పలేము—రచనా పరంపర ననుసరించి యుండవచ్చును అని వాకు నిస్సందేహముగా తోచుచున్నది? (AVXIX - 72)

(6) వైదిక భాషలనుండి ప్రాకృత భాషలకు మార్పునందిన వదజాలములకు ఇతర భాషా విధానము

లకు ఎట్టి మాత్రములు చెల్లనో, అట్టివే ఈ హరప్ప భాషనుండి కలుగు మార్పులకు కూడ అన్వయించవచ్చును. వైదికభాష చక్కగా వ్యాకరణ విధాన కట్టుదిట్టములకు కుదించబడినందువలన దాని పూర్వ రూపము ఎట్లుండెనో—ఈ హరప్ప+ఇండో యూరపియన్ భాషలతో పోల్చి సశాస్త్రీయముగా పరిశోధించిన యెడల నిర యింప వీలగును.

(7) పైన అనుసరింపబడిన పరిశోధనా విధానము సశాస్త్రీయమైనదని లిపి శాస్త్రజ్ఞులను, శాసన పరిశోధకులును అంగీకరించినందువలన ఈ లిపి పరిశోధకు లందరును కలసి, ఒక విధానమును ఆచునరించుట మంచిది. చిన్నచిన్న పాఠశాల్లుండవచ్చును. సంస్కృతము, హిట్టైటు, గ్రీకు భాషలను చక్కగా ఎరిగిన పూర్వతత్వ పరిశోధకులు పూనుకొన్నయెడల చిన్నచిన్న అవాంతర సమస్యలను క్రమముగా పరిష్కరించుకొనవచ్చును. ఇంత పనియు ఒకరివలన నెఱవేరునట్టిది కాదు.

ఈ విధముగా శ్రీ రావుగారు సంగ్రహించినదేగాక వీరిలో 'తారక' 'అంగీరస' శబ్దము లుండట—యజ్ఞాదులు చేసిన వాస్తుశకలము లుండట—సుమీయనులో నొక గుండని ముదికలో 'మెలుస్తా' అను పేరుగల యొక ప్రదేశము, సింధుదేశ ప్రాంతముగా పలుమార్లు నిర్ణయము నందినట్టిది, ఇక్కడ హరప్పలో కూడ ప్రస్తావించబడియుండుట—ఇత్యాద్యనేక ప్రమాణములనుబట్టి—వీరు చేసిన నిర్ణయము చాలవఱకు అంగీకార్యముగాను, ఈ మార్గముననే పరిశోధన జరుగుట మంచిది. ఫల్గవదమనియు, ఇంత కాలమునకు దిక్కుతోచనిచోట కొంత సందు—మంచి సందే—దొరకినదనియు సంతోషింపదగియున్నది.

అలోచింపవలసిన విషయములు

ఇది చాల మంచి నిర్ణయము. కాని—

(1) ఈ సింధు నాగరికత (ద్రావిడముకాక) వైదిక నాగరికతకు ముందరి పరిస్థితియైన యెడల; ఆర్యులనబడువారియొక్క ఇండో యూరపియను నాగరికత కంతయు మూలస్థాన మేది? (2) భారతీయులును

సుమీరియనులును, తదితరులును పరస్పరము సంబంధ వడినవారా కారా? (3) వైదిక నాగరికత భారత దేశమునకు వచ్చినట్టిదా లేక, ఇప్పట పుట్టి వ్యాపించినదా? (4) వైదికులు అదినుండియు ఆర్యులు గదా, సింధు నాగరికతలో వారికి ఆశ్వముల సంబంధము లుండిన నిదర్శనములు లేవు గదా, వీరు ఆర్యులెట్లు కాగలరు? (5) ఆర్యులు, అనగా వైదికులు చక్కని కట్టడముల నెఱుగరట గదా. ఈ కట్టడముల నాగరికత వైదికమా? (6) ఆర్యద్రావిడ సమస్యల గతి యేమి? ద్రావిడు లెక్కడివారు? ఎక్కడ నండిరి, వీరిని ఆర్యులనబడువారు ఎట్లు, ఎప్పుడు, తరిమిరి? లేక ఆదస్యలు ఆర్యుల 'సదస్య'లే కాని ద్రావిడులు కారా? (7) పైగా, అన్నిటికన్న ముఖ్యము—ఈ హరప్ప—సెమిటిక్—ఇత్యాది లిపికిని ఆలోచని లిపికిని ఏమి సంబంధము. కుడినుండి ఎడమకు వ్రాయుచుండినవారు, ఎప్పుడు, ఎందువలన ఎడమ నుండి కుడివైపునకు వ్రాయ నారంభించిరి? ఇత్యాది ప్రశ్న వరసలకు సమాధానము చెప్పటకు మరల ప్రపంచ చరిత్రసంతయు ఒకమారు కలియబెట్టవలసి యుండును. ఇంతవఱకు విర్మించుకొన్న చారిత్రక జ్ఞానముయొక్క సాధుత్వా సాధుత్వములు తేలవలసి యుండును గదా.

చూడగా మనకు చాల ముఖ్యమైనది నిష్పాక్షిక దృష్టి. వైదిక వాఙ్మయము, ఆర్య నాగరికత, సిరియొక్క మూలస్థానము భారతదేశమే, సప్త సింధు ప్రదేశము/మన సింధుదేశమే, ఇక్కడిదే—అని మన వారు మొండిపట్టునట్టి పాశ్చాత్య విధానముల మీద కోపమును వహించుట కొంత సడలించినయెడల ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానము చక్కగా కుదురును. మన సిద్ధాంతములకో, ఉద్దేశములకో అనుగుణముగా ఉపపత్తులను కల్పించుకొనుటకన్న, ఉపపత్తులనుబట్టి నెమ్మదిగా, ఎట్టి పూర్వ నిశ్చితాభిప్రాయము గాని లేక, ఏ నిర్ణయము కుదురునో దానిని అనుసరించుట మంచిది. ఇప్పటికే ఎందరో వండితులు పరిశోధించి

చేసిన నిర్ణయములను ఈ సందర్భమున స్మరించుట చాల మంచిది.

‘అర్యు’ అనబడువా రెక్కడ నుద్భవించిరో గాని వారు ఇండియా యనబడు నీ ప్రదేశమునకు వచ్చిన వారే గాని ఇక్కడివారు కారు. సాంస్కృతికల సూర్యులు, గ్రీకు, లాటిను, పారసీక భాషలాదిగా గల వారొక కుదురుమండి చీలినవారే గదా. ఇది సరియైన యెడల తొలుత వారికి లిపి యుండియుండదు. ఏల యన శోక శాస్త్రీ లిపికిని గ్రీకు లాటిను మున్నగు వారి లిపులకును పారసీకుల లిపులకును అంత భేద ముండుట కవకాశము లేదు. వీరికి భాషా సాజాత్యము, సాంస్కృతిక (Cultural) సాజాత్యమే గాని లిపి సాజాత్యము కానరాదు గదా. కాబట్టి ఇండో యూరపి యనులు లిపులను చేపట్టుటకు ముందే విడిపోయి తర్వాత వేరువేరు లిపులను స్వీకరించి యుండవలెను.

లిపులకు ముందుండిన మతముతో అందరను అగ్నిరూధకులే గాని గ్రీకులు మొదలైన పాశ్చాత్య దేశాల నాశ్రయించినవారికి వేదములు గాని, యజ్ఞోపవీతములు గాని, వర్ణాశ్రమ ధర్మములు గాని లేవు. కాబట్టి వేదకాలమునకు ముందు వారు విడిపోయి యుండవలెను గదా. పారసీకులకు అగ్నిరూధన యశోవ వీతము లుండినను వారికి నాలుగు వేదములకు బదలు అవెన్నమాత్ర మున్నది. మన శవదహన విధానము వారికి పనికిరాదు. జరదుష్ట (జరోష్ట్ర) అను పారసీక ఋషి ఇట్లాదేశించినందున వైదికులు పారసీకులుగాను అగ్నిలో శవదహన మొనర్చువారుగాను చీలిపోయిరిట. ఇది ఎప్పుడో. ఋగ్వేదకాలమునకు ముందా వెనుకనా? ఇదంతయు చూడ నాటికి కూడ లిపి లేక ఋగ్వేదాదులను ఋషులు ‘చూచిన’ యనంతర మెప్పుడో భారతీయులు లిపి వర్తిగహణ మొనర్చి యుండవలెను. ఆర్యజాతులు తమ మూలస్థానమును వీడి ఇతర దేశములకు పోయి ఆయాప్రాంతీయ జాతుల సంస్కృతుల ప్రభావములవలన క్రమముగా మారియుండవలెను. ఆర్యజాతులు, ఇండో యూరోపి యనులు ప్రపంచమున వ్యాప్తి చెందిన చరిత్రము

చక్కగా జల్లెడవట్టి సరిశోధించిన పెక్కు నాటవాంశములు వెలువడగలవు.

బోగజ్ కాయ్ అనబడుచోట దొరికిన (క్యాని ఫారం) కీల లిపి శాసనములలో దశరథ, అర్జునమాది రాజుల నామధేయములును ఇంద్రాగ్నివరుణ వాసత్యాది దేవతల పేళ్లును కనబడి, ఆయా రాజులు క్రీ. పూ. 1400 ప్రాంతముననే సంబంధ బాంధవ్యములు నెరపి ఈ వైదిక దేవతలను తమ యొప్పందములలో సాకులుగా నుదాహరించు కొనుటవలన కొంతకాల మచ్చట వైదిక దేవతాపూజ యుండెననుట విశదము. సూర్యోపాసన (మిత్రన్) పీఠన్, (ప్రభాకర) ఇత్యాదులు అప్పట ప్రసిద్ధములే. జాతమృతా శౌచములు, పునర్జన్మాదులు, స్వర్గమర్త్య పాతాళ లోకములు, యువధర్మరాజు, నరకములు — ఇత్యాదులు వారికిని ఉండినవే. గ్రీకు రోమనులకు అగ్నిపూజలు, అగ్నిగృహములు, దేవాలయములు, దేవదాసీలు వీనికి లెక్కలేదు. అన్నిటిని మించినది ఆ దేశాలలో దేవీ పూజ. ఎఫీనస్ అను ప్రదేశము దీనికి ప్రఖ్యాతి గాంచినది.

మనమే ఉపాధ్యాయులము, ప్రపంచమంతయు మన శిష్య పరంపరయను మూఢ సిద్ధాంతమును మూలపెట్టి మెనపాటేమియా, బాబిలోనియా, అసీరియా, ఈజిప్టు, సిసిషియా మున్నగుదేశాల చరిత్రలను చక్కగా అవగత మొనర్చుకొని వానితోడి మన సామ్యములకు సరియైన సమాధానముల సరయవలయును. వైదిక సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రమును, లౌకిక సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రమును భారతదేశ చరిత్రతో సమన్వయించి వట్టిలు తయారు చేసి చూచినయెడల పరస్పర సంబంధములు సరిగా కనబడును. అశోకుని కాలమునకు ముందుగాని, అతని కాలమునగాని లేక తర్వాత మూడు వందల సంవత్సరములకా సంస్కృత శాసనములు కనబడుట. దేశమందంతయు సంస్కృతము వ్యాపించియుండిన యెడల ఎందుల కుండవు? కాని సంస్కృతము లేదనలేము గదా! పాణిని వాల్మీకి వ్యాసకౌటిల్యుల గతి

హరప్ప మొహెంజోదారో లిపులు

యేమి? కొటిల్కుడు అలెగ్జాండరు చంద్రగుప్తుల నాటివాడు గదా. పాణిని తారీఖు క్రీ. పూ 7 వ శతాబ్దమునుండి నాలుగవ శతాబ్దమువఱకు నని తలంపబడుచున్నది. ఆయన నివసించినది శాకలపురము (సయాల్కోట్) పశ్చిమోత్తర పరగణాలతో, సింధు రాష్ట్రమున. ఆ దేశము చాలకాలము పారసీకుల పాలనలో నుండినది. మఱి పాణిని భారతీయుడా పారసీకుడా? పారసీకుల సామ్రాజ్యమున సంస్కృతము వర్దిల్లలేదా? పాణిని సంస్కృత శబ్దమును చెప్పక వాల్మీకి చెప్పుటచేత ఎవరు ముందు, ఎవరు వెనుక. వాల్మీకి యొక భారతదేశ భౌగోళిక జ్ఞానము కొంత సందేహగ్రస్తము. ఆయన యొక్కడవాడు, ఎప్పటివాడు, ఏబదియారు దేశాలలో పారసీక, చీన త్రిగర్తయవారులు కలపు గదా—ఈ భూభాగములు ఇండియాలోపలివా, వెలుపలిని కూడనా? పాణిని అన కాలపు లిపుల నెప్పంటినో పేర్కొనెను. బొద్దులును పేర్కొనిరి గదా. వారు ఈ అశోక టెప్సీ, దీని పూర్వ రూపమునో వాడియుండునా? ఖరోష్ఠీ లిపి యుండినను, పారసీకులు కుడినుండి ఎడమకు వ్రాయుచుండినను మనవారేల బ్రాహ్మీ లిపిని ఆదరించిరి?

ఇప్పుడు కొన్ని కొండగుర్తులవంటి తారీఖులను చూతము. పారసీకుల సామ్రాజ్యము అలెగ్జాండరు కాలమున సమాప్తమైనది. దాని ప్రారంభ కాలము క్రీ. పూ. 550 వీరి సామ్రాజ్యము మధ్యధరా సముద్రమునుండి సింధునది వఱకు పెర్సి పాలి రాజునాని పెర్సి అనగా పార్సీ అనగా పారసీక సంబంధవైన. పారసీక శబ్దము గ్రీకువారి ప్రాసేవి. అదే మన ప్రాచ్య=భూర్షు. మఱి ఎవరికి తూర్పు ఎవరో సంస్కృతభాష మూలభాషయండినవారికి అని అర్థమగుచున్నది. కాబట్టి పరిపూర్ణము ముందు సంస్కృతము మాటాడవారు పారసీకులకు పడమట నుండి యుండురు. ఏకాలముననో తెలియదు. క్రీ. పూ. 1400 నాడు సంస్కృతము—వైదికభాషయు మతమును నడిచి ఓర్చిదేశమన బొంబేయవద్ద నుండి నది గుర్తించితిమి గదా. తర్వాతి కథ ఎట్లు తెలిసికొనగలము చూతము.

పారసీకులకు ముందుండిన సామ్రాజ్యము అసీరియమనిది. వీరే అసురులని మన పండితుల కొందఱి యభిప్రాయము గదా. వీరిని ఓడించితే పర్షియనుగా పైకి వచ్చిరి. మన గ్రంథముల ప్రకారము అసురులతో మహాయుద్ధము లొనరించి జయించినవారు దేవతలే. గిర్బాణాలు. అశోకుడు 'దేవనాంప్రియు'డు గదా. ప్రాచీన బ్రాహ్మణుల నేకులును, రాజులును దేవశబ్ద వాఙ్మలే. పారసీకులును వైదికులును కలసియుండి, అసీరియనులతో యుద్ధములుచేసి తుదకు వారిని పరాజితులను చేసియుండవలెను. అసీరియనుల కాలము క్రీ. పూ. 550—1000. అనగా యూఫ్రటీసు టైగ్రిసు నదుల దేశముతో ఇటు పారసీకమును అటు బయోనియావరకును వీరి ప్రభావము వెలగినది. మరి ఈ అసీరియనులకు ముందుండినవారు, నదీమధ్యమును (యూఫ్రటీసు టైగ్రిసుల నదీమీ దేశమును) దాపు 400 సంవత్సరములు పాలించిన వారిక ఆర్యజాతి వారు. మిట్టలేకమిటన్ని యనబడువారు. వీరిని జయించినవారు అసీరియనులు, అనగా క్రీ. పూ. 1000—1400 లకు ఈ కాల పరిగణన పోవుచున్నది. పరిశోధకులు ఈ చరిత్రనంతయు ప్రతి అంశమును వదలక పరిశోధించినయెడల నాటి లిపులకును హరప్ప లిపికినిగల సంబంధము తెలియును.

ఒక విశేషమేమనగా ఆర్యజాతులనబడువారు సెమిటిక్ లిపుల ననుసరించినను ఎడమనుండి కుడి వైపునకే వ్రాయుట గమనించదగినది. గ్రీకులు ఈజిప్టు వాసుండి గ్రహించిన ఫోనీషియనులనుండి గ్రహించినను వారివలె వ్రాయక 'అర్యపద్ధతి' ననుసరించిరి. దీని యంతరార్థమేమో.

మఱిద్రావిడులనబడువారో? వీరు బ్రాహ్మీ లిపినే ఏల ఆదరించిరి వట్టి శుక్తు బ్రాహ్మీయోయని ఇప్పుడు తలంచుచున్నారు. మఱి సింధు లిపి వీరిది కాదుగదా వి యుండిన నేటిలేక ప్రాచీన తమిళ లిపికిని దీనికి లంకె యెట్లు కుదురును. వీరికిని మధ్యధరా సముద్రపు నాగరికతకును సంబంధము కనబడుచున్నది. ద్రావిడులనబడువారెవరు? కేర

చోళపాండ్య రాజ్యాలవారి పూర్వుల? వీరి భాష తమిళమా లేక ద్రావిడ భాషల పూర్వ రూపమా? తర్వాతి శాసనములు తమిళము నాదరించని పల్లవులను వారి రాజ్యమును ద్రావిడ మనుచున్నవి. ఇది ఎట్లో! మొదట సముద్రతీరమునుండి లోపలికి మెట్టుమెట్టుగా పాండ్యులు వచ్చిరిని తమిళ సంఘం చరిత్ర చెప్పుచున్నది. మొదటి సంఘమునకు మధుర రాజధానియుట అది సముద్రమున మునిగిపోయినదట. కాబట్టి దానికి 'కడర్గొండ మధురై' సముద్రమున మునిగిపోయిన మధురయని పేరైనదట. తర్వాత రెండవ రాజధాని 'కపాలపురం' అట. ఇది రెండవ సంఘం కాలమండట. (మెగస్తినీస్ పాండ్య కవాల మనుట దీనినేయ్యెయుండవా?) ఇదియును సముద్ర మున మునిగిపోగా ఇప్పటి మధుర-ఉత్తిరమడరై-నిర్మింపబడి మూడవ సంఘము వెలసినదట. ఈ కథ లెట్లుండినను రెండు నగరములు సముద్రముపాలై పోవుట, నేటికిని మహా బలిపురమునంటి ప్రదేశము లలో సముద్ర చొచ్చుకొనివచ్చుట చూడగా-సముద్ర తీరవాసులై, నావికులై యుండినవారు క్రమముగా లోపలికి వచ్చియుండవలెను. వీరు నావికులుగా నుండి రనుటలో సందేహము. భారవేలుడను కళింగరాజు చేర చోళ పాండ్యుల సంయుక్త నౌకాబలమును, ఒక శతాబ్దముగా వారు కలసి గట్టుగానుండి వృద్ధివందించిన దానిని మహాసముద్రముమీద తన నౌకాబలముచేత

జయించెనట. శాసనమే కలదు. మఱి హిమవత్సర్వతమో లేక మధ్యవోయుండి ఆర్యులచేత తరుషబడి యుండిన యెడల ఆ జాడలేవి. అట్టివారు సముద్రతీరమునుండి క్రమముగా శతాబ్దములకు కొద్ది కొద్దిగా భూమిలో పైకివచ్చుట యేమి? సింధు నాగరికత ద్రావిడమనగా తమిళ సంబంధియై యుండినయెడల ఆ చిన్నెలు చేరచోళపాండ్య రాజ్యాలలో ఏల దొరకవు? కాబట్టి ఈ హాస్య కిపి ద్రావిడులు కొంతకాలము వాడి వదలు కొన్న లిపి కాదు. చేరచోళ పాండ్యులను పల్లవులు బ్రాహ్మిలిపినే ఆదరించిరి. క్రీటు ఈజిప్టు మున్నగు చోట్లనుండి తమిళ జాతులవారు వచ్చియుండినయెడల ఆ లిపులను వదలివచ్చియుండవలెను గదా. చాల కాలము నౌకా వ్యాపారములు చేయుచుండి వాణ్యయాదిక మేర్పడునాటికి బ్రాహ్మిలిపిని తమిళులు ఆదరించి యుందురు. కాబట్టి తమిళనాడే వీరి మూల స్థానము.

శ్రీ ఎన్. ఆర్. రావుగారి పరిశోధన చాల దూరము చరిత్రకారుల భావములను రేకెత్తించునదిగా నున్నది. ఈ వ్యాసమునకు అనుబంధముగా పదముల పట్టికను, అర్థ వివరణములను, చిత్ర లిపి వర్ణ లిపి ఇత్యాది పటములను పట్టికలుగా అమర్చినారు. వీరు సూచించిన మార్గముననే పరిశోధించిన ప్రపంచ చరిత్రలో నొక నూతనాధ్యాయమే ఏర్పడగలదు. చాల గొప్ప వ్యాసము.

మన ప్రకటనలు

శ్రీ పులిచెర్ల సాంబశివరావు

వ్యాపారాన్ని నిమిత్తమై ప్రకటనలను సరము. తెలుగుదేశము లోనికి ప్రతికలతోపాటు ప్రకటనలను వచ్చినవి.

ప్రకటనల రచన మొక కళ. ప్రకటన చూచి నంతనే ఆ వస్తువును కొనవలె ననిపించవలెను! అప్పుడే ఆ ప్రకటన సార్థకమైనదనిపించును. ఇది ఆ రచయిత శక్తియుక్తమైన నాధారపడియుండును. చెప్పవలసిన విషయమెంతోయుండి యుండవచ్చును. కాని ప్రతి కలలో ఆ ప్రకటనకు కొద్ది చోటుమాత్రమే యుండును. ఇటు 'అల్పాక్షరముల వనల్పార్థ రచన' అనవలయు!

ఒక పుస్తక ప్రకటన ఇటులున్నది.

ధీర్ఘ సామ్రాజ్యము

ఇది మొక గొప్ప చారిత్ర గ్రంథము. కొన్నవారే మరల గొనుచున్నారు. చదివినవారే మరల జరుపు చున్నారు!!

ధీర్ఘ సింహాసనము మొదలు బాండవులచే స్థాపింపబడి, యిప్పుడు జార్జి చక్రవర్తిగారికి వచ్చెను. అందువలన బాండవులు మొదలు జార్జి చక్రవర్తిగారివలెను ధీర్ఘ సింహాసనమును బాలించిన సమస్త చక్రవర్తుల చరిత్రములు నిగ్రంథమునందు వర్ణింపబడెను. ఇంకను నిందెన్నియో విశేషములు కలవు. ఒకేమాట. ఈ పుస్తకము కొఱకు అర్హుల రాని దినము లేదు! అలస్యమయినచో విశ్వ యముగఁ బ్రతులు దొరకవు. వలసినచో వెంటనే వ్రాయుడు.

15. జూలై 1912 లో ప్రచురింపబడిన మనోరంజని అను మానవ ప్రతికలో ఏ ప్రకటన

మున్నది. అలాడు గ్రాంథికముననే సర్వస్యవహారములు జరుగుచుండెను. ప్రకటన లన్నియు చక్కని సరళ గ్రాంథికమున చదువుట కింపుగా వ్రాయబడచుండెను

ప్రకటనలు తాత్కాలికముగ వ్యాపారమునకు దోహదము చేయవచ్చును. కాని కాలము గడచిన తరువాత ఆ ప్రకటనలు, ఆ కాలమునాటి దేశ ఆర్థిక రాజకీయ సాంఘిక స్థితిగతులను తెలిసికొనుటకు చక్కని సాధనము లగును! సత పుస్తకములలోని ప్రకటన లిప్పుడు మన కత్యంత అనవసరములగుట కిదియే కారణము మనోరంజనిలో ప్రకటించబడిన దీనిని చూడుడు!

ఇది ముఖ్యముగా జరుగెడు

కొండలు, మన చక్రవర్తిగారి పట్నాభిషేక సందర్భమునఁ దమ తమ పురములయందు జరుగు దర్బారులలో, మాచే బ్రకటింపబడనున్న 'ధీర్ఘ సామ్రాజ్య' చరిత్రమును సభ్యులకు జదివి వినిపించుట కేర్పాటు చేయుచున్నారు. ప్రతి దర్బారు సభయందు నిట్లు జరిగినఁ జాల శోభగ నుండును. ఈ పుస్తకమునందు ఆంగ్లేయ పాలనము వచ్చిన వెనుక మన దేశమునకుఁ గలిగిన లాభము లన్నియు వర్ణింపబడెను.

జ్ఞాపిక: మనోరంజని కనుబంధముగా ధీర్ఘ సామ్రాజ్యమును బ్రకటింప చుంటిమి: కావున దీక్షి బరువెలలో మనోరంజని సరిక వేఱుగా బయలు వెడల నేరదు—ఎడిటర్.

ఆ కాలమున భారతీయు లాంగ్లేయులవలన దేశమునకెంతో మేలు చేకూరినదని నమ్మిరి. ఈ విషయమును వివరించుటకై ప్రత్యేక గ్రంథములు

సైతము ప్రకటించబడెనని పై ప్రకటనబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. 1913 ప్రాంతమున దేశమున క్రైస్తవ మానవత్రికలు విరివిగా వెలువడెను. మేలు రకపు కాగితముపై పెక్కు విజ్ఞాన విషయములతో నీ పత్రికలు వెలువడినవి. అయినను నీ పత్రికలకు ప్రచారము తక్కువ. ఎక్కువ ప్రకటనలిందు కనువట్టు ని దందుకే! 'వివేకవతి' అనునది విధమైన పత్రికలలో నొకటి. ఈ పత్రిక తననుగూర్చి తానే చివరి అట్టపై నిట్లు ప్రకటించి కొన్నది

వివేకవతి

వివేకవతి స్త్రీలు చదువదగిన నానా విషయములను ప్రస్తావించు నొక మానవత్రిక. ఇది క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీవారి వలన ప్రకాశించబడెడిది. కావలసిన వారు మేనేజరుగారికి, పోస్ట్ బాక్స్ నెం 3, మదరాస్, అనిప్రాసీ చందాను, తమ పై కొరసమును పంపినయెడల పత్రిక పంపబడును.

చందా : సంవత్సరమునకు పండ్లెండణాలు, నెలకు ఒకణా.

ఈ పత్రికయొక్క యుద్దేశమునకు సంబంధముయిన యే విషయమునయినను ప్రస్తావించుకోరేడి వారు తాము యోచించినది చక్కగా వ్రాసి, గుంటూరు జిల్లా గుంటూరులో నివసించెడి యీ పత్రికా సంపాదకురాలైన మెకాలి అమ్మగారికి పంపిన యెడల, ఆమె మిగుల సంతోషితో దాని సంగీకరించును. ఈ పత్రికను చదివెడు వారెవరైనను తమ తమ గ్రామములలో జరిగెడు యే విచిత్రమైన సంగతిని గూర్చియైన వృత్తాంతమును వ్రాసి ఆమెకు పంపిన యెడల, ఆమె దానిని నిండు కృతజ్ఞతతో నందుకొనును.

ఈ ప్రకటనలోని వ్యంగ్యము గమనార్హము. 'ఈ పత్రికయొక్క యుద్దేశమునకు సంబంధమయిన' అని పై ప్రకటనలో నున్నది. కాని ఆ ఉద్దేశ మేమియో వేరూ వ్రాయబడలేదు. 'ఇది క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీవారివలన ప్రకాశించబడెడిది' అను

వాక్యమే దీనికి సూచనముగా గ్రహించవలెను. క్రైస్తవమత ప్రచారమునకు సంబంధించిన పత్రిక కాన, తత్సంబంధమైన విషయములనే వ్రాసి పంపవలెనని తాత్పర్యము.

భాషధములను గూర్చి అప్పడప్పుడే ప్రకటనలు వెలువడుచున్నవి. అనా డరత్తులు చెప్పు అలవాటు పెద్దగాలేదు. చివరకు ప్రకటనలలో సైతము అబద్ధములు వ్రాయుటకు భయపడచుండిరేమో! 1911వ సంవత్సరము, విద్యావతి పత్రిక జనవరి సంచికలో నొక మందును గూర్చిన ప్రకటన మిట్లున్నది.

ప్లేగు విచారణ భాషధము

ఇప్పటికి 10-11 సంవత్సరములుగా ప్లేగు రోగము హిందూస్థానము నందున్నది. దానిని నివర్తి చేయు భాషధము ఇంకను కనబడలేదు. అయినను జ్వరము వచ్చినతోడనే డాక్టర్ బాట్లీవాలాగారి ఎగ్యూ మిక్యర్ గాని, లేక ఎగ్యూపిల్లుగాని ఉపయోగించిన యెడల మిగుల ఫలించిది. ఈ భాషధ ప్రభావము వాయి ప్రాంతములోని ప్లేగ్ అధికారలకు చక్కగా అనుభవమునకు వచ్చియున్నది. కావున అందరును తప్పక దీనిని చేతనుంచుకొని యుండవలసినవి యత్యాంతావశ్యకము. దీని వెల బుడ్డి ఒకటికి, 1-0 0. 12 బుడ్ల కయము 8-0-0. ఈ భాషధము అన్ని మందుల షాపులలో దొరుకును. లేక డాక్టర్ బాట్లీవాలా, వరలీ, దావర, బొంబాయి అని వ్రాసి మా వద్ద నైనను తెప్పించుకొనవచ్చును.

'ఈ మందు వాడిన తప్పక గుణము కని పించును' అని లేకుండుట గమనార్హము. హిందూస్థానము అనుటలో ప్రకటన కర్త ఉద్దేశము దక్కను కూడ దానిలో సంతర్భాగమనియే! 1911 లో మానవ సేవ అను పత్రిక వెలువడుచుండెను. ఇది సచిత్ర మాన పత్రిక. నాశము కృష్ణారావుగారు, కందుల శ్రీమన్నారాయణగారు దీని సంపాదకులు. అనాటి పత్రికలలో ప్రకటన లిందు వెక్కువగా వచ్చుచుండెడివి. ఆ కాలమున మూల్యము లెట్లుండెడివో ఇందలి ప్రకటనలు చూచిన స్పష్టమగును. ఇంతేకాక ఏవిధ

మ న ప్ర క ట వ లు

మైన గ్రంథము లానాటి తెనుగువారి కందుచుండెనో దీనినిబట్టి తెలిసికొనదగును గదా! ఒక ప్రకటన—

విజ్ఞాన వంద్రికా గ్రంథముల

ఈ పేరుతో సంవత్సరమునకు నాలుగు వచన గ్రంథములు ప్రకటించబడును. ఇంగ్లీషు రానివారికి ఆ భాషలో గల జ్ఞానమును తెలుగు మూలమున నేర్పుటయే యీ గ్రంథమాల యుద్దేశము. ఇది మానవ శ్రుతిక కాదు.

ఇందు దేశ చరిత్రలు, ప్రకృతి శాస్త్రములు, చరిత్ర విషయక నవలలు, మహాపురుషుల జీవితములు, ఇంగ్లీషులోని ఉద్రగ్గ్రంథముల భాషాంతరీకరణములు మాత్రము ప్రచురించబడును. కావ్య వాఙ్మయము లిందుండవు.

ఇదివరకు ప్రకటించబడిన గ్రంథములు

పేరు	చందాదారులకు	ఇతరులకు
ఆటవహులింకను	0- 8-0	0-12-0
హిందూమహాయుగము	0-11-0	1- 0-0
జీవశాస్త్రము	1- 0-0	1- 8-0
రాజీసంయుక్త	0- 9-0	0-12-0
(ఆద్యుత నవల)		
మహమ్మదీయ యుగం	1- 2-0	1- 8-0
పదార్థవిజ్ఞాన శాస్త్రము	0-14-0	1- 5-0
రసాయన శాస్త్రము	0-13-0	1- 4-0
ఆంధ్రుల చరిత్ర	1- 0-0	1- 4-0
విమలాదేవి	0-13-0	1- 2-0
(విప్లితవైన నవల)		
కలరా	0- 4-0	0- 6-0
ప్రకృతి శాస్త్రములు	1- 2-0	1-10-0
ప్రథమ పాఠములు		
భౌతిక శాస్త్రముల	0- 7-0	0-10-0
ప్రథమ పాఠములు		
రా. బ. కం. వీరేశ	1- 0-0	1- 4-0
లింగముగారి స్వీయచరిత్ర		

ఈ పై వెలలలో శాశ్వతపు చందాదారులు పోస్టేజి నియమకర్తలైన. ఇతరులు పోస్టేజి భరించ

వలెను. శాశ్వతపు చందాదారులనగా మేము ప్రచురించు గ్రంథములన్నియు కొనుటకు నొప్పుకొనువారు. అట్టివారికి 100 పేజీలకు 0-1-0 చొప్పున వెలకట్టి ప్రతిపుస్తకము వి. పి. గా పంపి సాము వసూలు చేసికొనబడును. వెనుకటి గ్రంథము లన్నియు గొనువారు 0-4-0 లు, ముందు ప్రచురించునవి మూలము గొనువారు 1-0-0 ప్రవేశ రుసుము క్రింద వెల్లింపవలెను. మా గ్రంథము లన్నియు చక్కని క్యాలికోతో బైండు చేయఁడి పెక్కు బొమ్మలతో ముద్దులు మూటగట్టుచుండును.

ఆ. లక్ష్మీవతి, బి. ఎ. ఎం. బి. సి. ఎం.
మేనేజరు, విజ్ఞానచంద్రిక, చింతాద్రిపేట
మద్రాసు.

వ్రతీకలలో ప్రకటన రేట్లను గూర్చి ప్రకటించుకొనుట సామాన్యమే! అనాటి వ్రతీకలలో నీ విధమైన ప్రకటన తెల్లుండెనో తెలిసికొనుట కానాడు వెలువడుచున్న శ్రీ వైష్ణవ వ్రతీకలోని ప్రకటనము చూడనగును.

వ్రతీక ట న రే ట్లు

పేజీకి నెల 1 క	రు 8-0-0
అర పేజీకి ,,	4-8-0
సాపు పేజీకి ,,	2- 8-0

ఇతర వివరములు వ్రతీకా కార్యాలయమునకు వ్రాసిన తెలుపబడును. ప్రత్యుత్తరములను కోరువారు రిస్కయి కార్దులనుగాని తపాలా బిల్లాలనుగాని పంపవలయును.

పై విలాసము

మేనేజరు. శ్రీ వైష్ణవ వ్రతీక కార్యాలయము
పెంటపాడు

అని వ్రాయవలెను.

ప్రకటన లానాటి సాంఘికస్థితి గతాదులను ప్రతిబింబించునని చెప్పితిని. ఈ శతాబ్దవ్యవస్థాపకమున ఐదు లెట్లు ప్రయాణములు చేయుచుండిరి? ఇతర దేశముల కెట్లు పోవుచుండిరి? ఓడల రాకపోక లేతరున

చిగుచుండెను? ఆంధ్ర తీర ప్రాంతమున ఓడ రేయే ప్రాంతముల నిలుచుండెను? ఈ విధమైన ప్రశ్నల కివాడు సమాధాన వెట్లు తెలియును? అనాటి ప్రతికలలో నీ విషయమై వచ్చిన ప్రకటనలు పరిశీలించిన తెలుతెల్లమగును! 1912 వ సంవత్సరము 15 వ జూలై న జాతీయ నెలలో ప్రచురింపబడిన మనోరమ మాస పత్రికలో బ్రిటన్ ఇండియా స్టీమ్ నావిగేషన్ కంపెనీ లిమిటెడ్ వారి ప్రకటన ఇట్లున్నది.

'ప్రతి శుక్రవారము రంగూను మోలుమేను వెరు స్టీమర్ల కాకినాడలో బయలుదేరి విశాఖ పట్టణము భీముని పట్టణము కలింగపట్టణము బారువా గోపాలపురముల మీదుగా పోవును. యీ స్టీమర్లు ప్రత్యేకము మనుష్యులను సరకులను తీసుకనివెళ్ళు విమితములు కట్టబడినవి. తట్టుమీద కూర్చుండు జనమునకు నీలుగానుండునట్లు ప్రతి సదుపాయమున్న యేర్పాటు అయియున్నది.

ప్రతివారమున్నూ అనే స్టీమర్లు రంగూను మోలుమేనులనుంచి పైన చెప్పిన రేవులమీదుగా తిరిగి వచ్చుచుండును.

ఇండియా సిరోసులలోని అన్ని రేవులకున్నూ మోరిషన్ కున్నూ మనుష్యులను సరకులను కూడా యిక్కించుకొని పోవును.

బర్మాకు కేపుల విషయమై కంపెనీ రిక్రూటర్లవల్ల తెలుసుకొనవచ్చును. వరుకులను గురించి గాని జనమును గురించిగాని యే యితర విషయములు కావలసినను యీ క్రింది కంపెనీ వారివల్ల తెలుసుకొనవచ్చును.

డి. కోరమండల్ కంపెనీ లిమిటెడ్; యుజంట్స్, కాకినాడ.

ఆ కాలమున వెలువడుచున్న ప్రతికలు పెక్కు ప్రకటనలకొరకై ఎదురు చూచుచుండెడివి. ఏవో అపార ప్రచారముననున్న ఒండు రెండు ప్రతికలలో తప్ప మిగిలిన ప్రతికలలో ప్రకటన లుండెడివికావు! 1915 సంవత్సరమున బెంగుళూరు సిటీనుండి

వండిత టి. సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు భౌతిక కలానిధి యను ప్రతికము ప్రకటించుచుండిరి. ఈ ప్రతికలో ప్రకటనలు బహుస్వల్పము. ఒక సంచికలో—

గృహాలయ సర్వస్వము

ఆంధ్రదేశ గ్రంథ బాంధాగార సంఘ పక్ష మ్మున మూడు మాసముల కొకసారి ప్రకటించబడు గ్రంథము. సంవత్సరమునకు చందా అందె కూలితో రు 2-6-0 లు మాత్రము. కార్యస్థానము బెజవాడ.

అను ప్రకటన ఒక్కటి మాత్రమున్నది. అందు వలన ప్రతికాధిపతుల తమ ప్రతికముగూర్చి తామే ఒక ప్రకటన జేసికొనుచు ప్రకటన లాప్సించిరి. 'ఇది ప్రత్యాంగ్గేయ మాసమున కదాపటి వారమున ప్రకటించబడుచుండు నాంధ్ర మాసపత్రిక. ఇందు సనాతన మతము ఆంధ్రభాషా చరిత్ర వ్యవసాయ శాస్త్రము భౌతికాది భౌతిక శాస్త్రము మున్నగు ననేక విషయములు వ్రాయబడుచుండును. ఆంధ్రు లందరును తప్పక జరవ దగినది. ప్రకటన పద్ధతులు తెలిసి గొనువారు మాకు వ్రాయవలయును.

మ్యానేజర్, భౌతిక కలానిధి ఆఫీస్, బెంగుళూరు సిటీ. ఈ విధముగ తమ ప్రతికము గూర్చి వారు వ్రాసికొనిరి. ఇట్టి ప్రకటనలనుబట్టి తెలుగు దేశమున వెలువడుచున్నను, పెక్కు ప్రతిక లాంధ్ర భాషకు సేవ చేయు విమితములే పుట్టియుండెనని తెలియు చున్నది. విజ్ఞాన శాస్త్రమును ఆంధ్రభాషలో నందింపవలెనని వారు పడు తపాతపా వెల్లడి యగు చున్నది. 1909 లో సుదర్శిన ప్రతికాధిపతి తమ ప్రతికలో విచ్చిన ప్రకటనలోని అంతరార్థమును పాఠ కులే ఊహించికొనగలరు!

ప్రతిక ట న

మాయొద్ద చక్కగా సచ్చుపడునట్టి ఫుల్ స్కేపు పైజా ఆల్ బియన్ ప్రెస్సు 1 టి సరి కొత్తది అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది. ఇంకయుఁ గావలయునేని దానితోఁ గావలసిన టైపులు మొదలగునవికూడ నన్యయి చేయగలము. వ్యంత

గ్రంథములు తరుచు ఇతరమైన ఆఫీసులలో అచ్చు వేయించుకొనుటకు మిక్కిలి ప్రయోజనపడుచున్న కవులు మొదలగువారికి మిక్కిలి యుపయోగము. మిక్కిలి చిన్న స్కేలులో అచ్చు ఆసీను అంతయు గుడరును.

వలయువారు పొత్తికాధిపతి

కన్నూరి శివశంకర కవి

విశ్వానరాయపురము

శివకోడు పోస్టు

గోదావరి జిల్లా అని వ్రాయవలెను.

'హిందూ సుందరి' కాకినాడనుండి వెలువడు తెనుగు మాస పత్రిక జూలై, 1919 సంచిక చివరి పుటలో వాంఛనప్రతికవారి ప్రకటనా సమాహమున్నది.

సుందరము! స్వదేశీయము! ఉపయోగము!

కాళయుక్తి సంవత్సరాది సః.

పింగళ సంవత్సరమున జరిగిన ఐరోపా ఘోర సంఘామ చరిత్రమును, ఆధ్యాత్మిక, నైతిక, సాంఘిక, రాజకీయ, వ్యావహారిక, విశేష విషయముల విజ్ఞాన దాయకములగు వ్యాసరాజములును, దర్శనీయములగు మహాజనుల పటములును, ఇతరములైన చిత్ర పటములను గలిగి మంచి కాకితములపై చక్కగ ముద్రింపబడుచున్నది.

కాగితముల కఱపునం జేసి కావలసినన్ని ప్రతులు మాత్రమే సిద్ధము చేయించుచుంటువలన వలయువారు వెంటనే వ్రాసికొను టుచితము: వెల రు 2- 0-0

ఆంధ్ర దిన పత్రిక

సంవత్సర చందాదారులకు: 0- 8-0

ఆంధ్రపత్రిక అర్థ సంవత్సర

చందాదారులకు: 0-12-0

వార పత్రిక సంవత్సర, లేక

దిన పత్రిక 3 మాసములకు 1- 0-0

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, పోస్టుబాక్సు నెం 212 మదరాసు.

అమృతాంజనము నొప్పులకు సిద్ధామృతము తామర తైలము డబ్బీ 1-కి 0-4-0 లు, పండ్ల

పాడి డబ్బీ 1-కి 0-2-0, మోహినీ తైలము సీసా 1-కి 0-12-0 పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము. అనేక చోటలలో విక్రయింపబడును. 109 ప్రేరి రోడ్డు, బొంబాయి, 6 తంబుకెట్టవీధి, మద్రాసు. యుద్ధమువలన క్యాలండరులు కొద్ది ప్రతులు ముద్రింపబడుచున్నవి. దరఖాస్తులను వెంటనే పంపు కొనిన ఆశాభంగము గలుగదు.

పై ప్రకటనలవలన ఈ నాడు మనము పెక్కు విషయముల నెరుగగలము. యుద్ధమువలన అన్నిటికీ కరవైనది. కాగితము దొరకలేదు. యుద్ధ విశేషములను వివరించు ప్రత్యేక వ్యాసములు వెలువడినవి క్యాలండరుల నిచ్చ ఆచార మా నాటిదే!

హిందూ సుందరి పత్రికను ప్రచారములోనికి తెచ్చుటకై ప్రకటన విషయమున వారు క్రొత్త మార్గమును త్రొక్కిరి. తండ్రి కూతుళ్ళ సంభాషణ రూపములో నా ప్రకటనయుండి, ఈ నాటి సీనిమా ప్రకటనలను తలపించున్నదది

హిందూ సుందరి

తండ్రి—కుమార్తె

కు—నాన్నగారు! ఆవేమి పుస్తకములు ఆ పిల్లలు అల్లా వట్టుకు పోతున్నారు.

తండ్రి—అమ్మా! అవి హిందూ సుందరి పత్రికలు.

కు—వాటికి ఏమి యివ్వవలెను.

తండ్రి—సం||రమునకు రెండు రూఫాయలు యిస్తే, నెలకొకసారి యిటువంటి సంచికలు పంపెదరు.

కు—ఇంతేకద, రెండు రూపాయలు యిచ్చి నాకు పత్రిక తెప్పించి పెట్టలేదా? నా చదువు మీ కివ్వము లేదా. నివ్వటి మీటంగులో మీరేకాదు స్త్రీలకు విద్య చెప్పించమనిరి.

ఇప్పుడు వేమన ప్రసిద్ధుడ. వేమనగూర్చి ఎంతో కృషి జరిగినది, ఈ కృషిలో నొక భాగమే

రాధారాణి అండు కంపెనివారు 1925 లో అచ్చు వేసిన వేమన పద్యములు అను పుస్తకము. ఈ పుస్తకమునకు ముందు వారొక ప్రకటన విచ్చిరి. ఈ ప్రకటననుబట్టి ఆ నాటికి వేమన పద్యము తెల్లచ్చుగు మండెనో మనకు తెలియుచున్నది.

వేమన పద్యములు

ఘనులారా! ఈ నోటీసును మిగుల జాగ్రూకతో గవనింపవలయునని కోరుతున్నాము.

నోటీసు యొక్క ప్రకటనము

ఇందువలన యెల్లరకు తెలియజేయు నిజ్ఞాపన మేమనగా:—ఇదివరలో వేమన పద్యములు అనేక అచ్చాసీసులలో అనేక విధములుగా చిన్న అక్షరములందు ముద్రించి మితిలేక వాండ్లకు దోచినట్లు ప్రకమముతప్ప తమ కిచ్చవచ్చినట్లు ముద్రించి యున్నారు. కాబట్టి యిప్పుడు గ్రంథము మేము పురాతనము తాటియాకుల పుస్తకములలోనుండి ప్రకమప్రకమముగా మొట్టమొదటి పద్యమునుంచి ఆరంభించి యెత్తి పెద్దక్షరములుగా అచ్చువేసి యున్నాము. ప్రస్తుతము ముందు చిన్న అక్షరములలో అనేక అచ్చాసీసులయందు విశేషముగానున్నను మిక్కిలి అసందర్భముగాను అనగా తప్పిదములుగాను కొన్ని చోట్ల అక్షరములు కనుపడి కనుపడక యుండుట యును చక్కగ పరిశీలింపక యుండుటవలన బొత్తి గనే వదలిపెట్టి యుండుటయును చిన్నక్షరములుగా మండుటవల్ల అనగా దూరదృష్టికి గోచరింపని

బాలురకును, పెద్దలకును చత్వారిము కలిగిన వారలకును, చదువుటకు యోగ్యము లేక అననుకూలముగ నుండుటచే, నదరహీ పై కనుపరచిన మూడు తెగలవారికిని ద్రావిడమందు పరిచయముగల నూతనముగ ఆంధ్రమునే అభ్యసించ గోరినవారికిని, అనుకూలముగను, నులభోపాయముగను, స్పష్టముగను, మండునటుల మున్ను దెలిపిన కష్టముల నివారించబూని, వండితులచే చక్కగను, శ్రద్ధతో సాలిశ్యములు లేక యుండునట్లు పరిశీలించేసి పెద్దక్షరములలో శుద్ధ ప్రతిగానున్న ముద్రించి యున్నాము వలయువారలు మాయందు దయయుంచి యుత్తరము బంపినయడల తోడనే వి. సి. సోపూర్ణ ద్వారా వంపెదము యిదిగాక మా వి. సి. కంపెని క్యాట్లాకు వలయు వారలు ఆర్డరా స్టాంపు పంపిన పక్షమున తోడనే మా కంపెని క్యాట్లాకు వంపుతున్నాము.

పై ప్రకటన ఈనాడు వేమనపై పరిశోధన చేయువారికి మిగుల ఉపయుక్తము!

రాసురాసు ప్రకటనలు వ్యావహారిక భాషలో వెలువడినవి. ఇప్పటి ప్రకటనలు పరిశీలించినచో మన కొక విషయము స్పష్టమగును. ప్రకటనల రచన విషయమున మన మెంతో శ్రద్ధ చూపుచున్నామనుటయే అది! ఈనాడు వార్తాప్రతికలలోని ప్రకటనలును, వివిధ భారతి తెలుగు ప్రకటనలును తెలుగుగా కన్పట్టవు. ఆ ప్రకటనలలోని తెలుగు విన్నంతనే ఆ వస్తువుపై రోత పుట్టుచున్నది. మొదటికే మోసము వచ్చుచున్నది.

దశరథరాజనందన చరిత్ర -

సమీక్షా పరిశీలనము

క్రిందవడేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారు 1970 సం॥రంలో మరింగంటి సింగరాచార్యుల దశరథ రాజనందన చరిత్రను గ్రంథమును నావరిష్కరణతో ప్రకటించిరి. ఈ గ్రంథము పై 1973 ఏప్రిల్ నెల భారతిలో సమీక్ష వచ్చినది. పూజ్యులైన నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు సమీక్షించినారు. వండితులు కవులు - అనుభవజ్ఞులు నైన శాస్త్రిగారు సమీక్షించుట సంతోషపాము.

వీరి ఈ దీర్ఘ సమీక్షలో కొన్ని మూతన విషయములను తెలిసినారు, నా పాఠపాఠ్యము పేర్కొని వానికి సవరణలుకూడా చూపి కృతజ్ఞతా పాటలైన శాస్త్రిగారి సమీక్ష వదిలిన తర్వాత వారు వ్రాసిన కొన్ని విషయాలకు పరిష్కారమైన నేను సమాధానము వ్రాయవలసి వచ్చినది. ఇది శాస్త్రిగారిపై నాకు కల గౌరవ భావముతో వ్రాయుచున్నట్టిది.

భారతి 71 వ పుట మొదటి రెండు పేరా లలో సమీక్షకు నా శ్రమకు సంతోషించి సంతృప్తులైనందుకు కృతజ్ఞతలు తెల్పుకుంటున్నాను, అదే పేరాలో చివర—‘కాని’ ఒక్కవిషయములో మాత్రము పరిష్కార ఈ గ్రంథమునకు కనియైన సింగరాచార్యులకు న్యాయము చేయలేదని సూచి దృష్టికి తోచి నిశితముగా పరిశోధింపగా ఆ భావము ద్రువపడినది—’ అని వ్రాసి విరోధ్యముగూర్చిన విషయములు కొన్ని తెల్పినారు. ఇట్లుగా నేను తెల్చక పోవుట గ్రంథమునకు గ్రంథకర్తకు అన్యాయము చేసినట్లు వారి ‘సగ్ధాలదృష్టికి’ తోచి ఆ భావము

‘ద్రువపడిన’దట. అంతేగాక విరోధ్య నియమమును గూర్చి నేను (గంధ పీఠిక 39 వ పుటలో) ‘తప్పగా తెలుపుట క్షంతవ్యము కాదు. అందువలన వారి పరిష్కరణమంతయు పెడదారి పట్టినది.’—అని వ్రాసిరి, విరోధ్య విషయమై విషుకోట పెద్దన, అప్పకవి వీరి వద్దతులను పేర్కొని పెద్దన వద్దతి సంతయాప్తదమని నేను వ్రాసెదని. శాస్త్రిగారు వ్రాసినట్లు నేను మాత్రము ‘కంతోక్తిగా’ దానిని తప్పని తెల్పలేదు. 39 వ పేజీలో ‘తప్ప’ అని వ్రాసినట్లు లేదు. ఇది వీరికి నచ్చకనో లేక, వివరముగా లేదనియో బాధపడుచు నాది ‘తప్ప’గా తెల్పుట విచారణీయము. 36 వ పుటలో ‘విరోధ్య రచనా సంపదాయము’ అను శీర్షికలోని విషయములో కాని 37 వ పుటలోని పెద్దన లక్షణమునుగాని నేను ఖండింపలేదు. ‘సింగరాచార్యులు పెద్దన నియమానుసారముగా ఆ వర్ణముల ధారాళముగా వాడి యున్నాడు’ (39 పుట.) అనియే తెల్పినాను. ఈ భాగమే ‘క్షంతవ్యముగాదు’ అని శాస్త్రిగారు వ్రాయుటకు వీలు కలిగించినది. అది నరియగును ‘కాదు’ అనో ధారు తెల్పినచో ఇంతకు మునుపు తెలిసిన వానివలెనే వీనిని గ్రహించుటకు నేను సంసిద్ధుడను. అంతేగాని ‘అన్యాయము’ (?) చేసి ‘క్షంతవ్యదమ’ కానని శాస్త్రిగారు వ్రాయుట. అన్యాయముగా నున్నది.

ఇక భారతి 72 వ పుటలో అప్పకవి లక్షణము విషయములో నేను వ్రాసిన భాగము నుదాహరించి ‘అప్పకవి మీద దండయాత్రలు చేయుట’ పరిపాటి యైనది’ అనిరి. అయ్యా! నేను అప్పకవి

లక్షణము సంశయాస్పదమన్నాను గాని సరిగ దన్నానా? మంచిని మంచిగాను మంచితనముగాని దానిని, మంచి తనముకాని దానినిగను తెల్పుట దండయాత్ర చేయుటయా? అందులో అచ్చుకవి విషయములోనా? అయినా తాము ఇంకా కొంత శ్రమించి సంశయ నివృత్తి చేసినచో సంఘోషించెడివాడను గదా!

73 వ పుటలో శాస్త్రిగారు '—తక్కిన గ్రంథములో కవి పాటించిన నిరోష్య వియమమును సరిగా పరిశీలింపక—' ఇత్యాదిగా వ్రాసిరి తక్కిన గ్రంథమునగా ఇవట సింగరాచార్యులయొక్క 'శుద్ధాంధ్ర నిరోష్య సీతా కల్యాణము'—దానిలో కవి నిరోష్య వియమమును తెల్పినాడు. దానిని నేను పరిశీలించ లేదని వీరి భావన కాని నేను దానిని పరిశీలించితిని. వివరింపక పోవుటకు రెండు కారణాలు గలవు 1. శుద్ధాంధ్ర నిరోష్య సీతా కల్యాణము అచ్చ తెనుగు రచన, ప్రస్తుతము సమీక్ష చేయబడిన గ్రంథము తద్విన్నపైనది. అచ్చతెనుగులో చేయు నిరోష్య రచనకు. ఈ గ్రంథ రచనకు కొన్ని నిరోష్య కర్ములు, అచ్చతెనుగు పద్ధతిలోనివి చేరవు అను భావనయు, 2. దశరథరాజనందన చరిత్ర తరువాత సీతా కల్యాణము వ్రాసి ఉండవచ్చునను భావనతో (చూ, పుస్తకముల జాబితా: గ్రంథ వీతిక—పుటలు 22, 23.) సీతా కల్యాణములోని లక్షణము దశరథ రాజనందన చరిత్రమునకు ఎట్లుగా అనువర్తించ చేయును అనియే నా కనుసూచనము. ఇట్టి నా అనుమానము సమీక్షకులకు వేరుగా అవకాశము కల్పించినది. గ్రంథములోని 1-56 వ పద్యములోని నిరోష్య విషయమును పేర్కొని 'ముద్రాపకు లెవరో పూరించిన భాగము ప్రమాణముగా గ్రహించి పరిష్కృత సింగరాచార్యుల వియమమును నిర్ధారించుట శోచనీయము' అని (73 వ పుటలో) వ్రాసిరి. ఈ పద్యము 1917 ముద్రణలోను, ప్రస్తుత ముద్రణలోను కుండలీకరణముతో ప్రారంభమైనది. దీని తరువాతగల 'కానన్—వేదిడు...' ఇత్యాది పద్యమునుండి కుండలీకరణము ప్రారంభము గావలయును గ్రంథ వీతిక 31 వ పుటలో 'వనసు మావ హీను...' పద్యము అంతముండి' అని నెను వ్రాసినాను. అంతే కాక ఎకాదెమికి నేను వ్రాసియున్న ప్రతిలో ఈ పద్యము క్రింద 'పుట్నోట్టు' అట్లు వ్రాసితని 'తాళవత్ ప్రతిలోను, లిఖిత ప్రతిలోను, ఈ పద్యము కలదు. ముద్రాపకులు దీనికి బదులు 57 వ పద్యము నుండి కుండలీకరణము చేర్చులసి యుండెడిది!' అని వ్రాసితని. ముద్రణ ముగాని మఖ్యవిషయములలో ఒకటై ఇది పోయినది. ఇది యే శాస్త్రిగారికి అనవసర శ్రమ కలిగించింది.

ఇక 73 వ పుటలోనో వారివారు ఆశ్వాసములలోని పద్యములను వానిలో పూర్తి వియమము గలవానిని, నియమ భంగమైన వానిని, నియమ భంగములైన అక్షరములుగల వానినిగా విభజించి పేర్కొనిరి ఈ జాబితా 'రెండు మూడు—సార్లు పరిశీలించి తయారు చేసిన పట్టిక' అని వారే తెల్పిరి. కాని 1-56 కు బదులు 1-115, 4-173 కు బదులు 4-175, 5-303 కు బదులు 5-306 అని ఉండవలయును. నియమ రాసాత్మ్యముగల పద్యము అని వారు పేర్కొనిరి వాని సంఖ్య యిచ్చినచో పరిశీలించ వీలుకలిగెడిది.

4-153 వచనము 'కిరీటాద్యం క్రియల్' అని యుండునట్లుగానే నేను కాపీ వ్రాసితని. ('ల్' అనియేగాని 'లు' మాత్రముకాదు.) కనక, కన్క, కనిక అనియే నా వ్రాత. కాని ప్రెస్ కాంపోజిటర్లు, ప్రూఫరీడర్లు వీటిని దిద్ది (వారికి ఇవి తప్పు అను భావన కలిగి) ముద్రించినప్పుడు అట్టి తప్పుల బాధ్యతకాదా పరిష్కర్తవహించ వలసినదేనా? ఎకాదెమివారు కనీసము పైనల్ ప్రూఫలైన నాకు వంసక పోవుట యనునది ఇట్లుగా జరిగినది. ఈ విషయమున నేను చేయునదేమి యును లేదు.

4-153 వచనము 'కిరీటాద్యం క్రియల్' అని యుండునట్లుగానే నేను కాపీ వ్రాసితని. ('ల్' అనియేగాని 'లు' మాత్రముకాదు.) కనక, కన్క, కనిక అనియే నా వ్రాత. కాని ప్రెస్ కాంపోజిటర్లు, ప్రూఫరీడర్లు వీటిని దిద్ది (వారికి ఇవి తప్పు అను భావన కలిగి) ముద్రించినప్పుడు అట్టి తప్పుల బాధ్యతకాదా పరిష్కర్తవహించ వలసినదేనా? ఎకాదెమివారు కనీసము పైనల్ ప్రూఫలైన నాకు వంసక పోవుట యనునది ఇట్లుగా జరిగినది. ఈ విషయమున నేను చేయునదేమి యును లేదు.

74 వ పుటలో శాస్త్రిగారు 'మఖ్యముగా ఆశ్వాసాద్యంత పద్యములు పరిక్షించినచో కట్టుతెగిన జలప్రవాహమువలె ఓష్ణ్యవర్ణములు గుంపులు కట్టి నట్లు చూడవచ్చును.' అని వ్రాసినారు. కవి నిరోష్య

నియమమును కథా భాగములో మాత్రమే పాటించి నాడని పీఠికలో నేను తెల్పినాను. కృత్యాది కృత్యంత ములయందుగాని, ఆశ్వాసాద్యంతములలోగాని నిరోష్ఠ్య నియమము వాటింపబడలేదు అని స్పష్టముగా తెలియు చుండగా శాస్త్రిగారు భ్రమపడిరనుకొందమా? అది యును కాదు. ఎందుకనగా 73 వ ష్టకంలో 'ఆశ్వా సాద్యంత పద్యములు వదలి వేసినచో' (నిరోష్ఠ్య విషయమున) అని వీరే వ్రాసిరిగదా! ఇట్లు స్వవచన వ్యాపకమును వారు కల్పించుకొని ఇతరులనుట ఎట్లుండునో వారికే తెలియవలయును. సమీక్షకులు 'కుమచి లక్షణవేత్తగా కనిపించుట లేదు' (74 పు.) అని కొన్ని ఉదాహరణము లిచ్చిరి. అవి మొత్తము 7. 5-265, 285 లోను 'సంతన గతి' 'సంతన గతిచేసే' అని కలవు వానిని 'సంతన సంగతి' అని పేర్కొనిరి. 5-157 'దశరథయగ్ర తనయ' అనిరి. 157 వెంబరు అమృతస్ఫుటో ఇశే ఆశ్వాసములో 'కాంచన స్యందన' 'అన్నరకర్త' ఇత్యాది రెండు పద్యములకు గలవు. 'దశరథ యగ్రతయ' మాత్రము ఎక్కడిదో? మిగతావి వారు చూచించి నట్లే గలవు. పరిష్కరణలో వీనికి సవరణలు ఈయక పోవుట నా పొరపాటే.

ప్రథమ ముద్రణప్రతి అమృస్థితిని గూర్చి దోషముల గూర్చి (వీతికలో పు. 29) నేను తెల్పిన దానిని నరసింహశాస్త్రిగారువాచించి 'ఆ మాటలు సాహిత్య ఆకాడమీ పక్షమున ముద్రింపబడిన ఈ గ్రంథమునకుగూడా అన్వయించుననుటకు గ్రంథ మంతయు ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము—' ఇత్యాదిగా విమోచనాసిరి ఈ పద్ధతి ఈ ఒక్క గ్రంథమునకే గాదు. ఏకాదేవివారు ముద్రించిన ప్రతిగ్రంథమునకును వర్తించునని నేను చెప్పుటయోగదు ప్రతికలలో వచ్చిన విమర్శలు గూడా సాక్ష్యాధారములు. శాస్త్రి గారి అగ్రదేశ్ లిపితే ప్రథమ ముద్రణ ప్రతి. నేను సిద్ధముచేసి ఏకాదేవి వారి కొనంగిన ప్రతికి పరియైన ప్రతి పంపుకొందును. వానిని చూచిన

తర్వాతనైన వీరి భావనకు మార్పు కలుగునేమో యని నా భావన.

దశకుమార చరిత్రలోని నిరోష్ఠ్య విషయము, నేను దశకుమార చరిత్రలోగల (సంస్కృతము) నిరోష్ఠ్య రచనను పేర్కొని ఆంధ్రీకరించిన వాడు దీనిని నిరోష్ఠ్యముగా చేయలేదని తెల్పుచూ ఏకాదేవి వారి కేతన దశకుమార చరిత్రమున వచ్చిన విమర్శలను పేర్కొని వీరుకూడా ఈ విషయములను పేర్కొనలేదని తెల్పుట కవి సామ్రాట్టు గారికి బాధ కలిగించినది. విమర్శకులు సూక్ష్మ పరిశీలన చేసిరిగదా, ఈ నిరోష్ఠ్య విషయమును ఎందుకా ప్రస్తావించలేదో అనియే నా యూహ. అంతేకాని అది 'అనవసరమని' నేననుకొను.

సింగరాచార్యుల అచ్చతెనుగు రచననుగూర్చి వీరునాది 'స్వవచన వ్యాపకము' అనిరి. అచ్చట బాగుగా పరిశీలించినచో 'స్వవచన వ్యాపకము' ఉండజాలదు. (1972 జూన్ భారతీలో 'యయాతి చరిత్రము మొట్టమొదటి అచ్చతెనుగు కావ్యమా?' అను నా వ్యాసమును శాస్త్రిగారు చూచియే యుందురు. మరియొకమారు చూడగోరుదును.)

77 వ పుటలో 'ప్రాంతీయ దురభిమానము'ను ప్రస్తావించిరి. గోలకొండ క్షుల సంచికలోని విషయ మును నేను పేర్కొన్నందుకు వీరి యూహలో అది ప్రాంతీయ దురభిమానమైనది. ఇచ్చటి వారు జాతీయ క్షులను పేర్కొని 'ప్రాంతీయ దురభిమానములు వదలవలసిన అవసరమెంతో యున్నది.' అని ఒక ధర్మ సూక్తిని ప్రపంచించిరి. అయ్యా! మీరూ నేనూ అనుకున్నంతలో ఈ దురభిమానము పోవునట్లు లేదు. అయినను సాహిత్య విషయములో ప్రాంతీయమైన అభిమానమున్ననాడే అది అభివృద్ధి చెందగలదు. అంతేగాని మీరు ఊహించినట్లు గాదు. జగ్గయ్యపేటలో, గుంటూరులో సింగరాచార్యుల రచనలు ముద్రింపబడుటకు ఆనాటి కారణములు వేరు. దానిని ప్రాంతీయ భావనక్రింద జనుకట్టు కొనుట ఎట్లో? 'అతడు' 'అతగాడు' అను ఎద

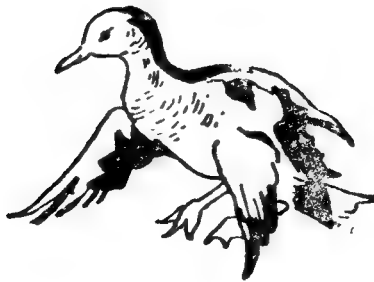
ములను పట్టుకొని నిఘంటువుల పేర్కొని సింగరాచార్యులను ఎక్కడి వాడుగానో భావించి సమీక్షకులు 'సందేహము'ను వ్యక్తపరచిరి. నయమే! సందేహము తోనే పోయినది. ఇంకను నిరూపింపలేదు. ఈ విధముగా ఏదములబట్టి నిర్ణయించినచో ఒక ప్రాంతము కవి వేరొక ప్రాంతము వాడుగుటకు వీలున్నది.

ఎకాదేవీవారు నా పై పెట్టిన భారమును తృప్తికరముగా నిర్వహింపలేదని, ఉత్సాహము ఆవేశమును కలిగించి శ్రద్ధను, నిగహమును పోనాడచేసినది అనివారు వ్రాసినారు గ్రంథ పరిష్కరణలో ఇదియే నా ప్రథమ ప్రయత్నమని పీఠికలో తెల్పియున్నాను. కొన్ని కొన్ని పొరపాట్లు జరిగియుండవచ్చును. అంతవ్యాతము ననే నోరి వారూహించినట్లు అందరును, ఊహించ వీలు కలుగదు. నిగహము లేకుండునట్లు వ్రాసిన వ్రాత వేరొకఁడయ్యుగానుండును. ప్రస్తుత సమీక్షలో కొంతవరకు శాస్త్రిగారు ఇట్టి దానికి లోనైనారు విదితమగుచున్నది. పెద్దలైన మీరు యువకులకు ఉత్సాహము కలిగించుటకు బదులు మీరు

త్సాహమును వృద్ధిచేయుట తగనిది. ఎంతో అనుభవముగల మీరు కూడా ఎకాదేవీవారి యయాతి చరిత్ర పీఠికలో 'చిలువ పెడిగ తేలికత.' అను గ్రంథము సింగరాచార్యులదని వ్రాసితిరి. ఇది చిన్న పొరపాటేనా?

శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రిగారి ఈ విపుల సమీక్షా చివరి భాగము ఇట్లు గలదు. 'శుద్ధాంధ్ర విరోష్య సీతా కల్యాణమును సాహిత్య అకాదేవీవారు ప్రచురించుటకు పూనుకొని ఉత్సాహముతోబాటు శ్రద్ధయు, సమర్థతయు కలవారిని ఎన్నుకుందురు గాత!' అనిరి. ఎకాదేవీలో ఇట్టివి కలవారే యోగ్యులు. ఈ ఉత్సాహం శ్రద్ధ, సమర్థత లేనివారు ఎకాదేవీ అధికారిల ఆదరణ పొందుట కష్టము. ఎకాదేవీలో ప్రచురింపబడిన పరియైన గ్రంథము ఏ ఒక్కటైన ఉన్నచో సంతోషము. అన్నివిధాల సమర్థులైన శాస్త్రిగారే 'సీతా కల్యాణము'ను పరిష్కరించి ప్రకాశింపజేసినచో వారిని గౌరవించు వ్యక్తులలో నాకన్న ఎక్కువ సంతోషించువారుండరు.

శ్రీ శ్రీర. గావార్క

గ్రంథవిమర్శలు

వ్యావహారిక భాషా వికాసం

(కర్త: డాక్టర్ బూదరాజు రాధాకృష్ణ; పేజీలు: 170; వెల: 6 రూపాయలు; ప్రచురణ: విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ, 1972.)

'వ్యావహారిక భాషా వికాసం, చరిత్ర' అనే అంశం మీద ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ పుస్తకాలను ఆహ్వానించింది. బహుమతికి అర్హమైన పుస్తకాలు రాలేదని గడుపు పాడిగింది చివరికి రెండు పుస్తకాలను బహుమతి కర్ణంగా ప్రకటించింది. అందులో ఒకటి ఇప్పుడు విమర్శిస్తున్న పుస్తకం. రెండోది అక్కిరాజు రమావతిరావుగారు రాసిన 'వ్యావహారిక భాషా వికాసం-చరిత్ర' అనే పుస్తకం. ఇది కూడా అచ్చయింది. ఒకే అంశం మీద రాసిన పుస్తకం గనక దాని ప్రస్తావన కూడా ఈ విమర్శలో వస్తుంది. బూదరాజు రాధాకృష్ణగారు తమ వంతు బహుమానాన్ని నిరాకరించారు. 'మరొకరితోబాటు' ౬వకు బహుమానం ఇయ్యటం అందుకు కారణంగా రాధాకృష్ణగారు ఈ పుస్తకంలో చెప్పారు. దీన్ని కారణంగా చెప్పటం అంత ఉచితంగా కనపడదు. బహుశా తమ కెక్కుడో అవ్యాయం జరిగిందని ఆయన ఉద్దేశం కావచ్చు. ప్రభుత్వ సంస్థల్లో ఇట్లాంటివి జరగటం అసాధారణం కాదు. ఇదే నిజమయితే ఇది మొదటిసారి జరిగిందని కూడా అనుకోవక్కర్లేదు. ఈ విషయంలో సాహిత్య అకాడమీని ప్రత్యేకంగా కీలకం చేసిన వీరి కూడా లేరు. వీటన్నిటికీ మూల కారణాలు ఈ వ్యవస్థలోనే ఉన్నాయి. అది గుర్తించిన వాడు ఇది పెద్దవిశేషంగా కనపడదు.

అచ్చయిన రెండు పుస్తకాలను పోల్చి చూస్తే, రాధాకృష్ణగారి పుస్తకం మేలుగా కనిపిస్తుంది. రాధాకృష్ణగారి ఆలోచనల్లో వ్యవస్థ ఉంది. రచనలో చురుకుదనం ఉంది. ఢొంకలిరుగుళ్లు, కప్పదాట్లు,

గోడమీద పిల్లి వాటాలు లేకుండా కుండ బద్దలు కొట్టినట్టుగా చెప్పటం రాధాకృష్ణగారికి అలవాటు. అయితే ఒక్కసారి అతిశయోక్తి మీద మోజు చూపిస్తారు. ఈయన శైలిలో చురుకుదనంపాలు కొన్ని చోట్ల ఎక్కువై అవహేనలుగనో, దూషణలుగనో మారుతుంటే కొన్ని వాక్యాలు. అట్లాంటి చోట్లను తరవాత చూపిస్తాను.

రాధాకృష్ణగారికి భాషను గురించి ఉన్న అవగాహన సరి అయిన మార్గంలో ఉంది. మరీ ఇటీవలి సిద్ధాంతాలతో పరిచయం తక్కువైనా భాషా శాస్త్ర పద్ధతుల్లో ప్రవేశం ఉంది. మంచి విశ్లేషణ దృష్టి ఉంది. శాసన భాషమీద పీరుచేసిన పరిశోధన ఈ పుస్తకానికి చాలా లాభించింది. వ్యావహారిక భాషా వాదానికి 'కమిటీ' అయిన పరిశోధకు డీయన్. ఇట్లాంటి పుస్తకం రాయటానికి ఈ 'కమిటీలు' అవసరం.

రమావతి రావుగారి పుస్తకంలో వ్యావహారిక భాషా వాదానికి సంబంధించిన 'డాక్యుమెంటేషన్' ఎక్కువ. ఈయనే విషయంలో చెప్పకున్నట్టు గడుగు సీతావతిగారిలో ఉన్న 'బాంధవ్యం' ఈయనకు ఉపయోగపడింది. కథా కథనం ఈయన పద్ధతి. పుస్తకంలో కొన్ని అధ్యాయాలు చదువుతుంటే జీవిత చరిత్రలు చదువుతున్నట్టుంటుంది. అయితే ఈయనకు భాషను గురించి నరైన అవగాహన లేదు. విశ్లేషణ దృష్టిలేదు. నూటిగా చెప్పే అలవాటు లేదు. శైలిలో కనిపిస్తున్నారేదు. రచన చాలా మందకొడిగా ఉంటుంది. 'ఏమైనా, ఏదేమైనా' అనే మాటలతో మొదలయ్యే వాక్యాలు, 'అనే చెప్పాలి', 'అని చెప్పవచ్చు' వంటి క్రియంతో అంతమయ్యే వాక్యాలు ఎక్కువ. పాత కాలపు వ్యావహారిక భాషా వాదుల 'న్నా', 'న్నీ' (వారున్నా, అనిన్నీ వంటి రూపాలు) వంటి పలు

బృయాలూ, 'ఉంటవి, చేస్తవి' ఎంటి క్రియూ
మాపాలూ, తెలుగు అకాడమీవారి 'వలె', పదాంత
'ము'లు కలగలిపిన కైలి రమావతికాపు గారిది.
పిటన్నిటిని భరించవచ్చుగాని భాషను గురించి వీరు
చేసిన ప్రవచనాలు మాత్రం సహించరానివి. మచ్చుకు
కొన్ని

(1) 'వ్యావహారిక భాషలో కావ్యభాషలోకన్నా
వియమ రహిత్యం ఎక్కిన'. (పేజీ 22)

(2) 'పామరులు వ్యవహరించే భాష గ్రంథ
స్వీకారార్హం కాదు. సంస్కృత హీనతవల్ల ఉచ్చారణాది
దోషాలు ఆ భాషలో వ్యవస్థ ఉండదు...పామర భాషలో
కన్నా శిష్టభాషలో ఎక్కువ వ్యవస్థ ఉంటుంది.'
(పేజీ 52).

(3) 'గ్రామ్యము, నియమ రహితము'.
(పేజీ 55).

(4) 'వ్యవస్థలేని భాష గ్రామ్యము, వ్యవస్థ
లేని భాష వ్యావహారికము'. (పేజీ 61)

'భాష, వ్యవస్థ, నియమం, వ్యాకరణం' అనే
మాటలు రమావతిగారి కే మాత్రమూ ఆర్థం కాలే
దనటానికి పై వాక్యాల సాక్ష్యాలు. ఈ వాక్యాల్ని
ప్రత్యేకంగా ఇయ్యటానికి కారణం, భాషాశాస్త్రం
బాగా ప్రచారంలోకి వచ్చిన ఈ కాలంలోకూడా
జ్ఞానం తప్పుడు భావాలు విద్యావంతుల్లో. కాస్తో
కూస్తో పేరు తెచ్చుకున్న రచయితల్లో ఉన్నాయన్న
బాధే.

పామర భాషకన్నా శిష్టభాషలో ఎక్కువ
వ్యవస్థ ఉంది, శిష్టభాషకన్నా కావ్యభాషలో ఎక్కువ
వ్యవస్థ ఉంది. కాబట్టి కావ్యభాషనే రచనా భాషగా
ఎందుకుంచగూడదు? ఇదంతా నానెన్ను. శిష్టభాష
అశిష్ట భాషకన్నా వ్యాకరణరీత్యా ఉత్తమం అనటా
నికి ఆధారాలేవు. శిష్ట శిష్టేతర విభాగం భాష
వంటిదికాదు. వ్యవహారం సాంఘిక స్థితికి సంబం
ధించింది. వర్గవిభక్త సమాజంలో పై తరగతి
వారు తమను తాము శిష్టులనుని పిల్చుకుంటున్నారు.

ఇది వర్గ దురహంకారం. విద్యావకాశాలు పై తరగతుల
వారికే ఉన్న వర్గవ్యవస్థలో వాళ్లభాషే రచనా భాషగా
చలామణి అవుతున్నది. ఇదే పరిస్థితి ఎల్లకాలమూ
ఉంటుందన్న గ్యారంటీ లేదు, ఇవంతా శిష్ట వ్యావహా
రికం అనే మాట తెచ్చిపెట్టిన తప్పులు. గిడుగు
రామ్మూర్తిగారూ, గురజాడ అప్పారావుగారూ మహా
మేధావులే కావచ్చు. కాని వారిమీద బూర్జువా
సమాజ ప్రభావం విపరీతంగా ఉంది. వారు ప్రయ
త్నించింది బూర్జువా సంస్కరణం కోసమే. వారి
తిరుగుబాటు పూర్వక వ్యవస్థవివాద.

రాధాకృష్ణగారు శిష్టవ్యావహారికం అనే
మాటను వాడిన ట్యాంట్ తప్పులు చెప్పులేదు.

రాధాకృష్ణగారి పుస్తకంలో మొత్తం 6 అధ్యాయాలున్నై. 1. ఉపోద్ఘాతం. 2 వ్యావహారిక భాషా
వికాసం (శాసన భాష, పాబ్లిష్యురు భాష, వన్న
యానంతర భాష) 3 వ్యావహారిక భాషా వికాసం
(సాహిత్యం, అన్యదేశ్యాలు, వ్యావహారిక రూపాలు,
మాండలిక వదాలు) 4. వ్యావహారిక భాషా వాదం
పూర్వరంగం 5. వ్యావహారికోద్యమ చరిత్ర.
6. సిద్ధాంత చర్చ : వాదోపవాదాలు.

శాసన భాషను గురించి తాము చేసిన పరిశోధన,
కందప్పచెట్టిగారు చేసిన పరిశోధన ఆధారంగా విష
విషయములు చెప్పాడు. తెలుగు భాషలో వచ్చిన పరిణా
మాలను, ముఖ్యంగా వర్ణాల్లో జరిగిన మార్పులను
శతాబ్దాలవారీగా సాక్ష్యాలతో సహా ప్రదర్శించారు.

గ్రాంథిక భాషావాదం తప్పుడు వాదాల్ని సమ
ర్థంగా ఖండించారు. ప్రామాణిక భాష ఏర్పడే తీరును
గురించి విశేషమైన చర్చ చేశారు. ఇవన్నీ ఈ పుస్తకం
విలువనూ, ప్రయోజనాన్ని పెంచిన్నై.

ఇన్ని విశేషాలున్న ఈ పుస్తకంలో ఈ సమీక్ష
కుడు అంగీకరించలేని అంశాలు కూడా అధికంగానే
ఉన్నై. ఈ విషయాలను విస్తారంగానే ప్రస్తావిస్తాను.
ఈ విమర్శలన్నీ గ్రంథకర్త ఒప్పుకోసోవచ్చు. తోటి
పరిశోధకుడిగా నా అభిప్రాయాలను నిర్వోగమాటంగా,

అనేనుగా రికార్డు చెయ్యటమే ఈ విమర్శ ఉద్దేశం. ఈ విమర్శలను సహృదయంతో పరిశీలించి రెండో ముద్రణలో మార్పులుచేస్తే ఈ పుస్తకం విలువ ఇంక పెరుగుతుందన్న ఆశ ఈ సమీక్షకుడి కుంది.

నా అభిప్రాయాలను 'అయితే'వారిగా క్రమ సంఖ్యలో రాస్తాను. సంఖ్య వెంటనే రాధాకృష్ణగారి పేరాల సంఖ్యలను, అవసరమైనచోట్ల పేజీల సంఖ్యలను బ్రాకెట్లలో ఇస్తాను.

1. (1.5, 6.1, 6.2) 'తమ తమ అభిప్రాయాలను అన్యోన్యం తెలుపుకోటానికి ప్రజలు ఉపయోగించే ధ్వని సమూహమే భాష' అన్న నిర్వచనం బ్లాక్, ట్రేగర్లు తమ 'Outline of linguistic analysis' అనే పుస్తకంలో ఇచ్చిన 'Language is a system of arbitrary vocal symbols...' అన్న నిర్వచనాన్ని పోలిఉంది. ఇది అనవగ్రం భాషను నిర్వచించేది ధ్వని సమూహం కాదు. అభిప్రాయ ప్రకటనకు ధ్వని సమూహాన్ని ఉపయోగించే జఙతువులు చాలా ఉన్నాయి. భాషకు వ్యాకరణం ఉంది. జఙతువుల అర్థపులకు లేదు. అనంత వాక్యనిర్మాణ దక్షమైన వ్యాకరణాన్ని మానవులు నిర్మించు కుంటారు. ఆ శక్తి మనుషులకు మాత్రమే ఉంది. అందువల్ల భాషను మిగతా అభిప్రాయ ప్రకటన సాధనాలనుంచి వేరుచేసేది వ్యాకరణం.

2 (2.1) శాస్త్రభాషకు 'భాష్యాకాశాల మధ్య ఉన్న అంతరం' ఏర్పడిందనటం అతిశయోక్తి.

3. (2.34, 2.35) 'యూరంబును, వూ, వూ, వో, వోలును తెలుగు మాటలకు మొదట లేవు.' అనే స్మృతిని గురించి రాధాకృష్ణగారు అంత 'యాగి' చెయ్యాల్సిన అవసరం కనపడలేదు. బాల వ్యాకరణం కావ్యభాషకు రాసిన వ్యాకరణమని గుర్తించి నప్పుడు 'పదాది యవలను ఉచ్చారణలో ఉన్నా నిషేధించాడు' అనే వ్యాఖ్యకు అవసరంలేదు. ఉచ్చారణలో ఉన్నై కాబట్టే రాతలో వస్తయ్యన్న బిరుకొద్దీ ఈ స్మృతం రాశాడు ఐ, ఊ, ఊ, ఊ లు పదాదిన ఉచ్చారణలోనూ లేవు, రాతలోనూ లేవు. కాబట్టి దాన్ని

ప్రత్యేకంగా చెప్పాల్సిన పనిలేదు. పదాదిన ద్వీరుక్త వర్ణాలు తెలుగులో లేవు. అది కూడా చెప్పలేదని చిన్నయసూరిని తప్పు పడతామా? ప్రాచీన వ్యాకరణాల్లను వాటి ప్రయోజనాల దృష్టి మూత్రమే విమర్శించటం సమంజసం.

పదాదిన; యకానికి, ఓస్థ్యాన్యల ముందు వకారానికి వర్ణత్వంలేదు అనే Phonotactic Rule గా దీన్ని వ్యాఖ్యానించే అవకాశం ఉంది.

4. (2.37) అను స్వరశేఖరాన్ని గురించి చెప్పతూ, 'పదాంశంలొనూ, పదాంశావళుల దగ్గరా, పదాంతంలోను ఈ శేఖర పద్ధతి...వాడుకలో ఉన్నా...' అని రాశారు. దీన్ని పదాంశ పద్ధతిలో చెప్పక్కర్లేదు. పదమధ్యంలోను, పదాంతంలోను అంటే చాలు పదాంశా వధి పదాంశానికి రెండు వక్కలా ఉంటుంది. అప్పుడు దీనికి అతివ్యాప్తిదోషం అంటుకోవచ్చు.

5. (2.4) పదాంతాచ్చులు హల్లుకు ముందు లోపించటం కద్దు. శాస్త్రీయంగా చెప్పాలంటే హలంత శబ్దాలకు అజాగ్రహం ఈ రూపాల్లో 'రాల్లేనాలి' అని రాశారు. మొట్టే పద్ధతి అశాస్త్రీయ మేందు కవులు తుంది? అజ్ఞాన పద్ధతి కూడా శాస్త్రీయమే

6. (2.43) మన్వి+అణ్ > మన్వణ్ అనేది సంస్కృత పద్ధతిలో జరిగిన సంధి అనుకోను. తెలుగు పద్ధతిలోనే తాలవ్యత్వాన్ని పదంలోని ఆకారానికి అంటించి ఇకారం తొలగిపోతుంది. యావత్తును

ఉ ప యో గ క ర మై న, సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము—పిడరీ—కోళ్ల పెంపకము—అడవులు—
తొటపని—యింజనీరింగ్—చైతన్యము—వివిధ సాంకేతిక
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta—5.

తాలవ్యత్వాన్ని మాత్రమే గుర్తుగా గ్రహించటానికి వీలందేమో రాధాకృష్ణగారు పరిశీలించాలి.

7. (254) మనిన> మన్న పురోగమి వర్ణ సమీకరణానికి ఉదాహరణగా ఇయ్యటం పొరపాటు. ఇక్కడ జరిగింది స్వరలోపం మాత్రమే.

ఇశిన> ఇడ్డ

ఉండిన> ఉన్న

ఈ రెండూ తిరోగమి వర్ణ సమీకరణానికి ఉదాహరణగా ఇచ్చారు. ఇందులో రెండోది మాత్రమే ఇందుకు సరిపోతుంది. మొదటిది (సమీకరణమైతే) పురోగమి సమీకరణ మవుతుంది.

8. (2.63, 654)" ఉప్పు, కల, వవర్ణ కంబుల మీద తచ్చబ్బి వకారంబునకు లోపంబు విభాషనగు (క్రియ. 117)" అడంగ్వదుల దాకు ణకారంబు విభాషనగు (ప్రకీ. 13)" దక్కులోనగు వాని దాకు డకారంబు విభాషనగు (ప్రకీ. 14)" అనే బాలవ్యాకరణ సూత్రాలను ఉదాహరించి కొన్నిటిని చారిత్రకంగా తప్పులన్నారు. చిన్నయసూరి చారిత్రక వ్యాకరణం రాస్తున్నానని ఎక్కడా చెప్పలేదు. చారిత్రక దృష్టితో చిన్నయసూరిని తప్పవటం అనుచితం. Process Statements చారిత్రక వ్యాకరణం లోనే కాదు, వర్ణనాత్మక వ్యాకరణంలోనూ ఉంటే. గతినూత్రా లన్నిటినీ (Process Statements) చారిత్రక సూత్రాలనుకోవటంవల్ల కాబోలు ఇటీవల కొందరు పొరపాటు చేస్తున్నారు. వీటి తర్వాత గ్రహించక తొందరపాటుతో 'మొదటి సూత్రంలో' మిడతం తొట్లు పలికాడు, రెండో సూత్రంలో పార్వతీదేవి శాసనం అడ్డుపడ్డందువల్ల వ్యవహారం బెడిసికొట్టింది (పేజీ 140), చిన్నయ్య రాసింది పెద్ద దప్ప తుందా? (పేజీ 141) వంటి వాక్యాలు రాయటం పరిశోధకులకు ప్రతిష్ఠాకరం కాదు. శాస్త్ర దృష్టి ప్రశాంతంగా ఉండాలని (పేజీ 19) తనే చెప్పి, అందుకు విరుద్ధంగా, తనే పొరపాటు పడి, పూర్వ వ్యాకరణము దూషించటం, విజ్ఞులు మెచ్చే పని కాదు. చిన్నయసూరి చెప్పిన దాంట్లో

పొరపాట్లుండవని కాదు. ఎవరైనా పొరపాటు పడవచ్చు. కాని అకారణంగా దూషించటం మాత్రం అనుచితం అంటున్నాను.

9. (281, 282) తెలుగులో యత్త దర్ధక వాక్యాలూ, - కర్మణి వాక్యాలూ, సంస్కృత భాష ప్రభావంవల్ల తెలుగులోకి వచ్చినయ్యనీ, అవి కృత్రిమమనీ చాలామందితోపాటు వీరూ నమ్ముతున్నారు. ఇవి అంత తొందరగా తేల్చదగినవి కావు.

'ఎవరు' ముందు వస్తే వాళ్ళకి తాయం పెడతాను' అని ఒక శిల్పి అనటానికి వీలుంది. ఈ వాక్యం కృత్రిమమని తోసి వెయ్యలేం. సంస్కృత ప్రభావం వాక్య నిర్మాణం విషయంలో ఆ భాష తెలియని వ్యవహారాల మీద ఉంటుందనుకోను.

కర్మణి వాక్య నిర్మాణం ద్రావిడ భాషల్లో సంస్కృతంకన్నా భిన్నంగా ఉంది. సంస్కృతంలో క్రియకు ప్రత్యయం చేరుతుంది. ద్రావిడ భాషలో అనుబంధక్రియ (తెలుగులో అన్నంత క్రియకు 'పడు') చేరుతుంది. భిన్న ద్రావిడ భాషల్లో ఒకే పద్ధతి ఉండటం, అది సంస్కృతంకన్నా భిన్నంగా ఉండటం చూస్తే ఇది సంస్కృతం ప్రభావం కాదేమో నని పిస్తుంది. ఇదే సంస్కృత ప్రభావమయితే అతి ప్రాచీన కాలంలో ద్రావిడ భాషలు వేరుపడడంమొదలు ఎప్పుడో జరిగి ఉండాలి. ఇది తెలుగు కవులు తెప్పి పెట్టిన కృత్రిమత్వం కాదు. పైగా కృత్రిమత్వం (ఫ్రీక్వెన్సీ) ని బట్టి నిర్ణయించలేం.

10 (2.92) 'చెప్పారు' వంటి క్రియల్లో ఉన్న భాతకాల బోధకమైన ఏ అనే వివృతాచ్చు 'ఇప్పటి మన భాషలో ప్రత్యేక వర్ణమే' నంటారు. ఇది స్థూల దృష్టితో చెప్పిన మాట జనరేటివ్ ఫోనాలజీ (Generative phonology) పద్ధతిలో ఉచ్చారణ భేదంగా నిరూపించవచ్చు. వివృతమైన ఏ ఎక్కడ వస్తుందో Predict చెయ్యవచ్చు,

11. (3) ఈ అధ్యాయంలో ఇచ్చిన కావ ప్రయోగాలకు పెద్ద ప్రయోజనం కనిపించదు. ఈపని

గ్రంథవిమర్శలు

గిడుగు రామమూర్తిగారు, వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్యగారు విస్తారంగా చేశారు. కవులు వ్యవహార బలంనుంచి తప్పించుకోలేదని వాళ్ళు రుజువుచేశారు. మళ్ళీ అదే పని ఇవ్వాలి చెయ్యాలన్న అవసరం లేదు. ఈ సెక్షన్ లో సరిగ్గా ఎడిట్ చేసుకోకపోవటంవల్ల దొరలైన ప్రమాదాలు కొన్ని ఉన్నాయి. వాటిని ఈ కింద చూపిస్తాను.

12. (3.2, పేజీ 55) తెలివిడి, మెలు సుట, దున్నకము, చేసుట పంటి రూపాలను ధాతుజ విశేషణలుగా ఇయ్యటం ప్రమాదకరం. ఇవి భార్యక రూపాలు. (పేజీ 56) 'వివారిండుకోక' విశేషణం కాదు. 'అక' ప్రత్యయంతావ్యయం.

'అయితే, కల్గితే, పొతే, ఆల్గితే, పొడితే, మీటితే, ఆడితే' అనే రూపాలు పారపాటున తద్వర్త విశేషణాలకింద చేరినవి. వాటిని చేదర్థకాలకింద చేర్చాలి.

13 (4.1) ఈ పేజీలో రాసిన 'భగ్గు వృష్ణం కట్టిగీపులై, స్తబ్ధదృష్టులై అధో ముఖులై...' అనే వాక్యం ఈ పుస్తకం శైలిలో ఇనుడుటం లేదు. అంత గొట్టువూటలు వాడాల్సిన అవసరం ఇక్కడ కనిపించదు.

14. (4.41) ఈ పేజీలో వ్యావహారికోద్యమానికి దారి తీసిన సమాజ పరిస్థితుల్ని ప్రస్తావించారు. దీన్ని శంకాస్త పెంచి వివరించి ఉంటే బాగుండేది. ఇది అంత తొందరగా మనసుకు పట్టేది కాదు. మన తెలుగు వచనరల్లో చాలామందికి మార్క్సిజంతో పరిచయంలేదు. ఇది లోపంగా కూడా భావించదు మన తెలుగు పాండిత్యం.

వ్యావహారిక భాషోద్యమం బూర్జువా సమాజానికి అవసరమైంది. ఈ అవసరాలను గమనించిన విద్యావంతులు గిడుగు రామమూర్తి, గురజాడ అప్పారావు వీళ్ళ సంఘ సంస్కరణాభిలాషులు కూడా కావటం యాదృచ్ఛికం కాదు. అట్లాగే గ్రాంథిక భాషా వాడులు ఘోషల్ సమాజపు ప్రతినిధులు.

వాళ్ళల్లో చాలామంది సంఘ సంస్కరణకు వ్యతిరేకులు కావటం గూడా గమనించదగింది. వీటిని కాస్త విపులంగా చర్చించడంలే ఎక్కువ ఉపయోగం ఉండేది.

15. (5.6) 'వ్యావహారిక భాషాదయం భరించలేని దివాదాలు విశ్వవిద్యాలయ రిక్షణలో, సాత్యగంధాల్లో తలదాచుకోవల్సిన దుస్థితి వచ్చింది.'

ఈ పై వాక్యంలో చెప్పిన విషయం యదార్థమే. అయినా ఇంత దురుసుగా చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు. ఈ కాలంలో వ్యావహారిక భాషోద్యమం డిఫెన్సులో లేదు. అందువల్ల గ్రాంథిక భాషావాదుల మీద కత్తులు మారాల్సిన పనిలేదు. గ్రాంథిక భాషలోనే రచన జరగాలనే మొండి పండితులు ఈ కాలంలో చాలా కొద్దిమంది ఉన్నారు. వాళ్ళేనా, భాషను గురించిన విజ్ఞానాన్ని తెలుసుకునే అవకాశం లేక తమ అభిప్రాయాలు మార్పుకోలేకపోతున్నారు. తిట్లద్వారాకా వాళ్ళకి భాషా విజ్ఞానాన్ని అందించటం ద్వారా వాళ్ళని ఒప్పించటానికి పిలువందనుకుంటాను. కొంతమంది గ్రాంథిక భాషావాదులు తమ బతుకు తెరుపు పోతుందనే భయంవల్ల గ్రాంథిక భాషను వసులుకోలేకుండా ఉన్నారు. గ్రాంథికంలోనే పరీక్ష పేపర్లు రాయాలనే నియమం ఆ స్కూళ్ళలోనుంచిపోతే గ్రాంథికభాషలో పుస్తకాలు రాసుకొని సాత్యగంధాలుగా పెట్టించుకుని నాలుగు రాళ్ళు చేసుకునే అవకాశం పోతుందని వీళ్ళ విజమైన భయం. ఈ పుస్తకాలవల్లనేనా పాపం ఈ పండితులకు మార్చేది చాలా కొద్ది. వచ్చే లాభమంతా ప్రచురణ కర్తలే దోచుకొని, ఏదో కొద్దిగా ఈ పండితులకు ముట్టు జెవుతారు. ఈ విషయాలను గ్రాంథిక భాషావాదులకు నచ్చ జెప్పి వీళ్ళ భయాందోళనలు పోగొట్టే మార్గం వెతికటం అవసరమనుకుంటాను.

16. (5.7) గ్రాంథికభాషావాదులు 'జయంతి' పత్రిక ద్వారా (1958) లేవదీసిన దుమారం 'తరవాత తెలుగు అకాడమీ' రాయించే పుస్తకాల్లో వాదాల్సిన శైలి విషయంలో ఇంకో ప్రయత్నం చేశారు. దాని

విషయం ప్రస్తావించారు గాని, ఇంకాంత వివరంగా రాస్తే చరిత్రను రికార్డు చేసినట్టుండేది. అయితే రాధాకృష్ణగారికి ఈ పని చెయ్యటానికి కొన్ని ఇబ్బందులు ఉండవచ్చు.

ఆంధ్ర యూనివర్సిటీవారు వ్యావహారిక భాషను పరీక్షల్లో ప్రవేశపెట్టటానికి ఆలోచిస్తున్న విషయం కూడా ఈ అధ్యయనంలో చేర్చవచ్చు.

17 (6.21, 6.22; .) ఈ పేరాల్లో ప్రామాణికభాష ఏర్పడే పద్ధతుల్ని చర్చించారు. ప్రామాణికభాష నిర్ణయంకాని, పరిణామంకాని భాషే తర సాంఘిక పరిస్థితులవల్ల జరుగుతుందన్న విషయం ఇంకాస్త నొక్కి చెప్పాల్సింది. గమ్యం కన్నా, శిష్ట వ్యావహారికానికి ఎక్కువ వ్యవస్థ ఉందనుకునే వాళ్లు ఇంకా ఉన్నారు. 'పెద్ద తరగతులు' వారి భాష ప్రమాణం కావటానికి వారికున్న వివ్యావకాశాలు కారణాలు. ఇవి వర్గ సహజపు సహజ లక్షణం. ఈ 'పెద్ద తరగతుల'వారే శిష్ట లభిస్తున్నారు. ఈ శిష్ట వ్యావహారికం అనే మాట అసార్థాలకు తావిస్తున్నది. ఒక రకమైన భాషను వాడే వాళ్లను శిష్టులనీ, మరొక రకమైన భాషను వాడే వాళ్లను అశిష్టులనీ అనటం అన్యాయం.

18. (6.26) స్థానిక మాండలికాలను తుడిచిపెట్టిన తరువాతనే ఈ ప్రామాణికం ఇతర ప్రాంతీయ రూపాలను కన పరిధిలోకి తెచ్చుకుంటుందని రాశారు. ప్రామాణికభాష ప్రాంతీయ భేదాలను తుడిచిపెడుతుందనేది అనుభవ విషయం. ప్రామాణిక ప్రాంతీయ భేదాలు ఒకదాని నరసర ఒకటి సహవాసం చెయ్యవచ్చు. ఈ సహవాసంవల్ల ఒకదాన్ని ఒకటి ప్రభావితం చేస్తుంది. అంతేకాని పూర్తిగా తుడిచి పెట్టదు.

19. (6.33) యెస్పర్సన్ ప్రతిపాదించిన పండిత, భౌగోళిక, సాహిత్యకల్పిత, ప్రజాస్వామిక, తర్క, ఆలంకారిక ప్రమాణాల్ని పరిశీలించి ప్రజాస్వామిక ప్రమాణాన్ని ఎన్నిక చేశారు. కాని శిష్ట వ్యావహారికం ప్రజాస్వామిక ప్రమాణాన్నిబట్టి ఏర్ప

డింది కాదు. కులీన (వర్గ) ప్రమాణాన్నిబట్టి ఏర్పడింది.

'జనసామాన్యంలో అత్యధిక సంఖ్యాకులు మాట్లాడే రూపమే వ్యాకరణరీత్యా సాధువనే వాదాన్ని భాషావేత్త లనేకులు ఆమోదిస్తున్నారు.'

'(6.34) భాషలో ఇది తప్పని, ఇది ఒప్పని చెప్పదగింది లేదనే నిర్ణయానికి వచ్చారు.'

ఈ పై రెండు వాక్యాలూ ఒకదాని కొకటి విరుద్ధంగా కనిపిస్తున్నై. ఇవి వక్రవక్ర పేజీల్లోనే ఉన్నై. వ్యాకరణరీత్యా సాధువు అంటే తప్పాప్పుల నిర్ణయమే అవుతుంది. భాషకూ వ్యాకరణానికి ఉన్న సంబంధం విషయంలో రాధాకృష్ణగారు పొరపాటు పడలేదున్నట్టున్నారు.

ఈ సాధువు, అసాధువు అనే మాటలు శిష్ట వ్యావహారికంలాగే మనకు వ్యావహారికోద్భవమనమంచి సంక్రమించిన్నై. ఏది సాధువు, ఏది అసాధువు అనే చర్చ ఈ కాలంలో ఆర్థ రహితం.

(6.35) 'ప్రామాణిక రూప నిర్ణయానికి సాధుత్వా సాధుత్వ చర్యలకు సంబంధంలేదు' అని ఒక వక్రవక్ర అంటూనే 'బహుళ వ్యాప్తిలో ఉన్న రూపం ప్రామాణికం—భాషా శాస్త్రజ్ఞుల దృష్టిలో అదే సాధువు. అప్రామాణిక రూపాలే (అంటే స్థానిక మాండలికాల వంటివే) తక్కువలో అసాధువు.' అని అనటం ఎందుక? అప్రామాణిక రూపాలు అసాధువు లెందు కవుతై? కొందరు వ్యవహారించే భాషను, ప్రామాణిక భాషకు భిన్నమైనా అసాధువనే వాక్కు భాషా శాస్త్రజ్ఞులకే కాదు, ఎవరికీ లేదు. రాధాకృష్ణగారైనా మాట వరసలో, వాదన పద్ధతిలో అట్లా రాశారనుకుంటాను అనలు సాధువు అసాధువు అనే గొడవ మన కెందుకు? ఈ మాటలవల్ల మనం దేన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నామో, దాని వలయంలోనే చిక్కుకునే ప్రమాదం ఉంది.

20. (6.51) భాషా పరిణామంలో పూర్వ లక్షణాలు తరువాత కాలంలో మారతయ్యని వాదం

చటం బాగానే ఉంది. సంస్కృత వ్యాకరణ సంప్రదాయాన్ని దేశభాష వ్యాకరణాలనువరించటానికి 'జన్యజనకభావం' (సంస్కృతం నుంచి తెలుగు పుట్టింది అనే భావం) ఒక్కటే కారణ మనలేం. సంస్కృత వ్యాకరణ సప్రదాయం ప్రాచీనకాలపు భాషా సిద్ధాంతం (Linguistic Theory) ఆ స్థానం నర్వహణ అనూ అన్వయిస్తుందని ప్రాచీన వ్యాకరణ భాషాచారు భాషల మధ్యభేదాలకన్నా సామ్యాలే ఎక్కువని వారి ఊహ అయి ఉండాలి. అది సరైన ఊహ. కేవలం సంస్కృతభాషకు మాత్రమే అన్వయించే ఏవో, ఇతర భాషల కన్వయించే ఏవో అనే విభాగం వాళ్లు సరిగ్గా చేసుకోలేకపోయి ఉండవచ్చు. అట్లాంటి చోట్లు చూపించి వాటిని విమర్శించడం సరైన పద్ధతి. అంతేకాని అయినదానికీ, కానిదానికి చిన్నయ నూరి మీద విరుచుకుపడటం సమంజసం కాదు. రాధాకృష్ణగారి విమర్శ యోస్వర్నస్, బ్లాంషీల్ల వంటివారి అభిప్రాయాలను అనుసరించి చేసింది. భాషలమధ్య భేదాన్ని భూతద్ధంలోలాగా చూపించారు అప్పటి భాషా శాస్త్రజ్ఞులు. 'భాషా విభాగాలు అనేవి భాష కొక తీరులో ఉన్నాయి' అనటం అప్పటి ఆలోచనను సరించే 'Languages could differ from each other without limit and in unpredictable ways... (Martin Jos)' అన్న ఒకనాటి ఆమెరికన్ సంప్రదాయాన్ని సమర్థించి రాధాకృష్ణ గారు, భాషలమధ్య భేదం విపరీతంగా ఉంటుందనుకుంటున్నారు. భాషల మధ్య భేదాల కన్నా సామ్యాలే ఎక్కువని కనాటి భాషా శాస్త్రజ్ఞుల మతం. సర్వభాషలూ ఒకే గుప్త నిర్మాణాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్న ఈ రోజుల్లో భాషలమధ్య భేదాన్ని గోరంతలు కొండంతలుగా చూపించటం భాషా తత్వాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి సహాయపడదు. చిన్నయ నూరిలో లేని దోషాలు కనిపించటానికి కారణం ఈ అవగాహన లోపమే ననుకుంటాను. పదేళ్లకిందటికన్నా ఇప్పుడు భాషల్ని గురించి మన అవగాహన పెరిగింది. భాషా సిద్ధాంతం పెరిగింది. వ్యాకరణాల స్వరూపం మారింది.

21. (6.52) ఇంతకుముందే మాచిలచి నట్టుగా (19. (6.33) రాధాకృష్ణగారికి ఎవర్ని విమర్శిస్తున్నారో వాళ్లవలయంలో తమకు తెలికుండా చిక్కుకుపోయే అలవాటుంది. అందుకే (పేజీ 135) 'చెనగలు, సెనగలు' అనే రూపాల్ని గురించి రాస్తూ 'పేసీలో ఏది చెడిపోయి కుళ్లిపోయిన రూపమో పై ఉదాహరణమే నిరూపిస్తుంది' అని రాశారు. భాషా శ్రయ సిద్ధాంతాన్ని విరాకరిస్తూనే ఉన్న 'చెడిపోయి కుళ్లిపోవటం అనే మాటల్ని వాడటం ఎందుకు? బహుశా ఎత్తిపాడవటంకోసం ఇట్లా రాస్తారేమో? ఎత్తిపాడవులు కాస్త చర్చకు అలంకారం కావు.

22. (6.54, పేజీ 140) సరస్వతి విరుద్ధమైన నిర్ణయాలు చిన్నయనూరి చేశాడని కొన్ని స్మృతాలను ఈ పేరాలో విమర్శించారు. ఏండ్లు అనే రూపాన్ని సాదిస్తూ సారి సంఖ్య అనే రూపాన్ని 'తెనుగున బిందువులకు స్థిరంబు లేమిం జేసి' విరాకరిస్తాడు. 'అంటే ఇక్కడ బిందువు ఉంటుంది, స్థిరం (ఛకరం) తొలగిపోతుంది' అని వ్యాఖ్యానించటం పొరపాటు. స్థిరం అనలరూపేందాదు. పరుష సరళములకు ముందే బిందువుంటుందన్న గ్రాఫోటాక్టిక్ సూత్రం (Graphotactic Rule) దీన్ని రానియ్యకుండా నిరోధిస్తుంది.

'వాణాడు' అనే రూపంలో బిందువు స్థిరం ముందు తొలగిపోతుంది.

పై రెంటిమధ్యనున్న వైరుధ్యం ఏమిటి? 'ఇదంతా సత్యానికి, సత్కాన్తియ, ప్రామాణిక విధానమే గదా మరి' అని చిన్నయనూరిని ఎగతాళి చేయవలసిన అవసరం కనిపించటంలేదు—ఇదే పేజీలో 'ఇలాంటి అసందర్భాల సన్నిధిని చర్చించటం ఇక్కడ సాధ్య పడదు. ప్రత్యేక గ్రంథమే రాయవలసి ఉంటుంది' అన్నారు. ఆ గ్రంథ మేదో త్వరగా రాస్తే అక్కడ ఇంకాస్త విపులమైన చర్చ ఉండటానికి అవకాశం ఉంది.

23. (6.6) ఈ పేరాలో వ్యాసహరి

భాషకు వ్యాకరణాలను గురించి ప్రస్తావించారు. దీనికి ఒక అధ్యాయమే కేటాయిస్తే బాగుండేది. విదేశీయులు, తెలుగువాళ్ళు, ప్రాచీన, ఆధునిక పద్ధతుల్లో రచించిన వ్యాకరణాలు, చర్చించిన వ్యాకరణాంశాలు విపులంగా పరిశీలించాల్సింది ఇట్లాంటి పుస్తకంలోనే. ఆ పని రాధాకృష్ణగారు చేసి ఉండాల్సింది.

ఇదే పేరాలో (పేజీ 142) 'భాషలోని పద సంఘటనల క్రమ వికాసాన్ని సూచించేవి వికాసక వ్యాకరణాలు. వాఙ్మయ నిర్మాణక్రమంలో భిన్నపద జాతుల అన్వయ సంబంధాలను శబ్దార్థ సుబంధాలను నిరూపించే పరివర్తక వ్యాకరణాలు' అని నిర్వచించారు. ఈ నిర్వచనాలు తప్పు. ప్రమాణికమైన ఏ శాస్త్ర గ్రంథాల్లోనూ ఇట్లాంటి నిర్వచనాలు కనపడవు. ఈ నిర్వచనా శైలికి ఉదాహరణగా చెప్పేటప్పుడు ఈ వ్యాకరణాల్ని గురించి విపులమైన చర్చ చేయాల్సి వస్తుంది. అసలీ నిర్వచనం అవసరం ఎందుకొచ్చింది దిక్క?

రమ రాతి ప్రతిమిద ఎవరో పిన్నితో ఏమేమో రాసిన విమర్శలు కనిపించినయ్యే, ఆ ఆక్షేపణలను, సమాధానాలను సజ్జితంగా అనుబంధంలో ప్రకటించారు ఈ పుస్తకాలను బహుమతికోసం ఎన్నిక చేయటానికి వదిలిన వరణశిఖరుల్లో ఒకరు ఈ వ్యాఖ్యలు చేసి ఉంటారు వీటిని రాధాకృష్ణగారు ఉపేక్షించి ఉండాలి. అవి హస్తాంతరాలు కూడా కావు.

ఈ విమర్శమొదటే చెప్పేటట్టుగా ఈవిషయం మీద అచ్చయిన రెండు పుస్తకాల్లో ఇది మేల్తెనది. పై విమర్శలను రాధాకృష్ణగారు సహృదయంతో పరిశీలించి రెండో ముద్రణలో దీన్ని ఇంకా మరిచి పుస్తకంగా తీర్చి దిద్దుతారని ఆశిస్తాను. ఒకే విషయాన్ని గురించి ఆలోచించే ఇద్దరు పరిశోధకులకు అభిప్రాయ భేదాలుండటం సహజం. వాటిని నిర్మోగమాటంగా ప్రకటించటంకూడా అవసరం. భాషా చర్చల్లో ఈ సంప్రదాయం ఉంది. ఈ సంప్రదాయమే ప్రస్తుత విమర్శలో పాటించబడింది.

—'చే రా'

ఎర్ర పిడికిలి

రచన: శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి. వెల: 3 రూపాయలు, బాటాజీ వద్ద పెద్దపల్లి, బజారువీధి, తిరుపతి. (ఆం. ప్ర.)

శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి లబ్ధి ప్రతిష్ఠలయిన ఆధునిక తెలుగు కవులూ, విమర్శకులలో ఒకరు. వీరి కవితా సంకలనాలు అడవి, భువన ఘోష, అంగార వల్లరి ఇంతకు మునుపే వచ్చాయి ఈ 'ఎర్ర పిడికిలి' నాగోది.

వీరి పూర్వ సంపుటలలోని కవితలకూ, ఎర్ర పిడికిలిలోని వానికి పునయోగించిన భాషలో, శైలిలో సంపూర్ణమైన మార్పు వుంది ఇత. పూర్వం అతి సామాన్యమైన మాటలలో చెప్పగల చిన్న విషయాన్ని కూడా సంస్కృత పదాలూ, సమాసాడంబరాలూతో ఎంతో బరువు తయారుచేయడం ఆయన అలవాటు. 'అనుకోకుండానే ఆ మాటలు దొర్లిపోతున్నాయి' అన్నారోమాటు. కాని ఈ కవితలలో నిగ్రహం చూపగలిగేయి, భాషలో. విరసం నిబద్ధత తెచ్చిన మంచి పరిణామంగా వీనిని అభినందిస్తున్నా.

దేశంలోని ప్రజల కష్టాలకు అన్యాయాలకు, అక్రమాలకు తల్లిడిల్లే మానవత్వంగల కవి రమణారెడ్డి.

హింసలు ఖేదాలు హత్యాకృత్యాల
హాజమా జాలుమా అత్యాచారాల
నేరం మోసవి న్యాయం చెప్పని
నరుల దుర్వ్యధలు నరక దండనలు
ప్రజాతంత్ర శత్రుత్వ దళాలా?

—అని పరితపిస్తారు రక్తం కవితలో.

'ఒంటరిపాలులోంచి లోక కుటుంబంలోకి గల గలా సాగుతున్న' పద్యానందిని అభినందించగల అంతర్జాతీయ దృష్టివుంది.

'అనారాధ వరంలోని బుద్ధ ప్రతిమ కూడా కుద్ధరూపం ధరిస్తుంది' మమాయని లంకలోని

గంధవిమర్శలు

అనంత్యస్తయువతపై సాగుతున్న హింసాండకు
వల్ల మారుతారు. వియత్నాంలో ఆమెరికా సాగిస్తున్న
పాశవిక యుద్ధకాండ చూసి ఉత్తపూర్వై—

వల్లీకున పట్టవగలు
బందిపోటు జరగడమే
ప్రపంచ జనసమక్షాన
ప్రజావియముల్నాంపై జారుమే!

ఊరకున్న ప్రతి ఒకడూ
నేరంలో భాగస్వామి
చేయి వాయీ ఎత్తని
చవటైవా 'అఖ్యాజ్'!

ఇది ఖానీ ఇది చోరీ
ఇది యాంకీ బాహద్దురీ
అనరే? మీరనరే?
అశని హోషలిడరే?

అని ఆక్రోశిస్తారు. మొహంమిద మొహం
పెట్టి అడుగుతారు.

ఎత్తుకున్న నన్నునే కవికైలిని, కదన రీతిని
విర్ణయిస్తాయి. ఎర్ర పిడికిలిలో అధికభాగం కవితలు
స్వాతంత్ర్యానంతరం పాలకవర్గం ప్రజాక్షేమం వట్టింపు
కోక పోవడం, దేశసంపదను కొద్దిమంది ధనికలకు
కట్టబెడుతూ ప్రజాసామాన్యాన్ని దుర్భరదారిద్ర్యంలో
ఊక్కిస్తూండడం గురించి అసమ్మతిని వలురూపా
లలో కనబరుస్తాయి.

గాఢీజీ బోసినోటి (నూలుచేసే)
ఫోటోజెనిక్ నవ్వుల్లో
వండిట్టికోటు బొత్తాం కన్నంలోని
తాజారోజా పుపురెక్కలో
పటేల్ మోటులాతీలో
మురారీకేటు లూటీలో
ఓటికె ట్రెక్కుల్లో
సాక్ బహమార్ శాస్త్రి పెళ్లాన్తి మొంంలో
ప్రియదర్శిని గాలిరివుల్లో
వెతక్కు అబ్బాయీ, అమ్మాయీ వెతక్కు

స్వరాజ్యానికి లెర్నం
స్వాతంత్ర్యం పరమార్థం! (పుట. 13)

—అంటారు. అందుకే...

రాజ్యమంటే నాకు తెలిసిందల్లా
జనం ఇబ్బంది.
రక్షణలేని పూశ్లమిదవడే
అడవివండుల సిబ్బంది (పుట 29)

అంటూ కటకట వడతాడ కవి.

ఏమిటీ బ్రతుకు? ఎందుకీ నీరసం అని
ప్రశ్నించు కొంటాడు ఆంకలో.

'చేసే ఇంకా మిగిలివుంటే
గండాల నుడిగుండాలకు
ఇవ్వంగానే లోబడు!
చస్తే రేపటికీ రెండు' (పుట 63)

అంటాడు. నుడిగుండాలకు ఇవ్వంగానే లోబడే వీరు
లను 'ఇదే మీకు వా విప్లవాంజలి'— అని దోయిలి
ఘటాస్తాడు.

'అచలం' కవిత అటువంటి ఆదర్శం చూపు
తున్న కమ్యూనిస్టులకు శ్రీ రమణారెడ్డి స.ఘటింన
అంజలి. ఆంధ్ర ప్రతి జిల్లాలోనూ ప్రజాసేవలో,
కర్తవ్య నిర్వహణలో ప్రాణాలు వణంగా పెట్టి నిలిచిన
వెంకటచలాలు సరశ్శతం!

శ్రీ రమణారెడ్డి గారి కం మనలో వాదిస్తుంది.
కోపం తెచ్చుకొంటుంది. మాటల వరద స్ఫుర్తి
స్తుంది. సవాలు చేస్తుంది. వెక్కిరిస్తుంది. కవిత
స్తుంది రెచ్చగొడుతుంది.

కానీ, దానికి ఆవేశమేగాని, సామాజిక తప
గపాన తక్కువ. మాటలు పేర్చుకుపోవడంలో వున్న
సరవాలో చారిత్రక, రాజకీయ పరిజ్ఞానాన్ని వట్టింపు
కోరు. అనలు ఈ సంకలనమూ, దానిలోని ఇంచు
మించు ప్రతి కవితా దానికి సాక్ష్యం.

స్వాహతంత్రం, కత్తిలా ఖచ్చితంగా చెప్పాలి,
శకారుడు—పేర్లు చెప్పుకోవాలంటే ఈ సంకలనం

శా.వి 37 కవితలో నగానికి పెగ్గానే చెప్పవలసి వుంటుంది—మొదలైనవానిని విడివిడిగా చదువుతాం. అనందించగలం. కారణం మన నిత్యజీవితంలో ఎ నం అనుభవించే భావాల ప్రతిబింబాలే అవి. ఏ అగమ్మ దినోత్సవమో, స్వాతంత్ర్య దినోత్సవమో నందర్న పడి వెన్నుడు, మన నిత్యజీవితం గుర్తవచ్చి—‘ఇదేనా మనం కోరింది’—అని వెనుతిరిగి చూసుకొంటాం. మోహియా మనుకుంటాం మన్ని టిట్టుకుంటాం. ఎదుటివాళ్లను తిడతాం వెక్కిరిస్తాం. వెక్కిరించు కొంటాం నవరసాలూ కురిపిస్తాం. అక్కడ కార్యకర తాం సుస్పర్తి, పాతువాదసుస్పర్తి వుండదు. ఫర్వాలేదు.

కాని, ఆ క్షణమే మన జీవితానికి గమ్యాన్ని చూర్చాన్న నిర్దేశించాలనుకుంటే? ఆ క్షణిక దౌర్భాగ్యమో, మహోత్సాహమో, పాత్యాభాసమో, పాతు వాదమానో తేల్చుకోకుండా ముందుకు అడుగు వేసేయ మంటే?

వేరే వేరే చూస్తూ విశేషం అభ్యంతరం చూపకుండా అనందించగల కవితలనే ‘రశ్మి’ చేసి ముందు పెట్టేసరికి గుణాత్మకమైన మార్పు వస్తుంది. శ్రీ రమణారెడ్డిగారి కవితల సంకలనంలో ఆమనించవలసిన అంశం అది.

అర్ధరాత్రి సూర్యోదయమైతే
అధికారంచెయి మారింది—

అనే చరణంతో ముగిసిన ‘స్వాహంత్రం’ కవిత రమారమి తొంభయ్యేళ్లపాటు సాగినా జాతీయ స్వాతంత్ర్యోద్యమగళిని అవహేళన చేస్తూంది.

ఆ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో అనేకదశలూ, అంతర్దశలూవున్నాయి. నాయకత్వాలూ, నివాదలూ వూరేయి. చిరస్మరణీయాలూ, సద్యోవిస్మరణీయాలూ అనేక ఘటనలు జరిగేయి. శ్రీ రమణారెడ్డిగారికి అవన్నీతెలుసు. తెలియడల్లా చారిత్రక గణితకమం! అవహేళనే కాదు కవికి కావలసింది—అవగాహన!

జాతీయోద్యమ లక్షణాల్ని, లక్ష్యాల్ని పోరాట

రూపాల్ని, పద్ధతుల్ని నిర్ణయించేది—ఆ సమయంలో దానిలో పాల్గొంటున్న వర్గాలేవి? దేనిది నాయకత్వం— అన్నదేగాని మన వ్యక్తిగత వాంఛల్నిపట్టి అణిజరిగదు.

మనదేశంలో — వలసదేశాలన్నింటా కొంచెం పాతదేదంతో ఇదేస్థితి—జాతీయోద్యమం జాతీయ బూర్జువావర్గం నాయకత్వన జరిగింది. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం కార్మికవర్గం ప్రభావం ఆ పుద్యమమీద ప్రత్యక్షంగా, నిర్ణయాత్మకంగాలేదు అనేక స్వాతంత్ర్య సంతరం అధికారం బూర్జువా వర్గం చేతబడింది.

ఈ వర్గం స్వవయోజన దృష్టితో, తన మనుగడకోసమే దేశంలో కొన్ని అభివృద్ధులను తెచ్చింది. ఆ అభివృద్ధి గళి ప్రజలందరికీ అవసరమే. కాని, ఆ ప్రగతి తన పిడికిలికి మించి పెరగకుండా చేయడం అధికారంలో వున్న వర్గం స్వభావం. అదే చేస్తూంది.

ఆ పిడికిలిని ఎప్పుచి ప్రగతిని ప్రజలందరకూ అందచేయగల వర్గం వుంది. అదే కార్మిక వర్గం. బూర్జువావర్గం పాలనలో పెరిగిన పరిశ్రమలూ, ప్రాజె క్టులూ ఆ వర్గానికి సంఖ్యాబలం ఇచ్చేయి. అది నిర్మాణంలోనూ బలపడింది.

ఈ ప్రకృతిలోనూ, ప్రపంచంలోనూ, సమాజం లోనూ ప్రతి ఒక్కదానిలో వున్నట్లే మన దేశపు కార్మికవర్గం పెరుగుదలలో కూడ ‘బోరుసు’ భాగం వుంది.

ఈ కార్మిక వర్గంలో అత్యధికభాగం రైతాంగం మంచి వచ్చిందీ వ్యవసాయమూ, గ్రామీణ పరిస్థితు లూతో సంబంధం వున్నదీను. అందుచేత దానిలో పెట్టే బూర్జువా భావాల ప్రభావం అధికంగా వుంది. అది చారిత్రక పరిస్థితి.

ఈ ద్వంద్వ స్వభావాన్ని అర్థం చేసుకోవడం అవసరం, ప్రతి మార్క్సిస్టుకూ, లేకపోతే సోషలిజం, కమ్యూనిజం గురించి మనం ఎన్ని చెప్పినా అవి వట్టి ప్రగల్భాలే అవుతాయి. మనకు మిగిలేది పెట్టి బూర్జువా భావ ప్రవాహంలో కాళ్లు తేలిపోయి, కొట్టుకుపోవడమే శ్రీ రమణారెడ్డిగారిలో జరిగిం

దదే. యావనగీతం (పుట 50) చూస్తే ఆయన ఎక్కడున్నాడీ అర్థం అవుతుంది. దానిలో —

కపాలంతో కందుక
క్రీడలాడగల కఠినత
నెత్తురుతో అత్తురు
స్నానంచేసే క్రోధ్యచరిత
హింసలకూ హత్యలకూ
పాడలిపోని దారుణ్యం
యావనానికి అభివాదం

అంటూ యువజనులలో ఆయన అభిలషించే భావంను పేర్కొన్నారు. హిట్లరు జర్మను యువకులనుంచి కోరిన ఈ గుణాలు శ్రీ రమణారెడ్డిగారికి ఎందుకు వచ్చేయి?

బూర్జువావర్గం తన సంచలనీ, స్థానాలకి మొప్పువస్తే ఎటువంటి హింసలకేనా సిద్ధపడుతుందే కాని, నిత్యజీవితంలో ప్రత్యక్ష హింసారతి కోరదు. ఏమంటే అల కల్లోలస్థితి దేశంలోవుంటే ఆ వర్గం ఇష్టపడుతుంది. (ప్రపంచకల్లోలం దానికి ఫరవాలేదు. లాభకరమేకూడ) అందుచేతనే 'అహింసను' బోధిస్తుంది. ఆ వర్గానికి పాలన పద్ధతులలోగల అనుభవమా అధికారమూ సమాజంలో దాని సంఖ్యలృత్యాన్ని కూడ డిస్తాయి. అందుచేత వారు క్రొత్తానికి ఈ విధంగా చట్టం కట్టనక్కర్లేదు. కట్టరు కూడా.

కార్మికవర్గం, దానికితోడుగా రాగల సజలు సమాజంలో అత్యధిక భాగం. అధికారం స్వార్థమరచుకొనడానికి వారికి కావలసింది నిర్మాణం. అధికారం పట్టుకొన్నాక దానికి సంఖ్యబలం, నిర్మాణబలం, అధికారబలం కూడా వుంటాయి. అందుచేత హింస దానికి నియమం కాదు. కాని, అవసరం వచ్చినప్పుడు, దాని చేతిలోని అధికారాన్ని లాగివేసే ప్రయత్నాన్ని విరోధించేందుకు హింసాకాండకు వెనుదీయదు.

ఈ సందర్భంలో ఒక చిన్న పునావారణ వివ్వాంసినిస్తాంది.

1919 లో సోవియట్ ప్రభుత్వాన్ని కూల

దోయడానికై 'మిత్ర'రాజ్యాల ధన వస్తు సహాయంతో డెనికిన్ అనే జనరల్ యుక్రేన్లో విశేష భాగాలను ఆక్రమించేడు. డన్ బాస్లోని పరిశ్రమల కార్మికుల మీద క్రూరహత్యాకాండ సాగిస్తున్నాడు. అతని సేనలను బుడెన్ని ఆశ్విక దళాలు ఎదుర్కొంటున్నాయి.

డిసెంబరు 7 న పోక్కోవ్కా అనే చోట మామన్తోన్ అనే జనరల్ సైన్యాన్ని రెడర్మీ 4, 6 డివిజన్లు వెనకముందులనుంచి నొక్కేసేయి.

యుద్ధానంతరం స్థాలిన్ యుద్ధరంగంలోకి వచ్చేడు. మైదానంలో, గుట్టలమీద మనుష్యులు, గుర్రాల కళేబరాలు పెరిచినట్లున్నాయి.

'స్థాలిన్ చూడలేక పోయాడు. 'సెన్యూన్ మిప్సైలోవిచ్! చాల భయంకరంగా వుంది. ఇంత నష్టం కలగకుండా చూడలేమా? అవునులే. మన శిష్టు మాత్రం ఏం వుంది?'— అంటూ ఆలోచనలో పడిపోయేడు.'

—అంటూ బుడెన్ని వ్రాసేడు. హింసయెడ కమ్యూనిస్టుల, కార్మిక వర్గాల ఆచరణలు, ఆలోచనలూ అవి.

ఇంక ఇటువంటి హింసారతి పెట్టి బూర్జువా అవలక్షణాలలో ఒకటి. ఆలోచనా శూన్యత, ఆవేశం, తక్షణ ఫలితాకాంక్ష, అసహనం, ఏ పనికేనా సిద్ధం కావడం, అంతలో నీళ్లు కారిపోవడం, పలాయనం, విరక్తి, ఇవన్నీ మనకి ప్రధానంగా కనిపించేది ఆ వర్గంలోనే.

కార్మిక విప్లవంలో గాని, కార్మిక పాలనలోగాని దురంత చర్యలు జరిగితే (నిరుద్దేశం) పెట్టే బూర్జువా ఔత్సాహిక హింసారతుల మూలంగానే జరుగుతాయనడం సత్యదూరం కాదు. దానికి బోలేడు చారిత్రకదాహరణలున్నాయి.

శ్రీ రమణారెడ్డిగారిని ఎవరో మాట్లాడడం తగ్గించేరన్నారు. దానిమీద 'కుట్టకయున్న వృశ్చి కము కుమ్మరిపుర్రని యందురే కవా!' అన్న భట్టు మూర్తి పక్కీతో తొడ చరిచి సవాలుచేస్తూ 'ప్రభా

చక్రం' వ్రాసేరు. అల్లాగే ఎవరో ఏదో చేసేరవో, చేయలేదనో వేళాకోళం చేస్తూ స్వేచ్ఛాజీవి, అవా చ్యుడు మంటిని వ్రాసేరు. ఇటువంటి కృతులు చదవడానికి బాగానే వుంటాయి, వినేవాళ్ళకి అవందనూ కలగొచ్చు. అయితే వ్రాసేవాళ్ళు చవకవుతారు. మరేం లేదు. వానిలో ఆత్మస్తుతీ, వరనిందా బహుళంగా వుంటాయి. ఏదో తాత్కాలిక కోశంతో రాసినా అవి ఇటువంటి సంకలనాల కెక్కడం అభిలషణీయం కాదు. చూడండి—

ప్రభాచక్రంలో— 'కాలాల కనిపించేదానికి కూడా ప్రమాణం?'—అని తనను చిన్న చేసినవారిని ఈసడిస్తూ,

యోజనం దూరాన
జనంగుండెలో మెలితే
గర్జనం
చెవుల వినబడేదా మిగు
ఒకరికి కూడా?
యోచనా పరులమంటారు మళ్ళీ!

—అని ధూత్కరించేరు.

దుర్గర్వానికి లోబడి దురసిల్లుతున్న
ఈవిశాల భూదేవిని
చెర విడిపించడానికి
దేవమాతనై వస్తున్నా

—సంటూ తమ విరాడ్రూపం ప్రదర్శించే సంకల్పం దీక్ష్వా కనబరిచేరు.

కాని 'కనిపించేదానికి ప్రమాణం' అయినే కానలేకపోవడం శ్రీలంకలో మనకు కనిపిస్తోంది చూడండి.

శ్రీలంకలో సిరిమావో ప్రభుత్వానికి అండగా—
'సింహళ విమానాశ్రయంలో భారత పాలి కాస్టర్లు మూగుతున్నై—'

—బాగానేవుంది. దానిని ప్రభుత్వమే అంగీకరించింది. కాని ధానివెంటనే

'హిందూ మహాసముద్రానికి
సోవియట్ యుద్ధనౌకలు
పహరాయిస్తున్నై'

అంటూ వ్రాసిన ప్రమాణరహిత ప్రవచనంలోనే ఆయన బయటపడి పోతున్నారు.

హిందూ మహాసముద్రంలో సోవియట్ యుద్ధనౌకల గస్తీవార్త అమెరికన్ బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదులు తమ దుశ్చేష్టితాలను కప్పిపుచ్చుకొనేందుకు కల్పించిన సాకు. అసియా ఆఫ్రికా దేశాలలో జ్వలంతం అవుతున్న జాతీయ విముక్తి పుద్గళాలను నిగ్రహించేందుకూ, వర్తమాన దేశాలను వక్రబెదురుతో పెట్టడానికి వారు దక్షిణాఫ్రికాలోని 'స్టైమన్స్‌టౌన్', హిందూ మహాసముద్రంలోని దీగో—గార్నియా, ఆస్ట్రేలియాలో కాక్‌బర్న్‌లను పెద్ద నౌకా విమానాశ్రయాలనుగా నిర్మిస్తున్నారు. దానిని సమర్పించుకొనేందుకు సోవియట్లు బూచిచూపేరు. అది అనత్యమని అమెరికన్, బ్రిటిష్ పత్రికల విలేకరులనే దానికి పుదావారణల కివ్వవచ్చు.

అయితే వానిని సమ్ముము—అనడానికి రమణా రెడ్డిగారి కథికారంవుంది. కాక, సమ్ముతున్నా మంటూనే, ఆ దుష్ప్రక్రియలో సోవియట్లకు భాగం వుండు అనవచ్చుకూడా. ఏమంటే సోవియట్లు సోషల్ సామ్రాజ్యవాద దేశమని వారు వాదిస్తున్నదే కదా. అంటే ఏమిటని అడగనేవద్దు. ఆ ప్రశ్న వదిలేసి ఇంకోప్రశ్న వెయ్యాలినుంటుంది.

సోవియట్లు నౌకల మహారా ఎవరిని కాపాడడానికి?

'యన్ వో యన్ పంపిందా సిరిమావో.' వెను వెంటనే మరో ప్రశ్న.

'ఎవరినుంచి కాపాడడానికి?'

మావో చైనానుంచా? జనతా విముక్తి పేర మన తిరుగుబాటును చైనా ఖండించిందే!

ఒకవేళ ఆమోదించిందన్నా ఇంత దూరానవున్న ఒక స్వతంత్ర రాజ్యంలో చేయి దూర్చి నిగ్రహించే నౌకాదళం వుందా చైనాకు? ఒకవేళ వుందన్నా ఆ

విధంగా సాయపడే స్వభావమా? తన సరిహద్దులలోకి వచ్చి బాంబులు వేస్తే తప్ప తన సేనలు యుద్ధానికి దిగవని హామీ యిచ్చి, విరుత్నామ్లో అమెరికాను 'యరేద్యం విహార వృషభరాజ!' అని నూచించి వదిలేసేవే! అందులోనా శ్రీ లంకా చైవా హద్దుల్లో కూడా లేదు కద!

మన ప్రశ్న మిగిలే పోయింది. నూటిగా సామ్రాజ్యవాదుల్ని చూపుతూంది. పెరమునా తిరుగుబాటు సామ్రాజ్యవాదులు కప్పించినదనీ, వారే ధనం, ఆయుధాలూ అందచేసేరనీ, ఇప్పుడు బయటపడింది. అసంతృప్తయిన సింహళ యువత ఆ ద్రోహానికి బలి అయింది. అసలు ద్రోహులు రంగంలో ప్రవేశించకుండా సోవియటు యుద్ధనౌకలు అడ్డుపడ్డాయని తప్పు పడుతు వారా? రమణారెడ్డిగారు?

అందుకే మాటలు అల్లుకుపోయే హాస్యారులో శ్రీ రమణారెడ్డి వానివలన వచ్చే అవర్ధాలను గమనించరన్నాను!

ఇది రాజకీయ సమన్వయంలోనే కాదు. కవిత్వ ఔచిత్యం సందర్భంలో కూడా ఈలోపం కనిపిస్తుంది. ఆత్మచిత్రం కవితలో ఒక చరణం చూడండి.

చేత ఇంకా నీలో మిగిలివుంటే

గండాల సుడిగుండాలకు

ఇష్టంగానే లోబడు

ఛస్తే రేపటికే రెండు!

ఇక్కడవారు చేపవుండ గోరింది 'తారలను తలదాల్చే శిఖర' లా బతికేందుకు. ఆ ప్రయత్నంలో చావు రావచ్చు. కాని అది లక్ష్యంకాదు. దానిని తలపుకు రానీ పనిలేదు! అక్కడ చెప్పవలసింది 'సుడిగుండాలకు అడ్డుపడ' మని. లోబడితే వారు చెప్పినలేక్కే. రేపటికే రెండు. అందుకు మన ప్రోత్సాహం అవసరంలేదు.

ఇంకా ఎన్నో చూపవలసినవి. పున్నాయి. కాని, ఇక్కడికే దీర్ఘమయి పోయింది కవిగా, కవి తుడుగా శ్రీ రమణారెడ్డియెడ గౌరవాభిమానాలకు

గుర్తుగా, వారితో గొంతుకలిపి, వారి యీ సరికొనంలోనివే ఈ చరణాలను గుర్తుచేస్తాను:

నివ్వమిద నిపురుషున వూడి,
నిజాన్ని జ్వలింప చెయ్యాలయ్యా!

పాలిన పువ్వే కెంపెక్కేలా
పారుషం గుండె కెడన్నేలా
క్రమగతిలో, నిర్మాణరీతిలో
శ్రామిక విప్లవ మెదిగొచ్చేలా
రంగు చిక్కబడి హత్తుకోనేలా
రక్తమైరబడి రగుల్తోనేలా
రచనారీతి రహించాలయ్యా!
అయ్యా! కవివర్యా!
భయ్యా! కవివర్యా!

(కత్తుల చక్రం నుంచి) (పుటలు 7—8)

'అపరిచి.'

గోదా గ్రంథమాలవారి

రెండు గ్రంథాలు

1. బిడాల మోక్షము

(రచయిత: సంగీత సాహిత్య కళానిధి—శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తుల కృష్ణమాచార్యులు, క్రొన్ 32 పేజీలు. వెల రూ. 1-25. ప్రెస్టిస్టావం— మునుస్వారు, (కృష్ణాజిల్లా)లోని శ్రీ గోదా గ్రంథమాల)

ఇది అధిక్షేప కావ్యంగా కూర్చబడిన వద్య కావ్యం. మహావిద్వాంసునితో తాను సమానుడని భావిస్తూ ఉండిన ఒక మూర్ఖుడు ఆయన అనుచరుల మీద తిరగబడి, గొప్ప పరాభవాన్ని పొంది, ఆ మహా పండితుని కాళ్ళపై పడి క్షమాపణ వేడుకొన్న వృత్తాంతం ఇందులో ధ్వనిస్తుంది.

ఇందలి కథాంశం ఇది—

ఒక అడవిలో మృగాలన్నీ చేరి, సింహాభిముగ రాజ్యానికి సార్వభౌమిణ్యంగా నిర్ణయించి సేవిస్తూ

ఉండినవి. ఒకప్పుడు ఒక మార్జాలం అక్కడికి వలస వచ్చి, సింహం ఉన్న గుహలోనికి వెళ్లబోగా, గుహ ద్వారంవద్ద కావలియున్న భల్లూకం అడ్డుకొని, దూరంగా పొమ్మని గద్దించింది. మృగరాజైన సింహం చూస్తే ప్రాణాలు దక్కవన్నది. పిల్లికి దానిపై కోపం వచ్చినా లోలోపల అణచుకొని, ఆ గుహకంటే ఎత్తయిన ఒక చెట్టుతోరను నివాసం చేసుకుని, 'తాను మృగరాజు ఎందుకు కాకూడదు?' అనే భావంతో ఒక ఉన్నతస్థలం (ఉమ్మెత్తాకు) మీద 'మృగరాజు' అని వ్రాసి దాన్ని మెడలో కట్టుకుని తిరుగుతూ తాను మృగరాజునని ప్రచారం చేసింది. దీని పిచ్చిచేష్టకు నవ్వుకుంటూ మిగిలిన మృగాలు 'అనుమంటే అనుకోసీ' అని ఏమీ అనకుండా మౌనం వహించాయి ఆ మౌనాన్ని ఆమోదంగా భావించి ఆ దిబ్బలం గర్వంతో సంపరిచ సాగింది. దీని గర్వాన్ని చూచి సహించక ఒక సారమేయం (కుక్క) పిల్లి మెడలోని 'మృగరాజు' బిరుదు పత్రాన్ని చించివేసింది. ఈ పిల్లికి మంత్రంగా నటిస్తున్న ఒక నక్క బిరుదం శాశ్వతంగా ఉండడానికి సరిపో చెప్పి అనుమతని పొంది. బిరుదాక్షరాలు స్పష్టంగా కానవచ్చేటట్లు అక్షరాకారంతో పిచ్చుమీద చురకలు వేసింది. కీర్తిని కోరే పిల్లి, ఆ వాతలవాదను సహించవలసి వచ్చింది. తర్వాత ఈ మార్గ దిబ్బలం తన మైత్రిని ప్రకటించి, ఎలుకలను తన వెంట తిప్పుకున్నది. దీని మీద విశ్వాసం లేని మూషకాలు ముఖస్తుతి చేసి దాని మెడలో గంటను కట్టించ గలిగాయి. తర్వాత వాటికి దానివల్ల భయం పూర్తిగా నశించింది.

ఒకసారి ఒక గజరాజు ఈ మార్జాలం ఉన్న వృక్షంవద్దకు రాగా, ఇది కోపించి ఆ ఏనుగు పై తిరగబడింది! తన కుంభస్థలంపైకి ఎక్కిన పిల్లిని ఏనుగు తొండంతో పట్టుకోగా, అది యెట్లో తప్పించుకుని చెట్టెక్కినది. ఏనుగు ఆ చెట్టును మొదలంటు పెరికివేసింది. పిల్లి తప్పించుకుని పారి పోయి ఒక పొదలో దూరింది. కోపంతో ఉన్న ఏనుగు దాన్ని వెంబడించి, అక్కడికి వెళ్ళింది మెడలోని గంట ఒక మల్లె తీగకు చిక్కుకొన్నందున పిల్లి

ఏనుగుకు చిక్కక తప్పిందికాదు. గజరాజు దాన్ని చంపడానికి ఇష్టపడక తొండంతో పట్టుకునే అడవి అంతా తిప్పింది. పిల్లి ప్రాణ రక్షణార్థమై పెద్దగా అరుస్తూ, మృగరాజైన సింహాన్ని శోధించేడింది. అప్పటికి ఏనుగు సింహం వుండే గుహదగ్గరకు దాడం తటస్థించింది. సింహానికి ఏనుగును చంపగల సామర్థ్యం ఉన్నప్పటికీ, పిల్లిని కాపాడవలెనని కోరి గజరాజువల దాన్ని తప్పించి, బుద్ధిచెప్పి వంపివేసింది. అలాగే మొరలి బారేపడిన గజేంద్రునకు విష్ణుదేవుని మూలంగా మోక్షం (ముక్తి) లభించింది. ఇప్పుడు గజేంద్రుని బారేపడిన పిల్లికి మృగరాజు మూలంగా మోక్షం (విడుదల) లభించింది.

ఎవరినో మనస్సులో పెట్టుకొని, వారిని అధిక్షేపిస్తూ ఇది వ్రాయబడినట్లున్నది. ఇట్టిస్థితిలో కొన్ని సంఘటనలు అస్పృభావికంగా ఉండడం సహజం. పిల్లి మృగరాజు ననుకోవడం, నక్కచేత వాతలు పెట్టించుకోవడం, మెడలో గంట కట్టించుకోవడం, ఏనుగుపైకి తిరగబడడం అస్పృభావికంగానే ఉన్నవి. రచయిత కవిత ధారావాహికంగా సాగింది. పూర్వం కవుల అనుకరణలున్నా కానవస్తున్నవి.

అక్కడ శైలము నెక్కు నితండు సాలము నెక్కు
నెలమి నాతనికన్న నితడే ఘనుడు'

అనే పద్యం

'అతండు శూలముఁ ద్రిప్పు నితండు వాలముఁ ద్రిప్పు
నెలమి నాతనికంటే నితడే ఘనుడు'

అనే ప్రసిద్ధ పద్యానికి అనుకరణం.

'నానామూషక సంతతుల్ వనములోనన్, ఎవ్వ నిచే రహిల్లు వనము, బలమొక్కింతయు లేదు, అల భూభృత్కుహారంబుతో, పులికిం జెప్పంగఁబోడు, తన వెంటం బులి దానివెంట' అనే పద్యాలు (పుటలు 28, 29) పోతన్నగారి భాగవతంలోని 'నానానేక పయూధముల్ వనములోనన్, ఎవ్వనిచే జనించు జగము, లావొక్కింతయు లేదు, అలవైకుంఠ పురంబులో, సిరికిం జెప్పండు, తన వెంటన్ పిరి లచ్చివెంట' అనే

ప్రసీద్ధవర్ణం అడగుజాడల్లోనడిచినవే! రచన ఇంపుగా సాగిరా 'హర్షమునకు లింగము గాగన్' (పుట. 10—హర్షమునకు చిహ్నము గాగన్—అనుటకు.) 'ఏగిక్రిందికి' (పుట. 10—క్రిందికి దిగి—అనుటకు) 'నరమా తనయందు' (పు. 11—కుక్క) మార్జాల మాణ్యము' (పు. 12—మార్జాలోత్తము డనుటకు) 'ప్రతోషకరమ్ము' (పు. 17—సంతోషకరమ్ము) 'సతీ మౌన హర్ష ప్రవర్తన తుల్యమ్ములు' (పు. 19—సతీతల్లి ప్రేమవంటిది) 'సంహసాని వలయమ్ము' (పు. 21—సంహస లలాట కంకణము) వంటిది ఎబ్బెట్టుగా కావనమన్నది.

సరసకవులైన కృష్ణాచార్యులుగారు తమ సుధురకవితకు అనుగుణమైన గ్రంథాలు రచిస్తే వాఙ్మయానికి ఎక్కువ ఉపకారం చేసినవారౌ.

2. ద్వంద్వ సూరి చరిత్ర

(రచయిత: విద్యావికారద, ఉపనిషదుద్భావ కౌకిల శ్రీకె.టి.ఎల్. సరసింహాచార్యులు, క్రాసు నైజా, 32+469 పేజీలు వెల రూ. 12 ప్రాప్తిస్థానం—శ్రీ గోదా గ్రంథమాల, మునునూరు, కృష్ణాజిల్లా.)

విశిష్టాద్వైత మతానికి చెందిన సరసు భక్తాగ్రణ్యులలో సప్తద్వంద్వారాధ్యులు (ఎండ్రెయిడుగురు దివ్యనారాయణులు) ప్రథమ గణ్యాలు. వారు మహాశక్తి సంపన్నులై కాక భగవదనుగ్రహాన్ని పొంది తమ రచనల మూలంగా భక్తలోకాన్ని కైవసం చేసుకున్నారు. వారు—సాయగైయాళ్వారు, పూతల్వారు, పేయాళ్వారు, తిరుమలికైయాళ్వారు, నమ్మాళ్వారు, పెరియాళ్వారు, మధురకవియాళ్వారు, గోదాదేవి, తిరుమంగయాళ్వారు, తొండరడిప్పండియాళ్వారు, తిరుప్పాణాళ్వారు కులశేఖరాళ్వారు—అనువారు. వీరి జీవితాలను గురించి, కవితా వైభవాన్ని గురించి, ఉపన్యాసము గురించి తెలిసినవారు చాలా తక్కువ. (సప్తద్వంద్వారాధ్యుల ఎవరో కూడా తెలియనివారు ఉండవచ్చు.) ఈ మహానీయుల జీవిత, కవితా, తపస్సాధనలను గురించి సోదా

హరణంగా, విపులంగా భక్తలోకానికి తెలియజేయవలె ననే సంకల్పంతో రచయిత దీన్ని రచించారు.

ఇట్టి గ్రంథాలను రచించడానికి కైవసం సంస్కృతాంధ్రాలో పాండిత్యం, రచనా పాటవం మాత్రం చాలవు. మత సంప్రదాయాలు సమగ్రంగా తెలిసి వుండలి. విశిష్టాద్వైతాన్ని గురించి తెలుసు కోవాలంటే ద్రావిడ ప్రబంధాలను తుణ్ణంగా అభ్యసించాలి. ఆ భాషలో మంచి ప్రవేశం ఉండాలి. విశేషించి గురుశుశ్రూష కావాలి. ఈ రచయితకు ఇవన్నీ అలవడినవి. సంస్కృతాంధ్ర ద్రావిడ భాషా పాండిత్యంతోపాటు వీరికి ఒరియ, బెంగాలీ, హిందీ భాషల్లోకూడా ప్రవేశం ఉన్నది. వీరు తమ మతాని వివేచనీకీ, పాండిత్యానికీ ఫలంగా ఈ గ్రంథాన్ని రచించినట్లు కావనమన్నది.

భాగద్వయాత్మకమైన యీ గ్రంథం తొలి భాగంలో సప్తద్వంద్వారాధ్యుల చరిత్ర ఉన్నది. రెండవ భాగం శ్రీమద్రామనుజుల చరిత్రను సమగ్రంగా తెలియజేస్తున్నది. ఆ చరిత్రయే రెండవందం పుటలకు పైగా ఉన్నది. గ్రంథ రచనలో తమకు సంస్కృతంలోని 'ప్రసన్నామృతం', తెలుగులోని, ఆచార్య నూత్తి ముక్తావళి, సరమయోగి విలాసము,' తమిళం లోని 'గురువరంపరా ప్రభావం, దివ్య ప్రబంధసారం' ముఖ్యంగా ఉపకరించినట్లు రచయిత తెలియజేస్తున్నారు. ప్రామాణిక గ్రంథాలను అనుసరించి రచించబడిన యీ గ్రంథం పరమోపాదేయమై ఉండగలదని చెప్పవలసి ఉన్నది.

విపులంగా ఉన్న రామానుజుల చరిత్రను తెలిపే ఒప్పును ఆళ్వార్ల కంటెనూ, యతిరాజు కంటెనూ ఇతరులైనా సుప్రసిద్ధులైన యామునాచార్యులు, మహాపూర్ణులు, కాంచీపూర్ణులు మున్నగువారి చరిత్రలు కూడా ఇవ్వబడినవి. అందువల్ల ఇది దివ్య సూరు లందరి చరిత్ర అని చెప్పవచ్చును.

దీనికి 'తలకం' దిద్దిన మధురకవి శ్రీ కాకావి నరసింహాచార్యుని సర్గరమణీయములైన పదబంధములతోను, జానుకెనుంగు మడికారముల సొంపుతోను

సిందలి గిద్దము హృద్యమై, నవ్వాదయుల వల
రించుచున్నది' అంటున్నారు 'మారి నీరాజనం' వట్టి
వేముగంటి వరసింహాచార్యులుగారు 'ఈ కృతి తెలుగు
భారతికి అమూల్యమైన రత్నాలంకృతయై శాశ్వత
ప్రతిష్ఠను సాధించు'వని నిస్సందేహంగా చెప్తున్నారు.
వీరి ప్రశంసలు కేవలం స్తుతి రూపాలని అనుకోలేము.

విశిష్టాశ్చర్యమత ప్రవర్తకుల చరిత్రను
తెలుసుకొనవలసినవారు దీనిని తప్పకుండా చదువవలసి
ఉన్నది.

— “ఆంగీరస.”

వంగ సాహిత్య చరిత్ర

(ఆ గ్ల మూలం. సుకమార్ సేన్. తెనుగు
అనువాదం. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు. పుటలు
దెమ్మ 380 వెల : పది రూపాయలు. ప్రతులకు
సాహిత్య అకాడెమీ. రవింద్రభవన్, న్యూఢిల్లీ—1.

మన దేశంలో ఆయా ప్రాంతాల భాషల
సాహిత్య చరిత్రలు మిగిలిన ప్రాంతాలవారికి అంతగా
సన్నిహితంగా తెలియవలే చెప్పాలి. ఈ లోపం తీర్చ
డానికి సాహిత్య అకాడెమీవారు అస్సామీ, ఒరియా
మొదలయిన కొన్ని భాషల సాహిత్య చరిత్రలు
ప్రముఖతేత ప్రాయించి ప్రచురించారు. ఆ ప్రయ
త్నం ఫలితమే ఈ గ్రంథము.

మన తెనుగు వారికి చాలా కాలంనించే కొద్ది
గానో, గొప్పగానో వంగ సాహిత్యంతో కొంత పరి
చయం ఏర్పడింది ఆంధ్ర ప్రచారిణీ గ్రంథమాలతో
బాటు మరికొందరు అనువాదకులు ఈ పరిచయం
కలిగించారు. మనదేశంలో బ్రహ్మసమాజ ప్రచారం
కూడా వంగ బ్రాహ్మ సామాజికుల ప్రచారంతో
ముడిపడింది.

మన భాషలన్నింటికన్న మున్నుండుగా వంగ
భాషకే అంగ్ల సాహిత్యంతో సన్నిహిత పరిచయం
కలిగింది. ఇందువల్లనే మిగిలిన భాషలన్నింటికన్న
మున్నుండుగా వంగ భాషలోనే సర్వతో ముఖమయిన
సారస్వత పునరుజ్జీవనం ప్రారంభమయింది.

శ్రీ సుకుమార్ సేన్ ఈ సాహిత్య చరిత్ర
అత్యంత ప్రాచీన వంగభాషా చరిత్రల పరిణామ చరి
త్రతో ప్రారంభించారు. రవింద్రకవి 1941 లో
అన్తమించారు. ఈ చరిత్రకూ అదే అవధితో ముగు
స్తుంది. వంగ సాహిత్యం వివిధ శాఖలలో విస్తారంగా
వ్యాపించింది. ఆ చరిత్ర అంతా 380 పుటలలో
వివరించడం చాలా కష్ట సాధ్యమయిన పని. కనక
అదన నంగ్రహంగానే ఆయా యుగాల చరిత్ర వివ
రించారు.

దీనిలో ఒకకిమింద్ర చటర్జీ, రమేశ చంద్ర
దత్, శత్రుద్ర చటర్జీ, కాజీన్ జల్ ఇస్లామ్, రాజా
రామమోహన్ రాయ్, ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగరుల చరి
త్రలు, వారి సాహిత్య వ్యాసంగాలు కొంత సంగ్రహం
గానే కనిపిస్తాయి. వీరందరికన్న సమున్నత శిఖరం
వంటి రవింద్రకవికి మాత్రం వేరుగా ఒక అవ్యయం
ప్రత్యేకించారు.

అనువాదకుల భాష చాలా వంశంగా, సహజంగా
సాగిపోయింది. కాని ఈ గ్రంథానికి ప్రవేశిక రచించిన
నైచూ వండితుని భాష అనువాదంలో మాత్రం
అక్కడక్కడ పట్టివేసినట్టు కొంత నుడికారం లోపించి
నట్టు స్పృశిస్తుంది.

వంగభాషా సాహిత్యాభివృద్ధికి వంగ సాహిత్య
చరిత్ర చక్కని ప్రవేశికగా ఉపకరించగలదు.

— కామ్రీ

గ్రంథ స్వీకారము

సమైక్యవాణి

ఆంధ్రప్రదేశ్ అభ్యుదయ రచయితల సంఘం, కృష్ణా జిల్లా శాఖ, విజయవాడ-4; వెల రూ. 1-00.

పంచదశి

(సంస్కృతము)

(వేదాంత శాస్త్రము) పుటలు 16. రచయిత: పండిత సత్యనారాయణ చౌదరి, మూల్యము రూ. 0-25. ప్రాప్తిస్థానం: రచయిత పేర, రిటైర్డు లెక్చరర్, నిమగ్నబోలు.

దశమ పుష్పం—హితోపదేశము

పుటలు 116. మూల్యం 75 పైసలు రచయిత, ప్రకాశకులు: విమ్మరాజు చినవేంకటేశ్వర్లు, జీవరక్షణ ప్రచారక గ్రంథమాల, ఆనంతవరం, (నయా) చిలకలూరిపేట, ప్రకాశం జిల్లా.

భజగోవింద స్తోత్రము

(మోహముదగ్గరము)

ఆంధ్రానువాదము : విద్యాన్ కలవకుంట కృష్ణమాచార్య, వెల: 25 పైసలు, పుటలు 32. ప్రతులకు : భక్తియోగ సాధన సమితి, మెట్టువల్లి, కరీంనగరు జిల్లా.

రమ్యోక్తి రత్నావళి

మాట పన్నెండు పద్యములతో కూడిన చిన్న కావ్యము. ఇందులో కొన్ని బాలరకు, కొన్ని పెద్దలకూ ఉద్దేశించి వ్రాయబడిన పద్యములు. మూల్యము: 1-00, 46 పుటలు, రచయిత : మైలవరపు సుబ్రహ్మణ్యం, ప్రకాశకులు : ఆస్వాత్మ ప్రచార సంఘం రాజమండ్రి-1.

కోరుకొండ శ్రీ నృసింహ స్తోత్రము

రచన : మైలవరపు సుబ్రహ్మణ్యము, పుటలు 28, అమూల్యము ప్రకాశనము: మైలవరపు వెంకట రమణ, హఠేహను నగరం, కోరుకొండ (తూ|| గో|| జిల్లా.)

శ్రీ కృష్ణగీతా

(విభాతి యోగోక్త అష్టోత్తర శతనామా వలీ నహిత ఆత్మ ప్రబోధము) మూల్యము 4-00. 150 పుటలు. రచన: కాశావజ్ఞుల రామకోటి శాస్త్రి ప్రధానాంధ్ర పండితులు (రిటైర్డు) మార్క పురము, ఒంగోలు జిల్లా (ఆంధ్రప్రదేశ్.)

శ్రీరామ రక్షా స్తోత్ర సహిత

(శ్రీరామనామ మహిమమ్)

రచనము—సంకలనము : భాషాభాషణ బూదూరు రామానుజులరెడ్డి, అమూల్యము: పుటలు 20 ప్రతులకు : భాషాభాషణ బూదూరు రామానుజులరెడ్డి, గాంధీరోడ్డు, రెండవఫిలి, తిరుత్తణి, చెంగల్పట్టు జిల్లా (తమిళనాడు)

శ్రీ రాఘవస్తవము

24 పుటలుగల పద్యకావ్యం

రచన : పురాణవంశ సత్యనారాయణమూర్తి వెల : 25 పైసలు, ప్రకాశకులు : పురాణవంశసేత్తా రామయ్య, రంగపురం, సమరసాస్థు, ఆమలాపురం తాలూకా, తూ|| గో|| జిల్లా.

మృత్యుంజయము

(చిన్ని కావ్యము)

మూల్యము: 1-00, పుటలు 32, రచన: యం. వి. ఆర్. కృష్ణశర్మ, ప్రతులకు: ప్రాచీన

గ్రంథమండలి, 12 మెట్టుస్త్రీటు, తిరువాన్తూరు, మద్రాసు లేక రవి స్టోర్సు, బొడిపేట, గుంటూరు.

పైనలు, ప్రతులకు : రామా నగరము. ఆంధ్రప్రదేశ్ రోడ్డు, విజయవాడ-3.

భక్త శబరి

(భక్త శబరి, సీతా స్వయంవరం-ఖండ కావ్యములు) పుటలు 22 మూల్యం: ఒక రూపాయి, రచన: మేకా సుధాకరరావు, మేకావారి వీధి, పితాపురం (తూ|| గో|| జిల్లా.)

సరస్వతీ నిలయం

(పిల్లల నాటికలు)

రచన: దోనేపూడి రాజారావు, పుటలు 59 వెల: రూ. 1-75 ప్రతులకు: వాహినీ ప్రచురణానియం, విజయవాడ-2.

శ్రీరామనామ మహిమ

పుటలు 20, అమూల్యం; సంకలనకర్త: పి. రాధాకృష్ణమూర్తి, ఆధ్యాత్మ ప్రచారక సంఘము, రాజమండ్రి-1.

సామ్రాట్ జయచంద్ర

(ఆరు అంకముల నాటకము)

రచన : కవికోకిల ఘట్టాజు నత్యనారాయణ శర్మ వెల: రూ. 3/ పుటలు 84, ప్రకాశకులు: హనుమ వివాహ ప్రచరణలు, రైలుపేట, గుంటూరు-1.

విమలానంద భారతి

పాపాత్మ మానసశ్రీక, మే మాన సంచిక మా కార్యాలయమునకు చేరింది. విడినతి : 50

శ్రీయతి రాజీయము

(కావ్యగుచ్ఛము)

ప్రథమ, ద్వితీయ భాగములు, ఒక్కొక్క దాని వెల : 3/ రూ. ఆంధ్రీకర్త : విద్వాన్ కుంటిమద్ది శేషశర్మ, ప్రథమ భాగము 112 పుటలు, ద్వితీయ భాగము 116 పుటలు. ప్రతులకు : శ్రీ కుంటిమద్ది శేషశర్మ, 2-228, 4 వ ఆడ్డరోడ్డు, 2 వ ఆడ్డరోడ్డు, ఆనంతపురము, ఆంధ్రప్రదేశ్.

హరే రామ హరే కృష్ణ

పుటలు : 8, 25 పైనలు బిళ్లలు పంపిన వారికి పుస్తకం ఉచితంగా పంపబడును.

శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహ స్తోత్రములు

(15 పైనలు బిళ్లలు పంపినవారికి పుస్తకము ఉచితముగా పంపబడును) ప్రతులకు: భక్తప్రబోధ మండలి. హరేరామ నగర్, కోరుకొండ, (తూ|| గో|| జిల్లా)

స వ రణ

'కాకతీయులు-దేవత' జూన్ 1973 'భారతి' సంచికలో వ్యాసమున పారపాటున వేరు వ్యాసమునకు చెందిన ఫోటోలు ప్రచురించబడి నందుకు క్షమతప్పదు. - ఎర్క.